

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ**

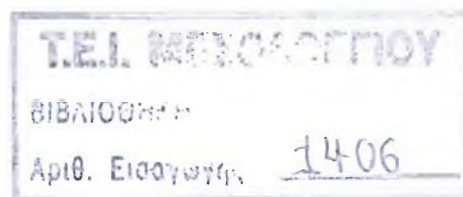

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

**ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ
ΠΟΡΩΝ, ΜΕ ΕΙΔΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ
ΦΑΛΗΡΟΥ**

**ΡΕΝΤΖΟΥΛΗ ΣΜΑΡΑΓΔΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ Α.Μ. 10047
ΤΑΥΛΑΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α.Μ. 10387**

**ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:
ΠΟΥΤΖΑΣ-ΠΑΠΑΛΕΩΝΙΔΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ, ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αφορά στην ανάπτυξη της παραλιακής ζώνης της περιοχής του Π. Φαλήρου.

Το Π. Φάληρο είναι το πρώτο παραλιακό προάστιο που συναντά κανείς κατεβαίνοντας στα Νότια της Αθήνας. Η έκταση του είναι 4,6 τετραγωνικά χιλιόμετρα, ενώ το μήκος της παραλίας του στο Σαρωνικό είναι περίπου 4χλμ. Απέχει περίπου 9χλμ. Από το κέντρο της Αθήνας (συνδέεται με την Λ. Συγγρού, 13 χιλιόμετρα από το λιμάνι του Πειραιά (συνδέεται με τη Λ. Ποσειδώνος) και περίπου 40 χλμ. από το Διεθνές Αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος.

Το Π. Φάληρο βρίσκεται στη νότια πλευρά του νομού Αττικής και συνορεύει με τους δήμους Καλλιθέας, Νέας Σμύρνης, Αγ. Δημητρίου και Αλίμου.

Η παραλιακή της ζώνη έχει κυμαινόμενο πλάτος που ορίζεται από την παραλιακή οδό Ποσειδώνος. Το μεγαλύτερο μήκος της ακτής είναι αδιαμόρφωτο.

Η περιοχή παραδοσιακά ήταν τόπος αναψυχής και διασκέδασης.

Πρόθεση μας είναι να ενισχύσουμε τη σχέση των κατοίκων με τη θάλασσα, να αποκαταστήσουμε και να ενισχύσουμε τη φυσιογνωμία του τόπου.

Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, συγκεντρώσαμε μαρτυρίες, παλιές φωτογραφίες και άλλα στοιχεία για την ιστορία της περιοχής, ώστε όσο είναι δυνατόν να αποκατασταθεί το τοπίο.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται εισαγωγή για τα επιμέρους κεφάλαια και πώς αυτά συνδέονται μεταξύ τους.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά τη σχέση του μάρκετινγκ με το περιβάλλον, τη διαφορά του παραδοσιακού μάρκετινγκ με το οικοκεντρικό μάρκετινγκ, τη στρατηγική των επιχειρήσεων και οι επιδράσεις τους στο περιβάλλον.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναφερόμαστε στον τουρισμό, στις διάφορες μορφές του, στη διαφορά του μαζικού έναντι του εναλλακτικού τουρισμού, ο ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης και οι στόχοι της Ελλάδας για αειφορικό τουρισμό, η ανάλυση της Ατζέντας 21, ο τουρισμός και το περιβάλλον καθώς και οι επιπτώσεις του σε αυτό.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναφερόμαστε στο αστικό περιβάλλον και στα περιβαλλοντικά προβλήματα του, τη διαχείριση του ώστε να έχουμε μια βιώσιμη αστική περιοχή και τέλος στις παράκτιες αστικές περιοχές και οι προοπτικές για αειφορική διαχείριση τους.

Το πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται στην παράκτια ζώνη και στην διαχείριση της τόσο από την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και από τη Μεσόγειο και τη χώρα μας. Τέλος αναφέρουμε την περίπτωση της παράκτιας ζώνης του Π. Φαλήρου που αποτελεί και τη μελέτη μας.

Τέλος στο έκτο κεφάλαιο παραθέτουμε τα συμπεράσματά της εργασίας μας καθώς και τις προτάσεις μας ώστε να εφαρμοστεί μια ολοκληρωμένη διαχείριση στην παράκτια ζώνη του Π. Φαλήρου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Εισαγωγή	1
-------------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1. Γενικές Αρχές Μάρκετινγκ	4
2.2 Μάρκετινγκ Υπηρεσιών.....	4
2.2.1 Χαρακτηριστικά των Υπηρεσιών .	4
2.2.2 Η ταξινόμηση των Υπηρεσιών	5
2.2.3 Στρατηγικός Σχεδιασμός του μάρκετινγκ υπηρεσιών.....	5
2.2.4 Το μείγμα μάρκετινγκ για τις υπηρεσίες.....	6
2.3 Θεωρίες του Μάνατζμεντ και το περιβάλλον	7
2.3.1 Οικοκεντρικό μάνατζμεντ.....	7
2.4 Η πρακτική του μάνατζμεντ και το περιβάλλον.....	9
2.4.1 Η παραγωγή και το περιβάλλον ...	9
2.4.2 Το μάρκετινγκ και το περιβάλλον.	12
2.4.3 Στρατηγική της επιχειρήσεως και το περιβάλλον.....	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1 Εισαγωγή στον Τουρισμό	17
3.2 Η τυποποίηση και η διάκριση του τουρισμού σε βασικές κατηγορίες.....	17
3.3 Οι ευρύτερα διαδεδομένες μορφές εναλλακτικού τουρισμού.....	20
3.4 Μαζικός έναντι εναλλακτικού τουρισμού.....	23
3.5 Αειφόρος Ανάπτυξη.....	27
3.5.1 Στόχοι της Ελλάδας για αειφόρο ανάπτυξη.....	28
3.5.2 Αειφόρος Τουρισμός	29
3.5.2.1 Ατζέντα 21 για την τουριστική βιομηχανία.....	31
3.5.2.2 Προσεγγίσεις αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης	32
3.5.2.3 Σύγκριση της αειφορίας με τον μαζικό τουρισμό.....	32
3.5.2.4 Αειφόρος τουρισμός και φέρουσα ικανότητα.....	33
3.6 Τουρισμός και Περιβάλλον.....	34
3.6.1 Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος.....	35

3.6.1.1 Επιπτώσεις του τουρισμού στον τόπο προορισμού.....	36
---	----

3.6.1.2 Παράκτιες περιοχές.....	39
------------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1 Αστικό περιβάλλον.....	40
4.2 Αστικά περιβαλλοντικά προβλήματα..	40
4.3 Κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.....	42
4.4 Το φυσικό περιβάλλον.....	42
4.5 Διαχείριση περιβάλλοντος στις αστικές περιοχές.....	43
4.5.1 Υγιείς πόλεις-βιώσιμες πόλεις- βιώσιμης ανάπτυξης.....	43
4.5.2 Θέματα διαχείρισεως και σχεδιασμού των αστικών περιοχών.....	44
4.6 Το θαλάσσιο μέτωπο της Αθήνας.....	45
4.6.1 Επισημάνσεις-προοπτικές.....	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5.1 Οι Ευρωπαϊκές πολιτικές για τις παράκτιες ζώνες, η επίδραση τους στη φυσιογνωμία των Ευρωπαϊκών πόλεων...	47
5.1.1 Οικονομικό-κοινωνικές παράμετροι παράκτιων περιοχών.....	47
5.1.2 Τα περιβαλλοντικά ζητήματα.....	48
5.1.3 Οι προϋποθέσεις και πώς εφαρμόζεται η ΔΠΖ στην Ευρώπη.....	49
5.1.4 Προτάσεις για αντιμετώπιση προβλημάτων παράκτιων περιοχών από την Ε.Ε.....	50
5.1.5 Συμπεράσματα-η επίδραση των δράσεων της Ε.Ε στη φυσιογνωμία των παράκτιων πόλεων.....	51
5.2 Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και θέσπιση περιβαλλοντικής Στρατηγικής για τη Μεσόγειο.....	52
5.2.1 Οι στόχοι της μεσογειακής περιβαλλοντικής συνεργασίας.....	54
5.2.2 Μεταφορά, προσαρμογή και αξιοποίηση της πείρας της Ε.Ε στη Μεσόγειο.....	55
5.3 Το παράκτιο περιβάλλον στην Ελλάδα.....	55
5.3.1 Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η παράκτια ζώνη.....	56

5.3.2 Διαχείριση των παράκτιων πόρων στην Ελλάδα.....	57
5.3.3 Ανάγκη για Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παράκτιας Ζώνης.....	58
5.4 Βιώσιμη Ανάπτυξη των παράκτιων περιοχών	58
5.4.1 Η πολύτιμη ακτή.....	59
5.4.2 Διαχείριση της παράκτιας ζώνης ...	60
5.4.3 Τα τέσσερα «κλειδιά» της επιτυχίας.....	60
5.5 Μελέτη-περίπτωσης: Η παράκτια ζώνη του Π.Φαλήρου.....	63
5.5.1 Εισαγωγή.....	63
5.5.2 Το Φάληρο στις αρχές του 20 ^{ου} αιώνα.....	64
5.5.3 Το λουτρόπολη-Μια γραφική παραλία.....	66
5.5.4 Η παρακμή της Παράκτιας Ζώνης του Π. Φαλήρου.....	70
5.5.5 Η παραλία του Π.Φαλήρου.....	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	
6.1 Υπόδειγμα πρότασης για την εκπόνηση σχεδίου Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης και Προβολής της παράκτιας ζώνης του Π.Φαλήρου.....	79
6.1.1 Σκοπιμότητα του Έργου.....	79
6.1.2 Αντικείμενο του έργου.....	80
6.1.3 Μεθοδολογία.....	80
6.1.4 Διατύπωση σχεδίου Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης.....	83
6.1.5 Σχέδιο υλοποίησης.....	84
6.1.6 Υποστήριξη του έργου.....	84
6.1.7 Παραδοτέα.....	84
6.2 Εφαρμογές των G.I.S (Geographical Information Systems) και του διαδικτύου στην τουριστική προβολή των ακτών του Π. Φαλήρου.....	85
6.2.1 Τι είναι διαδίκτυο (web-GIS) και τι Σ.Γ.Π.....	86
6.2.2 Ανάλυση εφαρμογής.....	86
ΕΠΙΜΥΘΙΟ	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	91

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 1: Παραδοσιακό Έναντι Οικοκεντρικού Μάνατζμεντ.....	8
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 2: Διαφορές σκληρών έναντι ήπιων μορφών τουρισμού.....	24
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 3: Τουριστικές αναπτυξιακές στρατηγικές.....	25
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 4: Πλαίσιο πολιτικής..	26
ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 5: Διαθέσεις του τουρίστα.....	26

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ Νο 1: Το Π. Φάληρο στα 1900.....	93
ΕΙΚΟΝΑ Νο 2: Η ακρογιαλιά του Π. Φαλήρου, από Παλμύρα προς Τροκαντερό.....	93
ΕΙΚΟΝΑ Νο 3: Ο ζωολογικός κήπος του Π. Φαλήρου στα 1915.....	94
ΕΙΚΟΝΑ Νο 4: Αγιασμός υδάτων στην ξύλινη εξέδρα του Μπάτη 1928	94
ΕΙΚΟΝΑ Νο 5: Άποψη της παραλίας του Π. Φαλήρου	95
ΕΙΚΟΝΑ Νο 6: Λεωφόρος Ποσειδώνος.....	95
ΕΙΚΟΝΑ Νο 7: Το Π. Φάληρο κατά τη δεκαετία του 1940	96
ΕΙΚΟΝΑ Νο8: Το “Λούνα Παρκ Πλάτων” στα 1920.....	96
ΕΙΚΟΝΑ Νο 9: Τα λουτρά “γυναικών” της περιοχής ΟΥΛΕΝ	97
ΕΙΚΟΝΑ Νο 10: Η παραλία του Μπάτη τη δεκαετία του 1950.....	97
ΕΙΚΟΝΑ Νο 11: Το ξενοδοχείο ΚΑΡΑΤΟΝ στη Λ. Ποσειδώνος.....	98
ΕΙΚΟΝΑ Νο 12: Το ξενοδοχείο ΚΥΜΑΤΑ στη Λ. Ποσειδώνος	98
ΕΙΚΟΝΑ Νο 13: Φλοίσβος	99
ΕΙΚΟΝΑ Νο 14: Πρόσκληση του κέντρου Φλοίσβος.....	99
ΕΙΚΟΝΑ Νο 15: Η παραλία του Μπάτη τη δεκαετία του 1960.....	100
ΕΙΚΟΝΑ Νο 16: Η παραλία του Μπάτη σήμερα	101
ΕΙΚΟΝΑ Νο 17: Άποψη της παραλίας του Π. Φαλήρου.....	101
ΕΙΚΟΝΑ Νο 18: Παραλία του Φαλήρου, για περίπατο-μπάνιο- χαλάρωση.....	102

Ευχαριστούμε πολύ για τις πολύτιμες συμβουλές που μας πρόσφεραν οι κάτωθι:

Δρ. Αριστοτέλης Β. Αλεξόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής (407), Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Επιστημονικός Σύμβουλος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης & Πολιτικής, Δήμος Παλαιού Φαλήρου.

Λεγάκη Ε. Γεωργία, Δασολόγος Φυσικού Περιβάλλοντος Α.Π.Θ., Περιβαλλοντολόγος.

Κεσίσογλου Ελβίρα, Εκδότρια της εφημερίδας «Ανεξάρτητος Δημότης» του Π. Φαλήρου.

Κουστένης Παναγιώτης- Αντιπέραρχος Ε.Α, Εκδότης της εφημερίδας «Ηχώ του Φαλήρου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.Εισαγωγή

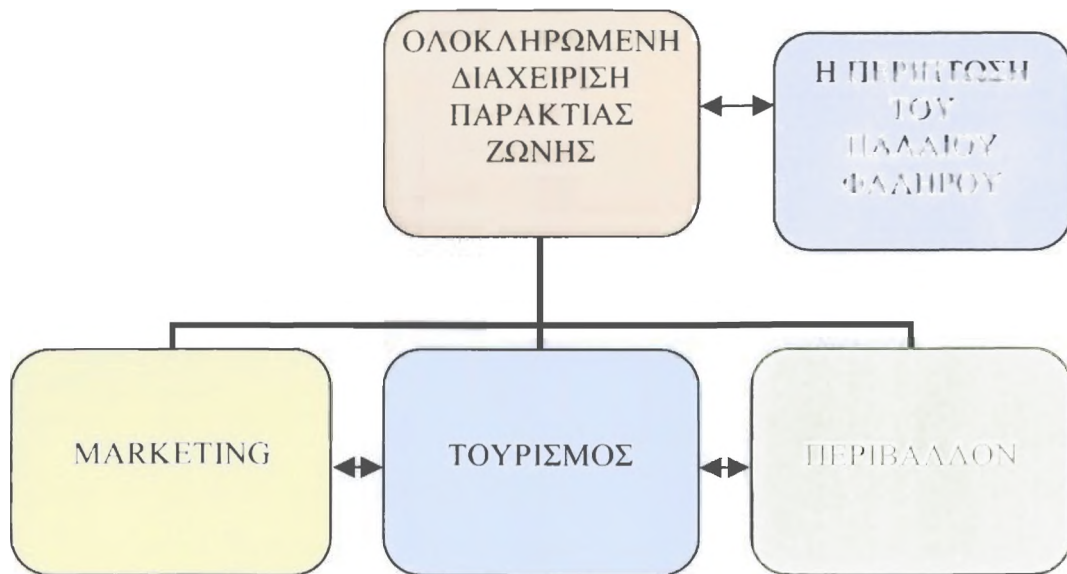
Πολύ συχνά παρατηρούμε Δήμους, τουριστικές επιχειρήσεις στο πλαίσιο «εξωραϊσμού» μιας παραλίας να επεμβαίνουν στην παραλία με αποτέλεσμα άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά για το παράκτιο περιβάλλον. Μερικές κακές πρακτικές που ακολουθούνται είναι:

- Απόρριψη κάθε είδους αποβλήτων άμεσα ή έμμεσα στη θάλασσα
- Χάραξη δρόμων πάνω στο κύμα ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση των πολιτών στην ακτή με το αυτοκίνητο τους.
- Τσιμεντοποίηση ή και πλακόστρωση κάθε παραλίας, ανεξάρτητα από τα οικολογικά χαρακτηριστικά της.
- Καθαρισμός των ακτών με ακατάλληλα μηχανήματα ή με προσωπικό που δεν έχει εκπαιδευτεί σωστά σχετικά με τις προϋποθέσεις που πρέπει να τηρούνται κατά τον καθαρισμό των ακτών με μηχανικά μέσα, με αποτέλεσμα να ξεριζώνονται φυτά των ακτών, να απομακρύνεται υπερβολικός αριθμός από βότσαλα μαζί με τα απορρίμματα.

Μερικές όμως από τις καλές πρακτικές που (σπάνια) υιοθετούνται, είναι οι εξής:

- Σεβασμός και προστασία των οικολογικών χαρακτηριστικών της παράκτιας ζώνης.
- Συστηματικός, αλλά και με τρόπο που δεν καταστρέφει τα οικολογικά χαρακτηριστικά της ακτής και εθελοντικός καθαρισμός των ακτών με παράλληλες δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών.
- Αντιμετώπιση των επιπτώσεων στο παράκτιο οικοσύστημα πριν από την εκπόνηση κάποιου έργου στην παράκτια ζώνη.

Μέσα λοιπόν από την εργασία θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε το παρακάτω μοντέλο και την αλληλοσύνδεσή τους:

Αναλυτικότερα: η οργάνωση, προώθηση και διαχείριση ενός σταθερού προγράμματος μάρκετινγκ, αποτελεί ένα στοιχείο για μια σταθερή τουριστική ανάπτυξη. Δηλαδή η συστηματική προβολή της περιοχής με όλα τα μέσα που διαθέτει (συμμετοχή σε εκθέσεις, διαφημιστικές εκστρατείες), ώστε η περιοχή να προβάλλεται σταθερά. Το marketing λοιπόν θα πρέπει να εστιάσει στην ανάδειξη των πόρων της περιοχής. Στην δική μας περίπτωση το προϊόν που θέλουμε να προωθήσουμε είναι η παράκτια ζώνη.

Η στρατηγική μάρκετινγκ που θα ακολουθηθεί στο πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης, έχει ως βασικούς στόχους: α)την σύνθεση μάρκετινγκ με τις κύριες προτεραιότητες του Προγράμματος Τουριστικής Ανάπτυξης της περιοχής, β)την προβολή της παράκτιας ζώνης, γ)τη διαφοροποίηση της «εικόνας» της περιοχής ως ποιοτικού προορισμού από την αντίστοιχη εικόνα των γειτονικών δήμων.

Το πρόγραμμα μάρκετινγκ το οποίο προτείνεται και το οποίο επιδιώκει να συμβάλει αφενός στην αναβάθμιση της εικόνας της πόλης ως τουριστικού προορισμού και αφετέρου στην προώθηση εξειδικευμένων πολιτικών προβολής για ειδικές μορφές τουρισμού (τουρισμός κίνητρο, αθλητικός τουρισμός, συνεδριακός τουρισμός).

Η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας συχνά έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, των φυσικών και πολιτισμικών τουριστικών πόρων.

Καθώς εξυψώνεται η περιβαλλοντική συνείδηση, αλλάζουν οι αξίες και τα ήθη των επισκεπτών και του τοπικού πληθυσμού, καθώς και η αναζήτηση περιβάλλοντος καλύτερης ποιότητας στους τουριστικούς προορισμούς.

Μια υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος μπορεί να γίνει η αιτία μείωσης της ανταγωνιστικότητας μιας τουριστικής περιοχής στην τουριστική αγορά.

Επίσης μπορεί να γίνει και το αποτέλεσμα, καθώς η αιτία μείωσης ανταγωνιστικότητας μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Όλο και περισσότερο η οικονομική διάσταση του τουρισμού είναι στενά αλληλεξαρτώμενη από την περιβαλλοντική σχέση που ισχύει προφανώς περισσότερο για τον τουρισμό από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα.

Θα πρέπει λοιπόν να χρησιμοποιηθούν ορισμένες Αρχές Αειφορίας για την Τουριστική Ανάπτυξη, οι οποίες θα βασίζονται σ' εκείνες τις δραστηριότητες που αξιοποιούν αλλά και εντάσσονται σωστά στους πόρους της περιοχής. Η τουριστική ανάπτυξη του Π. Φαλήρου θα συμβάλλει στην περιβαλλοντική προστασία του καθώς και στην ανάπτυξη-προώθηση εκείνων των δραστηριοτήτων που θα ενισχύσουν ή συμπληρώσουν τα τοπικά εισόδημα

Η αυξανόμενη συνειδητοποίηση της ανάγκης για ποιότητα του περιβάλλοντος και έναν τουριστικό προορισμό επιβάλλει την ανάγκη για σχεδιασμό σε τοπικό επίπεδο, με γνώμονα την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την ποικιλία των τοπικών πόρων και προσφέροντας υψηλότερα πρότυπα για υποδομές (δίκτυα εξυπηρέτησης κλπ) και ανωδομή. Οι επισκέπτες, ο τοπικός πληθυσμός και οι σχετικοί με τον κλάδο φορείς, συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο ότι ο τουρισμός βασίζεται για την επιτυχία του στην ποιότητα του περιβάλλοντος υποδοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ MARKETING

Το μάρκετινγκ σήμερα είναι μια δημοφιλής λέξη. Για πολλούς είναι η διαδικασία της πώλησης, για άλλους είναι διαφήμιση και προώθηση. Για άλλους πάλι μάρκετινγκ είναι η έρευνα της αγοράς.

Ο ορισμός του μάρκετινγκ θα λέγαμε ότι είναι «*Η διαδικασία της διοίκησης, με την οποία εντοπίζονται, προβλέπονται και ικανοποιούνται οι ανάγκες του καταναλωτή με κάποιο κέρδος για την επιχείρηση*»¹.

Το μάρκετινγκ λοιπόν ασχολείται με το να ικανοποιεί τις ανάγκες του καταναλωτή, ενώ ταυτόχρονα πετυχαίνει και τους στόχους της επιχείρησης. Το μάρκετινγκ αρχίζει πολύ πριν παραχθεί το προϊόν. Ερευνά, εντοπίζει, και μελετά την ανάγκη που υπάρχει σε μια συγκεκριμένη αγορά και κατόπιν αναπτύσσει το κατάλληλο προϊόν ή υπηρεσία που πρέπει να συνοδεύεται από την κατάλληλη τιμή, το κατάλληλο δίκτυο διανομής και την κατάλληλη προβολή για να ικανοποιηθεί αυτή η ανάγκη.

2.2 ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Οι υπηρεσίες είναι δραστηριότητες και οφέλη που προσφέρονται από μια επιχείρηση για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των καταναλωτών, παρέχοντας ελάχιστη ή και καμία ιδιοκτησία σε φυσικά ή υλικά αγαθά. Το όφελος εδώ του καταναλωτή είναι η χρησιμότητα ή η απόλαυση την οποία αντλεί από την υπηρεσία.

Η διαδικασία που ακολουθείται στο μάρκετινγκ υπηρεσιών είναι ίδιο με αυτό των προϊόντων, δηλαδή η διαδικασία προγραμματισμού, η εφαρμογή και ο έλεγχος του μείγματος μάρκετινγκ πραγματοποιούνται τόσο σε σχέση με τις υπηρεσίες όσο και με τα προϊόντα.

Οι υπηρεσίες είναι άυλες αλλά συχνά πωλούνται σε συνδυασμό με κάποιο υλικό προϊόν π.χ. ένα κατάστημα ηλεκτρικών ειδών, προσφέρει υπηρεσίες στους καταναλωτές με την μορφή της αποθήκευσης, της πληροφόρησης, του Service και της δωρεάν τοποθέτησης που είναι εξίσου σημαντικές με το φυσικό προϊόν, τη μάρκα και την τιμή που αποτελούν τις υλικές παραμέτρους του προϊόντος.

2.2.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Οι υπηρεσίες αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τους υπεύθυνους της παροχής υπηρεσιών (marketing manager)² απ' ότι τα προϊόντα και αυτό διότι οι υπηρεσίες έχουν τα τέσσερα μοναδικά χαρακτηριστικά: άυλη υπόσταση, αδυναμία διαχωρισμού της παραγωγής από την κατανάλωση, μεταβλητότητα και φθαρτή υπόσταση.

Αναλυτικά:

¹Βλ. Τζωρτζάκης-Πετρώφ, (2002), «Μάρκετινγκ-Μάνατζμεντ, η Ελληνική προσέγγιση», εκδόσεις Rosili.

² Από δω και πέρα στο κείμενο ΜΜ.

1. **Άυλη υπόσταση:** Μια υπηρεσία ορίζεται ως άυλη όταν ο αγοραστής δεν έχει να πάρει κάτι από αυτήν. Ούτε μπορεί να νιώσει, ούτε μπορεί να γευτεί, ούτε μπορεί να δει. Π.χ. η πελάτισσα σε ένα κομμωτήριο αγοράζει μόνο την υπηρεσία του κομμωτή και τίποτε άλλο.
2. **Αδυναμία διαχωρισμού της παραγωγής από την κατανάλωση:** Στις πωλήσεις αγαθών, οι πωλητές μπορούν να αποθηκεύουν κάποια αποθέματα για να ικανοποιήσουν πιθανή ζήτηση σε περιόδους αιχμής. Αντίθετα σε υπηρεσίες δεν γίνεται κάτι τέτοιο, και αυτό γιατί οι υπηρεσίες καταναλώνονται με την παράδοση τους.
3. **Μεταβλητότητα:** Οι υπηρεσίες παράγονται από άτομα. Με αποτέλεσμα το επίπεδο ποιότητας τους να διαφοροποιείται. Π.χ. ξενοδοχεία ίδιας κατηγορίας μπορεί να μην προσφέρουν τις ίδιες υπηρεσίες.
4. **Φθαρτή υπόσταση:** Φθαρτή υπόσταση στις υπηρεσίες σημαίνει ότι δεν μπορούν να υπάρξουν αποθέματα υπηρεσιών. Π.χ. Οι εργάτες οικοδομών, αν δεν υπάρξει δουλειά για αυτούς σε πρωινή διάρκεια τότε η εργασία τους για αυτό το χρονικό διάστημα χάνεται γιατί δεν μπορεί να αποταμιευθεί και να χρησιμοποιηθεί αργότερα.

2.2.2 Η ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Οι υπηρεσίες είναι μια μεγάλη ομάδα προϊόντων ποικιλίας και ένας οργανισμός μπορεί να παρέχει περισσότερες από μια υπηρεσίες.

Εμείς θα τις χωρίσουμε σε πέντε μεγάλες κατηγορίες: α) τύπος αγοράς, β) βαθμός έντασης εργασίας, γ) βαθμός επαφής με τον πελάτη, δ) επιδεξιότητα εκείνου που παρέχει την υπηρεσία, ε) στόχος εκείνου που παρέχει την υπηρεσία.

Μπορούμε ακόμα να τις ταξινομήσουμε με τον βαθμό εργασίας που στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στην ανθρώπινη εργασία. Επίσης μπορούμε να τις ταξινομήσουμε με βάση της επαφής με τον πελάτη, σε χαμηλή και υψηλή επαφή. Τέλος μπορούν να ταξινομηθούν με την επιδεξιότητα που παρέχουν, καθώς και με τον στόχο που παρέχουν όπως κερδοσκοπικός, ή μη κερδοσκοπικός.

2.2.3 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Για να επεξεργαστεί ο ΜΜ τις στρατηγικές του μάρκετινγκ πρέπει πρώτα απ' όλα να καταλάβει τι οφέλη επιδιώκει ο πελάτης, καθώς και τον ανταγωνισμό και τις υπηρεσίες που αγοράζουν οι καταναλωτές. Δηλαδή όπως αναφέραμε και στην αρχή του κεφαλαίου θα πρέπει να επεξεργαστεί τη σωστή υπηρεσία για τους σωστούς ανθρώπους στη σωστή τιμή και το σωστό μέρος.

Μια μεγάλη πρόκληση που αντιμετωπίζει ο ΜΜ είναι να αντιστοιχίσει τη προσφορά με την ζήτηση. Χρησιμοποιεί διάφορα κίνητρα όπως η τιμή και η διαφήμιση και άλλες μορφές προβολής για να υπενθυμίζουν στους καταναλωτές τις περιόδους μεγάλης κίνησης και να τους ενθαρρύνουν να έρθουν στην υπηρεσία και σε διάρκεια νεκρών περιόδων.

Στόχος λοιπόν του μάρκετινγκ είναι η ικανοποίηση των πελατών με το να διαφοροποιεί το προϊόν, έτσι ώστε αυτό να είναι σε πλεονεκτικότερη θέση έναντι κάποιου άλλου. Το πρόβλημα που βρίσκεται εδώ είναι η αντίληψη των πελατών, αν δηλαδή δεν αντιλαμβάνονται τα πλεονεκτήματα με όρους του μάρκετινγκ.

Τέλος οι ακόλουθες έξι προϋποθέσεις πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όταν μια επιχείρηση επεξεργάζεται τη στρατηγική μάρκετινγκ³:

1. Να είναι σίγουρη η επιχείρηση ότι το μάρκετινγκ υλοποιείται σε όλα τα επίπεδα, δηλαδή από το τμήμα μάρκετινγκ μέχρι και το σημείο στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία.
2. Να επιτρέπει την ελαστικότητα στην παροχή υπηρεσίας. Να προσαρμόζεται η υπηρεσία στις επιθυμίες και τις ανάγκες των πελατών.
3. Να προσλαμβάνεται και να διατηρείται προσωπικό υψηλής ποιότητας και να εκπαιδεύεται στο μάρκετινγκ υπηρεσιών.
4. Να δίνεται προσοχή στους υπάρχοντες πελάτες, ώστε αυτοί να αυξήσουν την χρησιμοποίηση της υπηρεσίας, καθώς και να γίνουν πιστοί πελάτες του οργανισμού που παρέχει την υπηρεσία.
5. Να λύνονται όσο το δυνατόν ταχύτερα τα προβλήματα που δημιουργούνται κατά την προσφορά, ώστε να μην βλάπτεται η φήμη της εταιρείας.
6. Να χρησιμοποιείται υψηλή τεχνολογία για να παρέχονται βελτιωμένες υπηρεσίες με χαμηλότερο κόστος.

2.2.4 ΤΟ ΜΕΙΓΜΑ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΓΙΑ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Ο σχεδιασμός του μάρκετινγκ υπηρεσιών δεν διαφέρει σχεδόν καθόλου από αυτό των προϊόντων. Όμως το μείγμα μάρκετινγκ. Το οποίο αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο για τη στρατηγική του μάρκετινγκ, παρουσιάζει διαφορές ανάλογα με το προϊόν ή την υπηρεσία. Έτσι λοιπόν το μείγμα μάρκετινγκ παρουσιάζει έξι στοιχεία: την υπηρεσία-προϊόν, την τιμή, την διανομή, την προβολή, το προσωπικό και τη διαδικασία.

Συγκεκριμένα⁴:

- Η υπηρεσία- προϊόν: Εδώ απαιτείται να λαμβάνονται υπόψη η κλίμακα των παρερχομένων υπηρεσιών, καθώς και η ποιότητά τους. Πρέπει επίσης να δοθεί προσοχή και στη χρήση του εμπορικού σήματος, τις εγγυήσεις και τις υπηρεσίες μετά την πώληση. Επίσης περιλαμβάνονται και οι υλικές πλευρές της υπηρεσίας, όπως το περιβάλλον και ο συνδεόμενος εξοπλισμός.
- Η τιμή: Η τιμή περιλαμβάνει το επίπεδο τιμών, τις εκπτώσεις, τις προμήθειες, τους όρους πληρωμής και τις πιστώσεις. Η τιμή πολλές φορές χρησιμοποιείται για να διαφοροποιήσει την μία υπηρεσία με τη άλλη, Τέλος ρυθμίζει τη ζήτηση.
- Η διανομή: Ο τρόπος εγκατάστασης αυτών που παρέχουν την υπηρεσία και η ευκολία πρόσβασης είναι σημαντικοί παράγοντες για το μάρκετινγκ υπηρεσιών. Η ευκολία πρόσβασης έχει να κάνει με άλλες μορφές επικοινωνίας και επαφής, αλλά και με τη φυσική πρόσβαση.
- Η προβολή: Αυτή περιλαμβάνει ποικίλες μορφές επικοινωνίας μέσω των δημοσίων σχέσεων, τις διαφημίσεις, τη προσωπική πώληση κτλ.
- Το προσωπικό: Αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο για την παραγωγή και την παράδοση των περισσότερων υπηρεσιών. Το προσωπικό εκπληρώνει ένα παραγωγικό ή λειτουργικό ρόλο, αλλά το κρίσιμο είναι ότι έρχονται σε επαφή, άμεσα και έμμεσα με τους πελάτες. Η συμπεριφορά τους

³ Op.cit. supra note 1.

⁴Op. Cit Supra note 1.

επηρεάζει σημαντικά το πώς αντιλαμβάνονται οι καταναλωτές την ποιότητα της υπηρεσίας.

- Η διαδικασία: Ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο λειτουργεί το συνολικό σύστημα της υπηρεσίας, οι πολιτικές που υιοθετούνται, ο βαθμός που χρησιμοποιείται η τεχνολογία, η διακριτικότητα των υπαλλήλων κτλ.

2.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ & ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Πρόσφατα έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες να αναπτυχθούν νέες θεωρίες για του μάνατζμεντ των επιχειρήσεων έτσι που να λαμβάνουν υπόψη το οικολογικό περιβάλλον. Οι προσπάθειες λοιπόν αυτές ενσωματώνουν τα περιβαλλοντικά θέματα στη θεωρία του μάνατζμεντ και αναγνωρίζουν το κενό που δημιουργείται όταν το περιβάλλον δεν εξετάζεται.

2.3.1 ΟΙΚΟΚΕΝΤΡΙΚΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ

Μερικές από τις παραπάνω θεωρητικές προσπάθειες εστιάζουν στο «οικοκεντρικό μάνατζμεντ» σε αντίθεση με το «ανθρωποκεντρικό μάνατζμεντ» που ισχύει. Οι βιομηχανικές κοινωνίες έχουν εστιάσει βασικά στη δημιουργία του πλούτου μέσα από την τεχνολογική επέκταση. Η μετά-βιομηχανοποίηση, όμως. Επικεντρώνεται στους κινδύνους που συνδέουν τη δημιουργία του πλούτου και τη διανομή.

Οι κίνδυνοι λοιπόν και οι αλλαγές συνδέονται με την εκτεταμένη παραγωγή βλαβερών ουσιών και με την μη οικολογικά βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση φυσικών πόρων. Στη μεταβιομηχανική κοινωνία οι κίνδυνοι των αλλαγών έχουν τη ρίζα τους στην οικολογικά καταστρεπτική βιομηχανοποίηση. Για να αντιμετωπιστεί αυτή η κατάσταση οι επιχειρήσεις πρέπει να διαχειριστούν καλύτερα τις μεταβλητές του ρίσκου, δηλαδή την ρύπανση του αέρα, τα απόβλητα και η ασφάλεια. Το παραδοσιακό μάνατζμεντ λοιπόν περιλαμβάνει μια αλλοιωμένη άποψη του περιβάλλοντος. Τίθεται υπέρ της παραγωγής και της κατανάλωσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 1: Παραδοσιακό Έναντι οικοκεντρικού Μάνατζμεντ

Παραδοσιακό Μάνατζμεντ	Οικοκεντρικό Μάνατζμεντ
Στόχοι: Οικονομική ανάπτυξη & κέρδος Κέρδος μετόχων	Στόχοι: Βιωσιμότητα & ποιότητα ζωής Ευημερία εμπλεκόμενων μερών
Αξίες: Ανθρωποκεντρικό Ορθολογισμός & τυποποιημένη γνώση Πατριαρχικές αξίες	Αξίες: Βιοκεντρικό ή οικοκεντρικό Ενόραση & κατανόηση Μεταπατριαρχικές αξίες
Προϊόντα: Σχεδιασμένα για λειτουργία, μόδα & τιμές Απόβλητα συσκευασίας	Προϊόντα: Σχεδιασμένα για το περιβάλλον Φιλικά προς το περιβάλλον
Σύστημα Παραγωγής: Εντάσεως ενέργειας & πόρων Τεχνική αποτελεσματικότητα	Συστήματα παραγωγής: Χαμηλή χρήση ενέργειας & πόρων Περιβαλλοντική αποτελεσματικότητα
Οργάνωση: Ιεραρχική δομή Λήψη αποφάσεων από την κορυφή προς τα κάτω Κεντρική εξουσία	Οργάνωση: Μη ιεραρχική δομή Συμμετοχική διαδικασία λήψεως αποφάσεων Αποκεντρική εξουσία
Περιβάλλον: Κυριαρχία επί της φύσεως Διαχείριση του περιβάλλοντος ως πόρου Η ρύπανση & τα απόβλητα είναι εξωτερικό κόστος	Περιβάλλον: Αρμονία με την φύση Οι πόροι θεωρούνται αυστηρά περιορισμένοι Περιορισμός ρύπανσης/αποβλήτων & σωστή διαχείριση
Επιχειρησιακές λειτουργίες: Το μάρκετινγκ στοχεύει σε αυξημένη κατανάλωση Η χρηματοοικονομική διοίκηση στοχεύει σε βραχυπρόθεσμη μεγιστοποίηση του κέρδους Η λογιστική εστιάζει στο συμβατικό κόστος Η διοίκηση του ανθρώπινου παράγοντα στοχεύει στην αυξημένη παραγωγικότητα της εργασίας	Επιχειρησιακές λειτουργίες: Μάρκετινγκ για εκπαίδευση των καταναλωτών Η χρηματοοικονομική διοίκηση σκοπεύει σε μακροπρόθεσμη βιώσιμη ανάπτυξη Η λογιστική εστιάζει στο περιβαλλοντικό κόστος Η διοίκηση ανθρώπινου παράγοντα στοχεύει να κάνει την εργασία σημαντική & το χώρο εργασίας ασφαλή & υγιεινό

ΠΗΓΗ: Καρβούνης- Γεωργάκελλος,(2003), «Διαχείριση του Περιβάλλοντος»

Ένα οικοκεντρικό μοντέλο τοποθετεί την φύση στο κέντρο των διαχειριστικών-οργανωσιακών θεμάτων. Ένα τέτοιο λοιπόν μοντέλο έχει ως στόχο στην δημιουργία βιώσιμης οικονομικής αναπτύξεως και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Το οικοκεντρικό μάνατζμεντ βασίζεται στις βιοκεντρικές ή οικοκεντρικές αξίες παρά στις οικονομικές. Στην ανάπτυξη φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων και συσκευασιών, στην εκμετάλλευση της φύσης και τον πλήρη υπολογισμό του κοινωνικού και περιβαλλοντικού κόστους της παραγωγής.

Το οικοκεντρικό μάνατζμεντ περιλαμβάνει δίκτυο οργανώσεως που έχει ως στόχο να ελαχιστοποιήσει την περιβαλλοντική υποβάθμιση χρησιμοποιώντας την χρήση των φυσικών πόρων.

2.4 Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα διάφορα περιβαλλοντικά θέματα έχουν επιπτώσεις στις επιχειρήσεις και προκαλούν βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες.

Στις βραχυπρόθεσμες συνέπειες υπάγεται η αντιμετώπιση πληθώρας κανονισμών και διατάξεων για την αποφυγή αυτών των προβλημάτων και που απαιτούνται νέες διαδικασίες και τεχνικές για την αντιμετώπιση τους, με αποτελεσματικό τρόπο από τις επιχειρήσεις. Αυτό αντιμετωπίζεται με την πραγματοποίηση περιβαλλοντικών ελέγχων και με την εφαρμογή διαφόρων λύσεων όπως η απόκτηση γης για επέκταση ή εξέταση της περίπτωσης συγχωνεύσεως με άλλες επιχειρήσεις.

Μακροπρόθεσμα, οι επιχειρήσεις πρέπει να εξετάσουν νέους τύπους οργανωσιακών δομών και διεργασίες που θα καθιστούν ικανές αυτές τις επιχειρήσεις ώστε να ανταποκρίνονται σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Θα πρέπει δηλαδή να αναγνωρίσουν το περιβάλλον ως σπουδαίο παράγοντα στη λήψη αποφάσεων. Ήδη στις περισσότερες επιχειρήσεις έχουν αλλάξει οι δομές για να επιτρέπουν περιβαλλοντικές θεωρήσεις σε κάθε επίπεδο, ενώ οι παραγωγικές διεργασίες έχουν μεταβληθεί για να ελαχιστοποιούνται π.χ. τα απόβλητα και σ'αυτά που μένουν να καθίσταται δυνατή περισσότερη ανακύκλωση⁵.

Θα λέγαμε με λίγα λόγια, πως οι επιχειρήσεις θα πρέπει στο σύνολο τους να συμπεριφέροντε υπεύθυνα σχετικά με το πώς διαχειρίζονται το περιβάλλον. Ακόμα οι ΜΜ πρέπει να μάθουν πώς να λαμβάνουν υπόψη τους τις επιπτώσεις των λειτουργιών στο οικοσύστημα, προκειμένου να προωθούν βιώσιμες διεργασίες. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι κανένας άλλος οργανισμός δεν έχει τη δυνατότητα να κάνει τόσο θετικά βήματα προς τη βιώσιμη ανάπτυξη όπως οι επιχειρήσεις.

2.4.1 Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Οι νέες τεχνολογίες και τα προϊόντα που έχουν εισαχθεί βοήθησαν σημαντικά την παραγωγή των επιχειρήσεων, εν τούτοις δημιούργησαν και πολλές αρνητικές επιπτώσεις για το περιβάλλον. Μερικές από αυτές έχουν τεθεί υπό κάποιο βαθμό ελέγχου αλλά καθώς ο πληθυσμός του πλανήτη αυξάνετε και οι άνθρωποι επιδιώκουν ολοένα και υψηλότερα επίπεδα διαβίωσης, μερικές παλιές λύσεις για τη βιομηχανική ρύπανση και τη διευθέτηση των βιομηχανικών αποβλήτων δεν αποδίδουν πλέον.

⁵ Βλ. Καρβούνης-Γεωργάκελλος, (2003), «Διαχείριση του Περιβάλλοντος», εκδ. Σταμούλη, σελ 53

Πρέπει να αναπτυχθούν νέες στρατηγικές που να λειτουργούν συνεχώς στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον⁶.

- ❖ *Πρόγραμμα ελαχιστοποίησης των αποβλήτων*: Ένα σημαντικό θέμα που σχετίζεται με το παρόν σύστημα της βιομηχανικής παραγωγής είναι με το τι γίνεται με όλα αυτά τα απόβλητα που παράγονται. Ακόμα και να είναι ικανή η επιχείρηση να συμμορφωθεί με τους τελευταίους κανονισμούς για την διάθεση των αποβλήτων και αν ακόμα υπάρχουν χώροι διάθεσης τους, όλα αυτά τα απόβλητα πάνε κάπου. Πώς λοιπόν θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι παρούσες μέθοδοι δεν θα προξενήσουν προβλήματα για τις μελλοντικές γενιές? Κατά κάποια έννοια, πρέπει να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα αμέσως με την βελτίωση των υπαρχόντων χώρων διαθέσεως αποβλήτων και μάλιστα στο να διατεθούν με τον καλλίτερο δυνατό τρόπο.

Το πρόβλημα διαθέσεως των αποβλήτων πρέπει να αποτελεί συνεχές μέλημα των μεγάλων επιχειρήσεων πέραν βεβαίως των ενεργειών της πολιτείας. Η λύση λοιπόν είναι η μη παραγωγή μεγάλων ποσοτήτων αποβλήτων. Η προσέγγιση αυτή ονομάζεται *ελαχιστοποίηση αποβλήτων* και περιλαμβάνει ένα νέο τρόπο σκέψης.

Η ιδέα αυτή περιλαμβάνει τέσσερα στάδια: 1)Πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων στην πηγή μέσω του ανασχεδιασμού των προϊόντων, 2)ανακύκλωση ή επαναχρησιμοποίηση των αποβλήτων υλικών, 3)κατεργασία αποβλήτων με μεθόδους τέτοιες όπως η καύση για μείωση της τοξικότητας τους, 4)διάθεση των υπολοίπων αποβλήτων υλικών με κατάλληλο τρόπο. Πολλές επιχειρήσεις εστιάζουν τις προσπάθειες τους στα δύο πρώτα στάδια όπου τα οφέλη μπορεί να είναι ουσιαστικά.

Επειδή το κόστος διαθέσεως των αποβλήτων θα αυξάνεται καθώς η πολιτεία επιβάλλει ολοένα και νέους κανονισμούς, οι επιχειρήσεις θα το βρίσκουν επωφελές να αναπτύσσουν τέτοιας προγράμματα που να εστιάζουν σε στρατηγικές πρόληψης της ρυπάνσεως για μείωση αυτού του κόστους. Τα οφέλη τέτοιων προγραμμάτων περιλαμβάνουν:1)Χαμηλότερο κόστος εξοπλισμού και πρώτων υλών, 2)χαμηλότερα έξοδα διαθέσεως των αποβλήτων και συμμορφώσεως με κανονισμούς,3)βελτίωση των διαχειριστικών και λειτουργικών πρακτικών, 4)ελαχιστοποίηση του κόστους της ευθύνης καθαρισμού και 5)εξασφάλιση της εμπιστοσύνης των κρατικών ελεγκτικών υπηρεσιών και της κοινής γνώμης. Η μείωση της ποσότητας των αποβλήτων που μια επιχείρηση παράγει, θα μπορούσε να φανεί ως μια από τις καλλίτερες προσεγγίσεις στο θέμα της ρυπάνσεως.

- ❖ *Ανάλυση κύκλου ζωής*: Η προσέγγιση αυτή αναγνωρίζει ότι τα περιβαλλοντικά θέματα εισέρχονται σε κάθε βήμα της διαδικασίας σχετικά με την παραγωγή προϊόντων και εξετάζει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των προϊόντων σε όλα τα στάδια του κύκλου ζωής τους. Ο κύκλος περιλαμβάνει τα στάδια του σχεδιασμού του προϊόντος, της αναπτύξεως, της συσκευασίας, της διανομής, της χρήσεως και τέλος της φθοράς. Η ανάλυση του κύκλου ζωής ασχολείται με την μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε όλα τα στάδια και εστιάζει στη συνολική εικόνα παρά σε συγκεκριμένο στάδιο παραγωγικής διαδικασίας. Η διαδικασία της ανάλυσεως του κύκλου ζωής απαντά σε ερωτήματα όπως η εξάντληση των φυσικών πόρων, η ρύπανση, οι επιπτώσεις στη υγεία και αυτό σε όλα τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος.
- ❖ *Σχεδίαση για αποσυναρμολόγηση (design for disassembly)*. Με την έννοια του κύκλου ζωής των προϊόντων το ενδιαφέρον επικεντρώνεται όχι μόνο στη

⁶ Op. cit supra note 5, p.54.

μείωση της ρυπάνσεως κατά τη διάρκεια της παραγωγής του, αλλά και το τι συμβαίνει στο προϊόν όταν αυτό φτάνει στο τέλος του κύκλου ζωής του. Η ιδέα αυτή γενικά σημαίνει την απλοποίηση εξαρτημάτων και υλικών, ώστε να γίνονται ευκολότερα και φθηνότερα η αφαίρεση, η ταξινόμηση και η ανακύκλωση τους. Η σχεδίαση για αποσυναρμολόγηση εστιάζει στο να αποσυναρμολογούνται τα προϊόντα εύκολα έτσι, που τα διάφορα στοιχεία του προϊόντος να μπορούν να χρησιμοποιηθούν πάλι στη παραγωγή άλλων προϊόντων.

Πολλές εταιρείες όπως η Whirlpool, Digital Equipment, 3 M, General electric, ακολούθησαν την ιδέα αυτή. Άρχισαν να ενσωματώνουν την έννοια DFD (Design For Disassembly) προϊόν που μπορεί να αποσυναρμολογείται εύκολα και να ανακυκλώνεται. Με αυτό τον τρόπο μπόρεσαν να καταστήσουν την ανακύκλωση συμφέρουσα για όλα τα είδη των πολύπλοκων προϊόντων. Μερικές εταιρείες έχουν δημιουργήσει κέντρα ανακυκλώσεως ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε οδηγία για την επιστροφή στον κατασκευαστή μετά του κύκλου ζωής των λευκών προϊόντων, υπολογιστών και παρόμοιων, θέτοντας *εγγυοδοτικό αντίτιμο* κατά την αγορά τους, το οποίο θα επιστρέφεται με την παράδοση του άχρηστου πλέον υλικού⁷.

Σύνθετα υλικά, που συνδυάζουν γυαλί, μέταλλο, χαρτί, πλαστικό και άλλα, ο διαχωρισμός τους είναι δύσκολη υπόθεση. Η ανακύκλωση είναι μάλλον αδύνατη.

- ❖ Οι περιβαλλοντικές επεμβάσεις στην παραγωγή, χρησιμοποιήθηκαν κατά το παρελθόν μόνο για την εκπομπή διαφόρων αποβλήτων. Σήμερα οι επεμβάσεις αυτές φθάνουν στην καρδιά της βιομηχανικής διαδικασίας, στον τρόπο δηλαδή που τα προϊόντα σχεδιάζονται και παράγονται. Ο στόχος λοιπόν σήμερα είναι να παράγονται ποιοτικά καλά προϊόντα και συγχρόως: 1) Να χρησιμοποιείται λιγότερη ενέργεια, 2) Να χρησιμοποιούνται λιγότερες πρώτες ύλες, 3) Να δημιουργείται λιγότερος θόρυβος και 4) Να παράγονται λιγότερα απόβλητα.
- ❖ Τα βιομηχανικά πρότυπα έφθασαν να σημαίνουν πολύ περισσότερα από την απλή διατήρηση της ποιότητας του προϊόντος. Η δέσμευση μιας εταιρείας είναι να θέτει υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα και μετά να καλύπτει άμεση επίδραση στη δημόσια εικόνα της. Αυτό ισχύει περισσότερο για τις πολυεθνικές εταιρείες. Λίγες από αυτές αν και έχουν το πλεονέκτημα να παράγουν όμοια προϊόντα, δεν έχουν σταθερά περιβαλλοντικά πρότυπα με τα οποία να συμμορφώνονται όλα τα εργοστάσια τους. Ένα εργοστάσιο στην Βρετανία πιθανά να εκπέμπει περισσότερα απόβλητα από ένα όμοιο εργοστάσιο στις ΗΠΑ, αλλά πολύ λιγότερο από ένα άλλο στην Αφρική. Θα πρέπει λοιπόν εδώ να δημιουργηθούν συγκεκριμένα πρότυπα για μια συγκεκριμένη κατάσταση.
- ❖ Η καθαρή παραγωγή και η επιδίωξη της περιβαλλοντικής υπεροχής δεν γίνεται μόνο για την σωτηρία του περιβάλλοντος, αλλά είναι και για την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού. Αυτό βέβαια δύσκολα επιτυγχάνεται. Οι παραγωγοί αντιμετωπίζουν τεράστια προβλήματα επειδή είναι δύσκολο να αλλάξουν τις παλαιές ιδέες των υπαλλήλων, επειδή είναι δαπανηρό να κάνουν καθαρή παραγωγή από παλιό εργοστάσιο, και τέλος είναι δύσκολο να υπολογίσουν τη σωστή χρονική στιγμή για να επενδύσουν σε νέα τεχνολογία.

⁷Op. cit supra note 5, p.56

Δεν υπάρχουν σαφείς κανόνες για να τους ακολουθήσει κάποιος. Πολλές εταιρείες έλαβαν αρκετές πρωτοβουλίες και μετά εξήγησαν στους μετόχους τους λόγους για χαμηλότερα κέρδη.

Πολλές από τις συνέπειες των αλλαγών που έφεραν οι περιβαλλοντικές πιέσεις είναι άγνωστες. Όμως υπάρχουν κάποια στοιχεία που είναι γνωστά. Είναι πέντε πρακτικές αλλαγές που οι παραγωγοί θα πρέπει να εφαρμόσουν, για να επιζήσουν μέσα στις νομικές, χρηματοοικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που έφεραν περιβαλλοντικές πιέσεις. Αυτές είναι: 1)Εξοικονόμηση ενέργειας, 2)Βελτίωση της διαχείρισης της παραγωγής χημικών προϊόντων, 3)Εξοικονόμηση νερού, 4)Καλύτερη διαχείριση αποβλήτων και 5)Καλύτερη χρήση όλων των υλικών.

2.4.2 ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το μάρκετινγκ είναι όπως έχουν αναφέρει και στη αρχή του κεφαλαίου η πώληση προϊόντων και υπηρεσιών. Ο καταναλωτής, λένε οι ασχολούμενοι με το μάρκετινγκ είναι ο άρχοντας της αγοράς. Παρόλα αυτά οι περισσότεροι ερευνητές της αγοράς, στο παρελθόν απέτυχαν να εντοπίσουν την δυναμική επίδραση των οικολογικών καταναλωτών. Σήμερα όμως, ασχολούνται ερευνώντας τις απαντήσεις των καταναλωτών για το πόσο φιλικά προς το περιβάλλον θέλουν να είναι τα προϊόντα και οι υπηρεσίες.

Οι επαγγελματίες του μάρκετινγκ γνωρίζουν ότι οι πετυχημένες ονομασίες προϊόντων δημιουργούν και συντηρούν την πετυχημένη εικόνα στην κοινή γνώμη. π.χ. με την coca-cola, όταν προσπάθησε να αποκόψει από τους καταναλωτές το παλαιό προϊόν προσφέροντας ένα νέο με καινούργια συνταγή, ατύχησε. Αντίθετα τα περιβαλλοντικά θέματα σπάνια έφθασαν στο στάδιο να αμαυρώσουν την εικόνα του προϊόντος⁸.

Μερικές από τις πρώτες «οικολογικές μάρκες» απόκτησαν τη φήμη σχεδόν χωρίς προσπάθεια. Στην αρχή της δεκαετίας του 1990 οι οικολογικά φερόμενες επιχειρήσεις έπρεπε να εργασθούν πολύ σκληρότερα για να θέσουν στην αγορά τα προϊόντα τους. Πολλές λοιπόν μεγάλες εταιρείες και σύμβουλοι τους βρήκαν το «οικολογικό μάρκετινγκ»(green marketing) απαιτούσε πολύ πιο πολύπλοκη προσέγγιση απ' ότι είχαν αρχικά φανταστεί.

Στο τέλος τις δεκαετίας του 1980 στην κορυφή του καταλόγου του μάρκετινγκ τέθηκαν η ρύπανση, η ανακύκλωση και μια ευρεία περιοχή σχετικών μη γνώριμων θεμάτων. Οι MM αναγνώριζαν ότι τελικά η πρόκληση του οικολογικού καταναλωτή δεν θα εστίαζε απλά στην περιβαλλοντική απόδοση των ειδικών προϊόντων. Πιθανά να επιχειρούσε να επεκταθεί και στις παραγωγικές διαδικασίες, στις χρησιμοποιούμενες πρώτες ύλες και σε άλλες δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκονταν η επιχείρηση. Έτσι λοιπόν έριχναν όλο και περισσότερο το βάρος τους προς την κατεύθυνση κάποιων τεχνικών του μάνατζμεντ για την διαχείριση τέτοιων θεμάτων, όπως τα διάφορα συστήματα διαχείρισης του περιβάλλοντος.

Η επιτυχία πάντως πολλών από αυτές τις στρατηγικές παραγωγής εξαρτάται από την καταναλωτική ζήτηση για προϊόντα που είναι ευαίσθητα περιβαλλοντικά και παράγονται από επιχειρήσεις που ενσωματώνουν περιβαλλοντικά θέματα στις διαδικασίες παραγωγής και διανομής. Γι'αυτό το λόγω εδώ και μερικά χρόνια έχει αρχίσει διεθνώς και σοβαρά το λεγόμενο «οικολογικό μάρκετινγκ» και οι εταιρείες που

⁸ Op. cit supra note 5, p.61

ανταποκρίνονται σε αυτό βρίσκουν μεγαλύτερη ζήτηση για περιβαλλοντικά ευαίσθητα προϊόντα. Τα προϊόντα αυτά είναι ανακυκλωμένα, βιοαποικοδομήσιμα. Οι καταναλωτές ενδιαφέρονται ολοένα και περισσότερο για θέματα σχετικά με το περιβάλλον και αυτό φαίνεται στην αγορά από το είδος των προϊόντων που αυτοί είναι πρόθυμοι να αγοράσουν.

Πολλές επιχειρήσεις τονίζουν τα φιλικά προς το περιβάλλον χαρακτηριστικά των προϊόντων τους ενώ η ερευνά τους στρέφεται προς αυτή την κατεύθυνση. Άλλοι δαπανούν μεγάλα κονδύλια για τη διαφήμιση των περιβαλλοντικών και ευαίσθητων χαρακτηριστικών των προϊόντων τους.

Το οικολογικό μάρκετινγκ ενώ εμφανίστηκε αρχικά να είναι μια νέα εποχή για τους ασχολούμενους με το μάρκετινγκ, γρήγορα έγινε αρκετά περίπλοκο. Οι καταναλωτές ήθελαν να εκφράζουν το ενδιαφέρον τους για το περιβάλλον μέσω της συμπεριφοράς τους στην αγορά, αλλά η απουσία των γνώσεων γύρω από τα περιβαλλοντικά ζητήματα γρήγορα έγινε αντικείμενο εκμεταλλεύσεως καθώς οι πελάτες δεν ήταν σε θέση να αξιολογήσουν τη περιβαλλοντική ευαισθησία των προϊόντων που αγόραζαν. Οι δημόσιες υπηρεσίες άρχισαν να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους αυτές τις περιπτώσεις και ερευνούσαν τη αλήθεια των διάφορων προωθητικών ενεργειών που έκαναν οι επιχειρήσεις προς την κατεύθυνση του οικολογικού καταναλωτή.

Το οικολογικό μάρκετινγκ οδήγησε τόσο τη βιομηχανία όσο και τις οργανώσεις των καταναλωτών στην ανάγκη δημιουργίας προτύπων. Τα πρότυπα αυτά είναι αναγκαία, επειδή οι καταναλωτές πρέπει να έχουν τις πληροφορίες που χρειάζονται προκειμένου να λάβουν την απόφαση για να προμηθευτούν με βάση περιβαλλοντικές εκτιμήσεις. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση εφαρμόζεται η «οικολογική ετικέτα» ή «οικολογικό σήμα»(eco-label)⁹. Αυτό το σήμα θέτει τέρμα σε μια χαώδη κατάσταση που επικράτησε τα πρώτα χρόνια του οικολογικού μάρκετινγκ.

Αν και οι διαδικασίες διαφέρουν για κάθε πρόγραμμα οικολογικού σήματος, μια ιδέα για το πώς εκδίδονται και λειτουργούν αυτά τα σήματα μπορεί να πάρει κάποιος από την οικολογική ετικέτα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το *πρώτο βήμα* είναι να καθοριστεί η κατηγορία του προς αξιολόγηση προϊόντος. Εδώ θέτονται τα καταλληλότερα κριτήρια αξιολογήσεως. Στο *δεύτερο βήμα* αυτά τα κριτήρια επανεξετάζονται και εγκρίνονται από την επιτροπή της Ένωσης. Τέλος, τεχνικές επιτροπές σε κάθε χώρα μέλος αξιολογούν τις αιτήσεις από τους παραγωγούς των προϊόντων και ανάλογα με τα κριτήρια εγκρίνουν ή απορρίπτουν τη χρησιμοποίηση της οικολογικής ετικέτας.

Η πληθώρα των οικολογικών σημάτων και η ποικιλία των κριτηρίων για την απονομή τους, κάνει την ανταπόκριση για την απόκτηση τους δύσκολη, ειδικά για πολυεθνικές επιχειρήσεις.

⁹ Op. cit supra note 5, p.62

2.4.3.ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η έννοια της στρατηγικής της επιχείρησης το λεγόμενο στρατηγικό μάρκετινγκ έχει αναδειχθεί τις παρελθούσες δεκαετίες ως τρόπος ολοκλήρωσης των διαφόρων λειτουργικών περιοχών μαζί με τις ευρύτερες περιβαλλοντικές θεωρήσεις.

Το στρατηγικό μανάτζμεντ περιλαμβάνει το σχηματισμό βασικών οργανωσιακών αποστολών, σκοπών και στόχων καθώς και πολιτικών προγραμμάτων που καθορίζουν την μακροπρόθεσμη απόδοση ενός οργανισμού. Η έννοια του στρατηγικού μανάτζμεντ δίνει έμφαση στην παρακολούθηση και την αξιοποίηση των περιβαλλοντικών ευκαιριών και εμποδίων υπό το φως των δυνατοτήτων και αδυναμιών του οργανισμού. Το στρατηγικό μάρκετινγκ ενδιαφέρεται βασικά για τη σχέση του οργανισμού με το περιβάλλον, δημιουργεί στρατηγικές για να συνδεθεί μ' αυτό το περιβάλλον και εξασφαλίζει ότι εξασφαλίζει ότι η εφαρμογή των στρατηγικών θα γίνει με τρόπο συνεπή προς την οργανωσιακή πραγματικότητα του οργανισμού.

Η έννοια του στρατηγικού μανάτζμεντ καθιστά ικανή την επιχείρηση να προλαβαίνει και να δημιουργεί το μέλλον και να προετοιμάζει σωστές οδηγίες για λήψη καλύτερων αποφάσεων. Η επιτυχία της επιχείρησης λοιπόν θα εξαρτηθεί από το πόσο καλά δημιουργεί τη στρατηγική της μέσα στο εξελισσόμενο περιβάλλον της. Χωρίς αυτή την μακροπρόθεσμη προοπτική η επιχείρηση πιέζεται απλώς να ζει από ημέρα σε ημέρα και να αντιδρά μόνο στα τρέχοντα γεγονότα.

Η διαδικασία του στρατηγικού σχεδιασμού ασχολείται με τον καθορισμό της βασικής αποστολής της επιχειρήσεως, λαμβάνοντας υπόψη τα προϊόντα της εταιρείας και τις αγορές που αυτά διανέμονται. Οι βασικοί αυτοί σκοποί περιλαμβάνουν παράγοντες τέτοιους, όπως η ποσότητα του προϊόντος, η εξυπηρέτηση των πελατών, η ανταπόκριση στα ενδιαφέροντα της κοινωνίας και η ηθική. Η διαδικασία του σχεδιασμού του στρατηγικού μάρκετινγκ εστιάζει και στις ευκαιρίες και τις απειλές από το περιβάλλον.

Ενώ υπάρχουν πολλά μοντέλα της διαδικασίας του στρατηγικού μανάτζμεντ, η διαδικασία αυτή αρχίζει με την περιβαλλοντική εκτίμηση που περιλαμβάνει οικονομικά, νομικά, πολιτικά, και κοινωνικά στοιχεία σχετικά με το συγκεκριμένο οργανισμό. Ο σκοπός μιας τέτοιας εκτιμήσεως είναι να αποκτηθεί μια ιδέα των ευκαιριών και των προκλήσεων που παρουσιάζονται σε ένα τέτοιο περιβάλλον. Το περιβάλλον είναι εκείνο που η επιχείρηση θα πρέπει να ζήσει και να προσπαθήσει να λειτουργήσει και να αναπτυχθεί.

Τα στρατηγικά σχέδια (μακροπρόθεσμα ή βραχυπρόθεσμα) είναι το αποτέλεσμα της διατυπώσεως της στρατηγικής και ασχολούνται αποτελεσματικά με τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις σε σχέση με τις δυνατότητες και τις αδυναμίες των οργανισμών. Ο ΜΜ θα πρέπει να δημιουργεί μια αρμονική σχέση ευκαιριών στο εξωτερικό περιβάλλον, με τις ευρύτερες κοινωνικές προσδοκίες της επιχειρήσεως, τις δυνατότητες και αδυναμίες του οργανισμού. Ο ΜΜ για να διατυπώσει το στρατηγικό σχέδιο θα πρέπει, να δημιουργεί μια αρμονική σχέση των ευκαιριών στο εξωτερικό περιβάλλον, με τις προσδοκίες της επιχείρησης, τις δυνατότητες και τις αδυναμίες του οργανισμού και τις αξίες των βασικών εκτελεστών του σχεδίου. Το στάδιο αυτό περιλαμβάνει μια διατύπωση της αποστολής της επιχειρήσεως, όπου αυτή καθορίζει τις εργασίες που θα γίνουν στην επιχείρηση και το τι προτίθεται να πραγματοποιήσει. Εδώ περιλαμβάνονται και οι βασικές αξίες του οργανισμού και οι αρχές που κατευθύνουν τις δράσεις του. Στη συνέχεια περιλαμβάνονται οι αντικειμενικοί σκοποί που είναι πιο ειδικές αναφορές για το τι η επιχείρηση ελπίζει να πετύχει. Μετά περιλαμβάνονται οι στόχοι, όπου καθορίζουν ποιος είναι υπεύθυνος για τη πραγματοποίηση των σκοπών

και με ποιο τρόπο σύμφωνα με το χρονικό πλαίσιο. Η επίτευξη των στόχων της επιχείρησης θα πρέπει να γίνεται με την ικανοποίηση των αντικειμενικών σκοπών της. Τέλος περιλαμβάνονται και οι πολιτικές της επιχείρησης όπου παρέχουν κεντρικές κατευθύνσεις για τη λήψη αποφάσεων¹⁰.

Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι η ανάπτυξη κάποιου είδους στρατηγικού σχεδίου που θα κατευθύνει τις προσπάθειες της επιχείρησής για κάποια χρονική περίοδο. Πολλές στρατηγικές περιλαμβάνουν περικοπές με την πώληση κάποιου μέρους της επιχείρησής, περιορισμό της παραγωγής και του προσωπικού. Ακόμα άλλες στρατηγικές θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν προσπάθειες για αλλαγή της εικόνας της εταιρείας και την παρουσίαση περισσότερο κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνης.

Το φυσικό περιβάλλον είχε αποκλεισθεί από σαφή αναφορά στη διαδικασία του στρατηγικού μάνατζμεντ. Είχε θεωρηθεί ότι οι φυσικοί πόροι θα συνεχίζουν να είναι διαθέσιμοι χωρίς σοβαρά προβλήματα. Το φυσικό περιβάλλον λαμβάνονταν ως δεδομένο και οι επιχειρήσεις δεν το θεωρούσαν μέρος της στρατηγικής σκέψης. Σήμερα όμως αυτές οι υποθέσεις είναι τώρα υπό αμφισβήτηση και το φυσικό περιβάλλον θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα στάδια του στρατηγικού σχεδιασμού.

Μια περιβαλλοντική εκτίμηση εστιάζει τυπικά στο οικονομικό, νομικό και κοινωνικό περιβάλλον, πρέπει να γίνεται και αναφορά στο φυσικό περιβάλλον. Και αυτό γιατί θα πρέπει οι επιχειρήσεις να έχουν μια ολοκληρωμένη εκτίμηση του εξωτερικού περιβάλλοντος στο οποίο λειτουργούν. Ολοένα και περισσότερο οι επιχειρήσεις θα πρέπει να είναι ενήμερες των θεμάτων που προέρχονται από το φυσικό περιβάλλον προκειμένου να αναπτυχθούν στρατηγικές που θα λαμβάνουν υπόψη αυτά τα θέματα.

Θα πρέπει να γίνεται εκτίμηση της διαθεσιμότητας των φυσικών πόρων και των επιπτώσεων που έχουν αυτοί στο περιβάλλον. Αν οι φυσικοί πόροι της επιχείρησης είναι μη ανανεώσιμοι θα πρέπει να εφαρμόζονται στρατηγικές εξοικονόμησης αυτών των πόρων και έρευνα για υποκατάστατα καθώς οι πόροι άρχισαν να εξαντλούνται. Θα πρέπει οι στρατηγικές να αναπτύσσονται στην παραλαβή αυτών των πόρων με περιβαλλοντικά υπεύθυνο τρόπο. Ακόμα θα πρέπει να δίνεται προσοχή στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Το στρατηγικό σχέδιο θα πρέπει να εξετάζει τις ευκαιρίες και τις απειλές που προέρχονται από το φυσικό περιβάλλον. Η διατύπωση της αποστολής της εταιρείας θα πρέπει να περιλαμβάνει τους περιβαλλοντικούς στόχους και τους αντικειμενικούς σκοπούς, καθώς και την δέσμευση αυτής να την καθιστά υπεύθυνη περιβαλλοντικά. Οι αντικειμενικοί σκοποί μπορεί να περιλαμβάνουν θέματα τέτοια όπως το πόσο ανακυκλωμένο υλικό σχεδιάζει να χρησιμοποιήσει η εταιρεία στις παραγωγικές τις διεργασίες και πόσο από το χαρτί που χρησιμοποιεί στα γραφεία της θα είναι ανακυκλωμένο. Η επέκταση σε νέες γραμμές προϊόντων ή η απόκτηση άλλων εταιρειών θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη και περιβαλλοντικά θέματα.

Η διαδικασία της εφαρμογής θα πρέπει επίσης να αντανάκλα τα περιβαλλοντικά θέματα. Προγράμματα, προϋπολογισμοί και διεργασίες πρέπει να αντανάκλουν τέτοιες θεωρήσεις, όπως είναι η ελαχιστοποίηση των αποβλήτων, η σχεδίαση για την αποσυναρμολόγηση, οι στρατηγικές του οικολογικού μάρκετινγκ. Με λίγα λόγια η διαδικασία της αξιολόγησης πρέπει να μετρά πόσο καλά η εταιρεία καλύπτει τις περιβαλλοντικές της δεσμεύσεις καθώς και πόσο καλά ανταποκρίνεται στις ευκαιρίες

¹⁰ Op. cit supra note 5, p.73

και τις απειλές του φυσικού περιβάλλοντος. Η διαδικασία της αξιολόγησης θα πρέπει να δείχνει πού χρειάζονται διορθώσεις στο στρατηγικό σχέδιο ώστε αυτό να γίνει περιβαλλοντικά ενήμερο και υπεύθυνο.

Η στρατηγική σχετικά με περιβαλλοντικά θέματα θα πρέπει να αναπτύσσεται σε διάφορα στάδια. Τα τρία συνήθη επίπεδα είναι¹¹:

1. Επίπεδο κορυφής, το οποίο περιλαμβάνει την ανάπτυξη και την σύνδεση του ρόλου της επιχείρησης με την κοινωνία.
2. Επίπεδο λήψης αποφάσεων, όπου εξετάζονται οι αποφάσεις για την είσοδο, απόσυρση ή παραμονή ενός προϊόντος στην αγορά.
3. Στρατηγικό επίπεδο, όπου η εστίαση της στρατηγικής γίνεται στον τρόπο ανταγωνισμού μέσα στον κλάδο
4. Τακτικό επίπεδο, όπου τα θέματα είναι οι λειτουργικές αποφάσεις.

Η στρατηγική σε όλα αυτά τα επίπεδα πρέπει να θεωρείται ότι αναπτύσσει αποτελεσματική ανταπόκριση σε ένα περιβαλλοντικό θέμα.

Η στρατηγική του κορυφαίου επιπέδου, πρέπει να ασχολείται και με θέματα φυσικού περιβάλλοντος και να το δηλώνει ότι είναι υπεύθυνη και βιώσιμη.

Στο επίπεδο λήψεως αποφάσεων η στρατηγική έχει να κάνει με συγχωνεύσεις, εξαγορές, αποεπενδύσεις. Σχετικά με τα περιβαλλοντικά θέματα, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να ασχολούνται με τις πιθανές υποχρεώσεις που πιθανόν να προκύψουν από την απόκτηση μια άλλης επιχείρησης με σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα.

Σε στρατηγικό επίπεδο το ενδιαφέρον στρέφεται στο περιβάλλον του κλάδου και των ανταγωνιστών και στο πώς τα περιβαλλοντικά θέματα είναι πιθανόν να επηρεάσουν το περιβάλλον. Πολλά υπεύθυνα στελέχη επιχειρήσεων αρχίζουν να βλέπουν τους νόμους και τις διατάξεις για το περιβάλλον ως μοχλούς για ευκαιρίες καινοτομιών και αποκόμισης ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων. Οι πιο πετυχημένες επιχειρήσεις δεν είναι αναγκαστικά εκείνες που δημιουργούν τη μικρότερη ρύπανση, αλλά εκείνες που καινοτομούν και βελτιώνουν τις πρακτικές τους

Οι κανονισμοί δημιουργούν επίσης και αγορά για τη λεγόμενη περιβαλλοντική τεχνολογία. Η αγορά οδηγείται από τους περιβαλλοντικούς κανονισμούς που παρέχουν ευκαιρίες για νέα προϊόντα και τεχνολογίες που προστατεύουν το περιβάλλον.

Σε τακτικό επίπεδο οι λειτουργικές αποφάσεις επηρεάζονται από νέα θέματα σχετιζόμενα με το περιβάλλον καθώς και από τους κρατικούς κανονισμούς τους σχετικούς με τα περιβαλλοντικά θέματα που ενδιαφέρουν την κοινωνία. Π.χ. η εκπομπή χημικών ουσιών στον αέρα. Νέες διαδικασίες λειτουργίας έχουν υιοθετηθεί από εταιρείες, για παράδειγμα, συντηρούν ή επισκευάζουν κλιματιστικά μηχανήματα, είτε κτηρίων είτε αυτοκινήτων, καθώς αυτά περιέχουν χλωροφθοριωμένους άνθρακες που όταν ελευθερώνονται στην ατμόσφαιρα καταστρέφουν την στιβάδα του όζοντος που αποτελεί προστατευτική ασπίδα έναντι των επικίνδυνων υπεριωδών ακτινοβολιών του ήλιου.

Στο επόμενο κεφάλαιο που ακολουθεί, γίνεται αναφορά στον τουρισμό, στις διακρίσεις του, καθώς και στην επίδραση και στις επιπτώσεις που έχει αυτό στο περιβάλλον.

¹¹ Op. cit supra note 5, p.76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

«Τουρισμός είναι η προσωρινή κίνηση ανθρώπων για προορισμούς εκτός του κανονικού τόπου εργασίας και διαμονής τους, οι δραστηριότητες που γίνονται κατά τη διάρκεια της παραμονής τους σ' αυτούς τους προορισμούς και οι διευκολύνσεις που δημιουργούνται για να παρέχουν ότι ικανοποιεί τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους».

Matthieson 1982

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Για πολλές χώρες ο τουρισμός θεωρείται ως η απάντηση στα οικονομικά τους προβλήματα. Αν και η εξάρτηση από τον τουρισμό σχετίζεται πάρα πολύ με το βαθμό οικονομικής ανάπτυξης, οι επιδιώξεις πολλών χωρών είναι πιο υψηλές. Και αυτό γιατί ο παγκόσμιος τουρισμός είναι ένας γρήγορα αναπτυσσόμενος τομέας από τον οποίο ωφελούνται πολλές περιοχές κατά πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Το αρχικό κόστος για τουριστικές επενδύσεις είναι σχετικά χαμηλό συγκρινόμενο με άλλες βιομηχανικές δραστηριότητες. Ακόμη ο τουρισμός θεωρείται ότι είναι ένας τομέας που δεν προκαλεί ρύπανση, παρά το γεγονός των τελευταίων σημάτων από περιβαλλοντική υποβάθμιση που οφείλεται στον τουρισμό σε συγκεκριμένες περιοχές προορισμού των τουριστών. Τέλος σε πολλές περιοχές η τουριστική ανάπτυξη θεωρείται λόγος υψηλού γοήτρου, ξεκινώντας με υποδομές μεγάλης κλίμακας τέτοιες όπως αεροδρόμια, μεταφορικές εγκαταστάσεις. Σε πολλές χώρες, η τουριστική ανάπτυξη έχει γίνει πολιτικό θέμα και επιδίωξη και εκλαμβάνεται ως τρόπος βελτιώσεως της ζωής του τοπικού πληθυσμού.

3.2 Η ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Η τυποποίηση και η διάκριση του τουρισμού σε έξι βασικές κατηγορίες εξαρτάται από τους παράγοντες που προσδιορίζουν το φαινόμενο. Συγκεκριμένα αυτές είναι οι εξής¹:

1. Μαζικός τουρισμός

Ο μαζικός τουρισμός θεωρείται η κατηγορία εκείνη του τουρισμού που χαρακτηρίζεται από ομαδικότητα συμμετοχής των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας, πλην όμως σε καμία περίπτωση δεν συνδέεται αποκλειστικά με τον τουρισμό διακοπών-αναψυχής τύπου μακράς διαμονής. Ο συλλογικός-ομαδικός χαρακτήρας του μαζικού τουρισμού αναφέρεται και στον τρόπο οργάνωσης και εκτέλεσης της τουριστικής κίνησης, καθώς και στη συγκέντρωση των τουριστών στους τόπους διαμονής της χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τους.

¹ Βλ. Ηγουμενάκης-Κραβαρίτης-Λύτρας,(1998), «Εισαγωγή στον τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, σελ 105-111

Τη βάση ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού αποτελεί σήμερα το σύστημα Group Inclusive Tours², που προσφέρει αλληλεξαρτώμενες και ολοκληρωμένες υπηρεσίες, δηλαδή πακέτα, που στην απλούστερη τους μορφή περιλαμβάνουν τον τόπο προορισμού, το μεταφορικό μέσο, το κατάλυμα και το τράνσφερ. Στο σύστημα αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό η τουριστική ανάπτυξη πολλών περιοχών σε διάφορες χώρες, όπως για παράδειγμα στο Μαρόκο, Τυνησία. Στο ίδιο σύστημα GIT, οι παράγοντες κόστος ταξιδιού και απόσταση μεταξύ χώρας προέλευσης και χώρας προορισμού τουριστών, από τη μια πλευρά, και από την άλλη τα επίπεδα τιμών των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρονται από τη χώρα υποδοχής και φιλοξενίας των τουριστών, θεωρούνται βασικοί παράγοντες για τον καθορισμό της γραμμής σύνδεσης της έντασης του όγκου των τουριστών που θα μετακινηθούν. Ακόμα έχει διατυπωθεί ότι ένας τρίτος παράγοντας που αναφέρεται σε μια κατηγορία φυσικών πόρων, όπως είναι ο ήλιος, οι καθαρές ακτές κλπ αποτελεί τον κυριότερο, σε σύγκριση με άλλους τουριστικούς πόρους, όπως είναι οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία κλπ., πόλο έλξης των μαζικά μετακινούμενων τουριστών.

1.1. Πρότυπο οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών

Το πρότυπο αυτό κυριαρχεί στον παγκόσμιο τουρισμό στη περίοδο μετά το 1970 και συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη πολλών περιοχών, και κρατών του κόσμου. Βασικά χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του είναι: α) οι εκτεταμένες και οργανωμένες υποδομές και υπηρεσίες που προσφέρει, β) η καθοριστική παρουσία του πρότυπου στην παραγωγική δομή της περιοχής, που έχει ως αποτέλεσμα το σύνολο των υπολοίπων κλάδων να εξαρτώνται σταδιακά από τον τουρισμό, γ) οι συχνά δυσμενείς επιπτώσεις της ανάπτυξης του στην τοπική κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον. Τέλος χαρακτηριστικό αυτού του τύπου ανάπτυξης είναι η εποχικότητα της ζήτησης με αιχμή, ανάλογα με την τουριστική περιοχή, το καλοκαίρι ή το χειμώνα. Οι περιοχές που κατά κύριο λόγο υιοθετούν αυτό το πρότυπο έχουν πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς πόρους, και σταδιακά μετατρέπονται σε θέρετρα τουρισμού της καλοκαιρινής ή της χειμερινής περιόδου.

2. Ατομικός τουρισμός

Ο ατομικός τουρισμός είναι η αντίθεση του μαζικού τουρισμού, που χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη ατομική οργάνωση και εκτέλεση του ταξιδιού εκ μέρους των τουριστών. Η ανάπτυξη αυτού του είδους τουρισμού συνδυάζεται με ατομικά-ιδιωτικά μέσα μετακίνησης, όπως είναι τα αυτοκίνητα, τα αυτοκινούμενα τροχόσπιτα, τα θαλαμηγά σκάφη, τόσο κατά τη μετάβαση όσο και κατά τη διάρκεια της παραμονής του τουρίστα στη χώρα ή στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτού του είδους τουρισμού είναι περιηγητικός. Οι παράγοντες που προσδιορίζουν το μέγεθος της κατηγορίας αυτής σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες τουρισμού είναι: α) η απόσταση που χωρίζει τη χώρα της μόνιμης διαμονής των τουριστών από τη χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τους, β) ο βαθμός οικονομικής προσβασιμότητας των τουριστικών προορισμών στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τους, γ) το επίπεδο ανάπτυξης των συγκοινωνιακών δικτύων και μέσων στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τους και δ) η προσφορά κατάλληλων από ποσοτικής και ποιοτικής πλευράς υπηρεσιών στις χώρες υποδοχής, που τους διευκολύνουν τις περιηγήσεις τους, κάνοντας τους πιο άνετες και ευχάριστες.

² Από δω και πέρα στο κείμενο GIT

Η ανάπτυξη του ατομικού τουρισμού τα τελευταία χρόνια βασίζεται στο σύστημα Individual Inclusive Tours³, που όπως και στη περίπτωση του συστήματος GIT, προσφέρει μεμονωμένα τουριστικά πακέτα, που στην απλούστερή τους μορφή περιλαμβάνουν τον τουριστικό προορισμό, το μεταφορικό μέσο κλπ. Η διαφορά μεταξύ αυτών των δύο συστημάτων βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο ο τουρίστας ταξιδεύει στον τόπο του τουριστικού προορισμού. Πιο συγκεκριμένα με το σύστημα GIT ο τουρίστας ταξιδεύει στον τόπο του τουριστικού του προορισμού ομαδικά, ενώ με το σύστημα IT μεμονωμένα. Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτοί που ταξιδεύουν με το σύστημα GIT ταξιδεύουν ταυτόχρονα σχεδόν αποκλειστικά θα λέγαμε, και με το σύστημα Inclusive Tours by Charter⁴, που σημαίνει ότι οι τουρίστες μετακινούνται από τη χώρα μόνιμης διαμονής τους στη χώρα του τουριστικού τους προορισμού και αντίστροφα με ναυλωμένα αεροπλάνα⁵.

3. Εσωτερικός τουρισμός

Ο εσωτερικός τουρισμός πραγματοποιείται από τον ντόπιο πληθυσμό μια χώρας μέσα, πάντα, στα φυσικά όρια. Αν και αυτή η μορφή δεν μπορεί να χαρακτηριστεί σαν συναλλαγατοφόρα, παρ' όλα αυτά παρουσιάζει σημαντικές οικονομικές και άλλες ωφέλειες για την χώρα στην οποία αναπτύσσονται.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού είναι η ύπαρξη ορισμένων άλλων προϋποθέσεων. Θα πρέπει να δημιουργηθούν τα κατάλληλα και ταυτόχρονα οικονομικά προσιτά στους ντόπιους τουρίστες μέσα φιλοξενίας, η ανυπαρξία ή η ανεπάρκεια των οποίων αποτελεί έναν από τους κυριότερους ανασταλτικούς παράγοντες ανάπτυξης της κατηγορίας τουρισμού. Όπως είναι γνωστό, η τουριστική πολιτική ορισμένων ανεπτυγμένων χωρών έχει σαν κύριο στόχο στην εξυπηρέτηση του συναλλαγατοφόρου τουρισμού. Έτσι λοιπόν όλα τα καταλύματα που δημιουργήθηκαν ή δημιουργούνται, είτε με κρατικά κεφάλαια, απευθύνονται σχεδόν αποκλειστικά στην ξένη τουριστική πελατεία που έχει τις οικονομικές δυνατότητες να αγοράσει τις υπηρεσίες που της προσφέρουν αυτά και έτσι να ικανοποιήσει τις τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες. Αυτό έχει ως συνέπεια να μην δημιουργηθούν ταυτόχρονα συμπληρωματικά μέσα φιλοξενίας, δηλαδή συμπληρωματικά τουριστικά καταλύματα, που θα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν τις στοιχειώδεις ανάγκες ή επιθυμίες του εσωτερικού τουρισμού, ιδιαίτερα κατά την θερινή περίοδο. Άλλη βασική προϋπόθεση είναι τόσο η βελτίωση όσο και η ανάπτυξη των διαφόρων δικτύων και μέσων συγκοινωνίας, ώστε οι μετακινήσεις των ντόπιων αν είναι ταχύτερες και ασφαλέστερες.

4. Εξωτερικός τουρισμός

Ο εξωτερικός ή διεθνής τουρισμός πραγματοποιείται από άτομα που διαμένουν μόνιμα σε μία χώρα και την εγκαταλείπουν προσωρινά για να επισκεφτούν κάποια άλλη ή άλλες για τουριστικούς σκοπούς και με αυτό τον τρόπο να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες τουριστικές ανάγκες.

Όταν λοιπόν οι μόνιμοι κάτοικοι μιας ξένης χώρας επισκέπτονται μια χώρα για τουριστικούς σκοπούς, τότε ο εξωτερικός τουρισμός που κάνουν χαρακτηρίζεται σαν ενεργητικός, και αυτό γιατί κύριο χαρακτηριστικό του είναι η εισροή συναλλάγατος. Αντίθετα όταν οι μόνιμοι κάτοικοι μιας χώρας επισκέπτονται μια άλλη χώρα για τουριστικούς σκοπούς, ο εξωτερικός τουρισμός που κάνουν

³ Από δω και πέρα στο κείμενο IT

⁴ Από δω και πέρα στο κείμενο ITC

⁵ Op. Cit Supra note 1,p.107

χαρακτηρίζεται σαν παθητικός, γιατί κύριο χαρακτηριστικό της είναι η εκροή πολύτιμου συναλλάγματος.

5. Συνεχής τουρισμός

Συνεχείς τουρισμός χαρακτηρίζεται όταν διαρκεί όλο τον χρόνο, που σημαίνει ότι σε καμία περίπτωση δεν επηρεάζονται οι δραστηριότητες του από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Οι αντιπροσωπευτικότερες μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι ο συνεδριακός τουρισμός, ο τουρισμός κινήτρων, ο τουρισμός εκθέσεων, ο τουρισμός πόλης και ο μορφωτικός τουρισμός.

6. Εποχιακός τουρισμός

Χαρακτηριστικό του εποχιακού τουρισμού είναι ότι δεν διαρκεί όλο τον χρόνο. Σε αντίθεση με τον συνεχή τουρισμό, οι δραστηριότητες τους επηρεάζονται αποφασιστικά από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε διάφορες εποχές, γι' αυτό και αναστέλλονται προσωρινά ή για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα κάθε έτος. Μορφές τέτοιου είδους τουρισμού είναι ο γενικός τουρισμός κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, ο τουρισμός παραχείμασης και ο τουρισμός των χειμερινών σπορ.

3.3. ΟΙ ΕΥΡΥΤΕΡΑ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Για την καταπολέμηση σοβαρών προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα ο τουρισμός σε πολλές χώρες υποδοχής και φιλοξενίας, οι αρμόδιοι για τον τουρισμό αναπτύσσουν διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες κάτω από προϋποθέσεις μπορούν να δώσουν διέξοδο στα αδιέξοδα του. Οι πιο γνωστές και ευρύτερα διαδεδομένες εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι οι εξής⁶:

❖ Γενικός τουρισμός

Ο γενικός τουρισμός ή τουρισμός διακοπών-αναψυχής, αποτελεί μια δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου του ανθρώπου που σχετίζεται στενά με την ανάγκη που έχει γι' αυτό για ανάπαυση και αναψυχή. Η μορφή αυτή του τουρισμού είναι αναμφίβολα η σημαντικότερη τόσο από άποψη μεγέθους στο σύνολο της τουριστικής αγοράς όσο και από άποψης αναγκών σε πόρους και υπηρεσίες που απαιτούνται για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών.

Ο γενικός τουρισμός διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες: α) σε τουρισμό περιήγησης, όπου ο τουρίστας παρουσιάζει γεωγραφική κινητικότητα και μετακινείται τον περισσότερο χρόνο των διακοπών του από χώρα σε χώρα, β) σε τουρισμό διαμονής, όπου ο τουρίστας παραμένει στην ίδια συγκεκριμένη περιοχή ή τόπο της χώρας σε όλη την διάρκεια των διακοπών του, και γ) σε τουρισμό μικτού χαρακτήρα, που περιλαμβάνει τουρισμό περιήγησης και τουρισμό διαμονής.

⁶ Ορ. Cit supra note 1, p. 111-129

❖ **Μορφωτικός τουρισμός**

Ο μορφωτικός τουρισμός αποτελεί μια μορφή τουρισμού στην οποία τα άτομα έχουν σαν κύριο σκοπό τη συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Σε αυτό το είδος τουρισμού περιλαμβάνονται οι επισκέψεις ιστορικών μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, μουσείων κλπ.

Για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού απαιτείται πέρα από τη βασική τουριστική υποδομή και ανωδομή, όπως για παράδειγμα πλούσια προγράμματα πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και μορφωτικών εκδηλώσεων. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει και την ύπαρξη διεθνούς φήμης θεάτρων, μουσείων, πινακοθηκών, ιστορικών χώρων κλπ.

❖ **Τουρισμός εκθέσεων**

Ο τουρισμός εκθέσεων πρόκειται ουσιαστικά για μια μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται δυναμικά ολοένα και περισσότερο. Σε αυτήν υπάγονται κάθε είδους εκθέσεις που συνήθως οργανώνονται σε μεγάλα αστικά κέντρα, ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να συνδυάσουν την επαγγελματική τους ενημέρωση με κάποια μορφή τουρισμού, όπως για παράδειγμα τουρισμό πόλης, μορφωτικό τουρισμό.

Για την ανάπτυξη του τουρισμού εκθέσεων απαιτείται εκτός άλλων και η δημιουργία της κατάλληλης υποδομής και ανωδομής, δηλαδή, σύγχρονων εκθεσιακών χώρων που να είναι κατάλληλα εξοπλισμένοι και να διαθέτουν τους αναγκαίους βοηθητικούς χώρους, όπως εστιατόρια, καφετέριες, ταχυδρομείο, χώρους στάθμευσης, ιατρείο, κλπ.

❖ **Τουρισμός υγείας**

Ο τουρισμός υγείας εξελίσσεται σε μια από τις βασικότερες μορφές τουρισμού, τα δε άτομα που μετέχουν σε αυτόν έχουν σαν κύριο κίνητρο την αποκατάσταση και διατήρηση της υγείας τους, τη θεραπεία και ανάρρωσή τους από διάφορες ασθένειες.

Τα άτομα αυτά συνήθως κατοικούν κυρίως σε μεγαλουπόλεις και είναι κατά το πλείστο εύπορα, επενδύουν χρόνο και χρήμα για την υγεία τους.

Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της μορφής τουρισμού αναφέρονται από τη μια πλευρά στη σύνθεση της πελατείας του, που αποτελείται αποκλειστικά από άτομα δεύτερης και τρίτης ηλικίας και από την άλλη πλευρά στον τόπο που προσφέρονται οι τουριστικές υπηρεσίες και που προσδιορίζεται φυσικά από τους φυσικούς του πόρους.

❖ **Τουρισμός άθλησης**

Ο τουρισμός άθλησης έχει ως κίνητρο την άσκηση ενός αθλήματος, όπως είναι η ποδηλασία, η ιππασία, η πεζοπορία.

Η άθληση σαν απασχόληση κατά τη διάρκεια των διακοπών θεωρείται σε αυτή την μορφή τουρισμού ο πιο σημαντικός παράγοντας μαζί με την δυνατότητα που υπάρχει για την πραγματοποίηση εκδρομών και περιηγήσεων

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού είναι η δημιουργία εγκαταστάσεων άθλησης εκ μέρους των ξενοδοχειακών μονάδων, η απασχόληση έμπειρων γυμναστών. Μια τέτοια επένδυση σε συμπληρωματικές εγκαταστάσεις άθλησης, ανεβάζει αναμφίβολα το

επίπεδο της αξίας των διακοπών άλλα και την ανταγωνιστικότητα και το κύρος της ξενοδοχειακής μονάδας.

❖ **Τουρισμός πόλης**

Ο τουρισμός πόλης πρόκειται για μια μορφή τουρισμού που έχει σαν κύριο χαρακτηριστικό ότι τα άτομα που μετέχουν σε αυτόν ταξιδεύουν από πόλη σε πόλη και την περιηγούνται για μερικές μέρες. Οι περιηγήσεις αυτές συνδέονται άμεσα με το μορφωτικό τουρισμό και ιδιαίτερα με διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα.

Ο τουρισμός πόλης πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο από άτομα ανώτερης μορφωτικής και εισοδηματικής στάθμης, που κατοικούν κατά το πλείστο σε μεγάλα αστικά κέντρα και που ταξιδεύουν τις περισσότερες φορές χωρίς να συνοδεύονται από οικογένειες.

Επίσης ένα ακόμα πόλος έλξης για πολλά άτομα που κάνουν αυτής της μορφής τουρισμό, είναι η νυχτερινή ζωή, η διασκέδαση, τα ψώνια.

❖ **Συνεδριακός τουρισμός**

Στο συνεδριακό τουρισμό υπάγονται κάθε είδους οργανωμένες εκδηλώσεις, όπως τα συνέδρια ή οι συναντήσεις με μεγάλο ή μικρό αριθμό συμμετοχών. Επειδή ο συνεδριακός τουρισμός είναι περιορισμένης χρονικής διάρκειας, δύο ή τέσσερις ημέρες συνδυάζεται με κάποια άλλη μορφή τουρισμού, όπως για παράδειγμα τουρισμό πόλης, μορφωτικό τουρισμό.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού σε μια χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών είναι η δημιουργία της κατάλληλης υποδομής και ανωδομής όπως είναι η κατασκευή συνεδριακών κέντρων άρτια τεχνολογικά εξοπλισμένων και με βοηθητικούς χώρους κάθε είδους.

❖ **Τουρισμός περιπέτειας**

Πρόκειται για μια μορφή τουρισμού με έντονο στοιχείο του απροσδόκητου, του άγνωστου και της έκπληξης. Φωτογραφικά σαφάρι, περιπλανήσεις σε άγνωστες περιοχές, κωπηλασία σε ορμητικούς ποταμούς κλπ. Τα άτομα που κάνουν αυτής της μορφής τουρισμό είναι συνήθως νέοι άνθρωποι.

Η ζήτηση για τουρισμό περιπέτειας προβλέπεται να σημειώσει αύξηση διεθνώς.

❖ **Οικογενειακός τουρισμός**

Η ύπαρξη παιδιών σε μια οικογένεια αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα επιλογής τόσο του τόπου διακοπών όσο και του χρόνου που θα πραγματοποιηθούν αυτές.

Οι ταξιδιωτικοί πράκτορες γνωρίζουν ότι τα τουριστικά πακέτα που προσφέρουν στην αγορά είναι προσιτά στις οικογένειες, αλλά ακόμα και αν δεν είναι, προσπαθούν να το κάνουν προσφέροντας ειδικές εκπτώσεις για τα παιδιά. Επίσης προσφέρουν διάφορες εκπτώσεις και στα παιδιά οικογενειών που κάνουν ατομικό τουρισμό, όπως για παράδειγμα σε μεταφορικά μέσα που χρησιμοποιούν.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη οικογενειακού τουρισμού είναι η δημιουργία κατάλληλης υποδομής και ανωδομής όπως είναι οι παιδικές χαρές, παιδικές πισίνες.

❖ **Θαλάσσιος τουρισμός**

Ο θαλάσσιος τουρισμός αναφέρεται στο σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται στο θαλάσσιο χώρο μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών. Αναμφίβολα ο θαλάσσιος τουρισμός αποτελεί μια από τις δυναμικότερες μορφές του σύγχρονου τουρισμού, αφού η σημασία του στις τουριστικές οικονομίες των χωρών που έχουν τόσο τις φυσικές προϋποθέσεις όσο και τις οικονομικές δυνατότητες να τον αναπτύξουν είναι κυριολεκτικά μεγάλη.

Η πιο παραγωγική και συναλλαγματοφόρα δραστηριότητα του θαλάσσιου τουρισμού είναι εκείνη της ναύλωσης σκαφών αναψυχής κάθε είδους όπως είναι πολυτελείς θαλαμηγοί, ιστιοφόρα, Η πελατεία στην οποία απευθύνεται και οι ανάγκες της οποίες ικανοποιεί είναι κατά το πλείστον τουρίστες υψηλής εισοδηματικής στάθμης.

Άλλη αξιόλογη συναλλαγματοφόρα δραστηριότητα του θαλάσσιου τουρισμού είναι και αυτή των κρουαζιέρων, η ζήτηση των οποίων παρουσιάζει διεθνώς σημαντική αύξηση. Οι σύγχρονες τάσεις της αγοράς κρουαζιέρων συγκλίνουν στα μεγαλύτερα και πολυτελέστερα κρουαζιερόπλοια, τα οποία εξασφαλίζουν υψηλή ποιότητα διαμονής και ψυχαγωγίας στους πελάτες τους, που κατά κανόνα αποτελούν τουρίστες μεσαίας και ανώτερης εισοδηματικής τάξης.

Για να αναπτυχθεί ο θαλάσσιος τουρισμός θα πρέπει να υπάρχει η κατάλληλη υποδομή και ανωδομή, το κόστος της οποίας δεν είναι ιδιαίτερα χαμηλό σε ότι αφορά στην κατασκευή σύγχρονων και άρτια εξοπλισμένων μαρίνων για τον ελλιμενισμό, τον ανεφοδιασμό των σκαφών αναψυχής.

❖ **Οικολογικός τουρισμός**

Για την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού δεν χρησιμοποιούνται βαριές κατασκευές, ενώ τόσο ο τουρίστας όσο και το τουριστικό κύκλωμα υποδοχής και εξυπηρέτησης του σέβονται τη φύση, μέχρι του σημείου να αποφεύγονται τα μαζικά μέσα μετακίνησης παντού όπου αυτό είναι εφικτό.

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης του οικολογικού τουρισμού εντάσσεται η τουριστική ανάπτυξη των παραδοσιακών οικισμών, των βιότοπων, των εθνικών δρυμών.

Ο οικολογικός τουρισμός αποτελεί αναμφίβολα την εξισορρόπηση μιας χώρας στο μαζικό τουρισμό και τα προβλήματα του, γι' αυτό και η ανάπτυξή του κρίνεται επιτακτική παντού όπου αυτή είναι εφικτή.

3.4 Μαζικός Έναντι Εναλλακτικού Τουρισμού

Ο εναλλακτικός και ο μαζικός τουρισμός μπορούν να θεωρηθούν ως αντίθετες έννοιες. Ο εναλλακτικός τουρισμός εμφανίζεται ως καλός και ο μαζικός ως κακός. Διάφοροι μελετητές η πλειοψηφία των αρνητικών συνεπειών της τουριστικής

ανάπτυξης προκύπτει από το μαζικό τουρισμό, γιατί συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό τουριστών, απαιτεί επενδύσεις μεγάλης κλίμακας και λιγότερη συμμετοχή της ντόπιας κοινωνίας στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Ο μαζικός τουρισμός δημιουργεί περισσότερες αρνητικές επιπτώσεις στους τουριστικούς προορισμούς, αφού χαρακτηρίζεται από τη συγκέντρωση υποδομής και τουριστών στο χώρο και στο χρόνο και παρουσιάζεται λιγότερο ευαίσθητος απέναντι στους εγχώριους πλουτοπαραγωγικούς πόρους, εξαιτίας του εντατικού τύπου τουριστικής ανάπτυξης και συμπεριφοράς των τουριστών που προσελκύονται από τις φθηνές αγοραστικές επιλογές. Αντίθετα ο εναλλακτικός τουρίστας είναι πιο ενεργητικός και συμμετέχει σε δραστηριότητες που είναι φιλικές προς το περιβάλλον κατά τη διάρκεια των διακοπών του.

Συμπερασματικά, ο μαζικός τουρισμός θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια «παλιομοδίτικη» μορφή τουρισμού και ο εναλλακτικός μια νέα, φιλική προς το περιβάλλον, που δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στους πόρους ενός προορισμού και στις επιθυμίες πεπειραμένων ταξιδιωτών.

Στον πίνακα που ακολουθεί εμφανίζονται οι διαφορές μεταξύ του μαζικού και του εναλλακτικού τουρισμού, το πλαίσιο λογικής που ακολουθούν και οι διαθέσεις των τουριστών.

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο 2: ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΚΛΗΡΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΗΠΙΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΣΚΛΗΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	ΗΠΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
Απερίσκεπτος	Συνετός
Απεχθής	Αμυντικός
Επιθετικός	Επιφυλακτικός
Γρήγορος/ Ορμητικός	Αργός/ Στοχαστικός
Υψηλών ρυθμών	Χαμηλών ρυθμών
Ανεξέλεγκτος	Ελεγχόμενος
Ασυντόνιστος	Συντονισμένος
Υπερβολικός	Μετριοπαθής
Βραχυπρόθεσμος	Μακροπρόθεσμος
Εξωτερικά ελεγχόμενος	Ελεγχόμενος από τους ντόπιους
Μικρής αντοχής	Μεγάλης αντοχής
Ευαίσθητος στην τιμή	Ευαίσθητος στην αξία
Ποσοτικός	Ποιοτικός
Αυξανόμενος	Αναπτυσσόμενος

ΠΗΓΗ: Ανδριώτης, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός».

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο3: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ

ΣΚΛΗΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	ΗΠΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
Ανάπτυξη χωρίς σχεδιασμό	Σχεδιασμός πριν από την ανάπτυξη
Θεώρηση στις αναπτυξιακές μελέτες	Θεώρηση στη νοοτροπία
Κάθε κοινότητα σχεδιάζει για τον εαυτό της	Κεντρικός σχεδιασμός για μεγάλες περιοχές
Άναρχη ανάπτυξη	Συγκέντρωση της ανάπτυξης σε ορισμένες περιοχές
Τυχαία και διάσπαρτη ανέγερση οικοδομημάτων	Διατήρηση του εδάφους, συγκεντρωτική ανέγερση οικοδομών, διατήρηση ελεύθερου χώρου
Εντατική εκμετάλλευση της ιδιαίτερης αξίας των τοποθεσιών	Σεβασμός στην ιδιαίτερη αξία της κάθε τοποθεσίας
Ανέγερση αυξανόμενου αριθμού κτιρίων	Εκμετάλλευση και βελτίωση των κτιρίων που ήδη υπάρχουν
Κατασκευές για αόριστη ζήτηση	Καθορισμός ορίων για εξάπλωση
Ανάπτυξη τουρισμού σε όλες τις περιοχές	Ανάπτυξη τουρισμού μόνο σε κατάλληλες περιοχές και όπου υπάρχει διαθέσιμος ντόπιος πληθυσμός
Ανάθεση της τουριστικής ανάπτυξης σε εξωγενείς παράγοντες	Ευκαιρίες για λήψη αποφάσεων και συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού
Χρησιμοποίηση όλου του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού (συμπεριλαμβανομένου και των αλλοδαπών)	Ανάπτυξη σχεδιασμένη σύμφωνα με τις δυνατότητες της περιοχής για τοπικά ελεγχόμενο τουρισμό
Θεώρηση στα οικονομικά προτερήματα	Αποτίμηση όλων των οικονομικών, οικολογικών και κοινωνικών προτερημάτων και μειονεκτημάτων
Θεώρηση του αγροτικού πληθυσμού μόνο ως κτηματίες και εργατικό δυναμικό	Διατήρηση και ενθάρρυνση της γεωργίας
Εγκατάλειψη των ζημιών στην κοινωνία	Οι ζημιές πληρώνονται από το δράστη
Ευμενής αντιμετώπιση στην ιδιωτική μεταφορά	Ενθάρρυνση της ντόπιας μεταφοράς
Διασφάλιση ευκολιών για τη μεγιστοποίηση της ζήτησης	Διασφάλιση ευκολιών για μεσαίου μεγέθους ζήτηση
Απομάκρυνση φυσικών φραγμών	Διατήρηση φυσικών φραγμών
Αστική αρχιτεκτονική	Ντόπια αρχιτεκτονική (σχέδιο κτιρίων και υλικών)
Γενικός αυτοματισμός τουριστικών θέρετρων	Επιλεκτική τεχνική ανάπτυξη, ενθάρρυνση μη τεχνητών τουριστικών προορισμών

ΠΗΓΗ: Ανδριώτης, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός».

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο4: ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΣΚΛΗΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	ΗΠΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
Εξασφάλιση συγκεντρωτικών αφίξεων	Εναλλασσόμενες διακοπές
Πρόσληψη προσωπικού μη αποδεδειγμένων ικανοτήτων	Βελτίωση εκπαίδευσης των ατόμων με υπεύθυνες θέσεις στον τουρισμό
Πώληση μετά δυσκολίας	Πώληση «εν καρδιάς»
Θεωρεί τον τουρισμό ως οικονομική πανάκεια	Ψάχνει νέες επιλογές και τουριστικές εναλλαγές

ΠΗΓΗ: Ανδριώτης, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός».

ΠΙΝΑΚΑΣ Νο5: ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΑ

ΣΚΛΗΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	ΗΠΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
Μαζικές μετακινήσεις	Μοναχικό ταξίδι, με φίλους ή οικογένεια
Έλλειψη χρόνου	Αφθονία χρόνου
Ταχύτατα μέσα μεταφοράς	Κατάλληλα μέσα μεταφοράς
Προσχεδιασμένο δρομολόγιο	Αυθόρμητο δρομολόγιο
Εμπνευσμένο εξωτερικά	Εμπνευσμένο εσωτερικά
Εισαγόμενος τρόπος ζωής	Εγχώριος τρόπος ζωής
Θεάματα	Βιώματα
Άνετο και παθητικό	Δραστήριο και ενεργητικό
Μικρή ή καθόλου νοητική προετοιμασία	Προ-έρευνα για τον τουρισμό
Δεν επιθυμεί να μάθει την γλώσσα	Μαθαίνει να μιλάει τη γλώσσα
Αίσθηση ανωτερότητας	Θέληση για μάθηση
Ποικίλες καταναλωτικές αγορές	Αγορές δώρων
Αναμνηστικά	Μνήμες, ημερολόγια, νέες προοπτικές
Στιγμιαίες φωτογραφίες και αναμνηστικές κάρτες	Φωτογραφία, σχεδίαση, ζωγραφική
Περιέργεια	Φινέτσα
Θορυβώδης	Ήσυχος

ΠΗΓΗ: Ανδριώτης, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός».

Τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας των μεγάλων προβλημάτων που έχουν προκύψει από τη μαζική τουριστική ανάπτυξη, πολλά κράτη έχουν καταβάλλει προσπάθειες για την ενθάρρυνση πιο ήπιων (εναλλακτικών) μορφών τουρισμού. Και αυτό γιατί ο εναλλακτικός τουρισμός έχει λιγότερες καταστροφικές συνέπειες στο περιβάλλον, στην κοινωνία και στον πολιτισμό των προορισμών υποδοχής τουριστών και στους ντόπιους κατοίκους, χωρίς να υποβαθμίζει τις θετικές οικονομικές επιπτώσεις. Γι' αυτό ο Weaver (1991) πρότεινε τον εναλλακτικό τουρισμό ως αντικατάσταση του μαζικού, θεωρώντας τον ως ποιοτικό τουρισμό, με ελεγχόμενη ανάπτυξη και επιλεκτικό μάρκετινγκ. Άλλοι πάλι συγγραφείς διαφωνούν και δηλώνουν ότι ο μαζικός τουρισμός είναι αναπόφευκτος λόγω της μεγάλης τουριστικής ζήτησης και ότι αυτό που χρειάζεται είναι να γίνουν προσπάθειες ώστε να γίνει το συμβατικό και πιο βιώσιμο.

3.5 ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι διάφορες θεωρητικές κατεύθυνσης δεν κατάφεραν να προσεγγίσουν τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και τη σημασία της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής διατήρησης στην ανάπτυξη ενός τουριστικού προορισμού, οδήγησαν στη δημιουργία μιας πιο σύγχρονης προσέγγισης, της αειφορίας που στοχεύει στο να κατευθύνει τις αλλαγές από την ανάπτυξη προς ένα πιο εξιδανικευμένο και πράσινο μέλλον.

Από την πρώτη ματιά, οι δύο όροι ανάπτυξη και αειφορία, φαίνονται να είναι συγκρουόμενοι αφού στο παρελθόν οι περισσότερες μορφές ανάπτυξης είχαν θεωρηθεί ως καταστροφικές προς το περιβάλλον, ενώ η αειφορία από την αρχή έχει δείξει ιδιαίτερη ευαισθησία στους περιβαλλοντολογικούς πόρους και στη βιωσιμότητά τους.

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης καλύπτει διάφορες οικονομικές δραστηριότητες, διαμορφώνοντας την ανάγκη για μια διαφορετική αναπτυξιακή προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τους περιβαλλοντολογικούς, τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες. Ο ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης είναι:

Η ανάπτυξη που καλύπτει τις παρούσες ανάγκες χωρίς να γίνονται συμβιβασμοί αναφορικά με την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις ανάγκες τους. Μια διαδικασία αλλαγής κατά την οποία η αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πόρων, η κατεύθυνση των επενδύσεων, ο προσανατολισμός της τεχνολογικής ανάπτυξης και οι θεσμικές αλλαγές βρίσκονται σε αρμονία και ανυψώνουν τις τρέχοντες μελλοντικές δυνατότητες να ικανοποιηθούν οι ανθρώπινες ανάγκες και φιλοδοξίες⁷.

Κατά τον ορισμό της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, αειφόρος ανάπτυξη είναι μια διαδικασία αλλαγής που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη διατήρηση των πόρων που διαθέτει μια περιοχή και σέβεται τις ανάγκες των μελλοντικών γενεών. Αυξάνεται η προσοχή στις ανθρώπινες φιλοδοξίες για επιτεύγματα που συνεισφέρουν στην καλύτερευση της ποιότητας ζωής και κυρίως στην αναβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης των ανθρώπων, στις μεγαλύτερες καταναλωτικές επιλογές, στην ασφάλεια. Θα πρέπει λοιπόν οι ανάγκες του ανθρώπου να ικανοποιούνται, αν κάτι τέτοιο δεν γίνει, τότε η αειφόρος ανάπτυξη απαιτεί

⁷ Βλ. Ανδριώτης,(2005), Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός, εκδόσεις Σταμούλης, σελ 58

αναζωογόνηση και με γνώμονα την προϋπόθεση της αύξησης της παραγωγής και της διαβίωσης των ίσων ευκαιριών για όλους, η δυνατότητα εξομάλυνσης της φτώχειας και της επιτυχούς επίλυσης των περιβαλλοντολογικών απειλών μπορούν να επιτευχθούν. Γι' αυτό ο Aronsson (1993) θεωρεί την αειφόρο ανάπτυξη ως ευκαιρία για την ταυτόχρονη διατήρηση του έμβιου πλούτου και του πολλαπλασιασμού του σε περιοχές φυσικού κάλλους, καθώς και του αγώνα ανάπτυξης μιας κοινωνίας με σκοπό την καλύτερευση της ζωής του ντόπιου πληθυσμού.

Κάθε κέρδος προερχόμενο από την ανάπτυξη, θα πρέπει εάν κριθεί σκόπιμο, να χρησιμοποιείται για την βελτίωση των φθαρμένων φυσικών πόρων και την οικολογική συντήρηση προς όφελος των μελλοντικών γενεών.

Συνοπτικά η εφαρμογή της αειφόρου ανάπτυξης προϋποθέτει τρεις βασικές αρχές (Mowforth & Munt 1998)⁸:

1. Οικονομική αειφορία: Σύμφωνα με την οποία πρέπει να εξασφαλισθεί ότι η ανάπτυξη είναι οικονομικά αποδοτική, συνεισφέρει στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του ντόπιου πληθυσμού και στη διαχείριση των πλουτοπαραγωγικών πόρων, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη μακροβιότητα και τη διατήρησή τους για τις μελλοντικές γενεές.

2. Οικολογική αειφορία: Κατά την οποία η αναπτυξιακή διαδικασία πρέπει να βρίσκεται σε συμμόνια με τους φυσικούς πόρους της κάθε περιοχής και τη συντήρηση της οικολογίας της.

3. Κοινωνικο-πολιτιστική αειφορία: Σύμφωνα με την οποία η ανάπτυξη πρέπει να οδηγεί στην αύξηση του ελέγχου των διαθέσιμων πλουτοπαραγωγικών πόρων από τον ντόπιο πληθυσμό, συνεισφέροντας ταυτόχρονα στη διατήρηση της κουλτούρας και του πολιτισμού, καθώς και στην ενδυνάμωση της ταυτότητας της κοινωνίας.

Από τα παραπάνω λοιπόν καταλαβαίνουμε, ότι η αειφορία χρειάζεται την οικονομική, την οικολογική και την κοινωνικο-πολιτιστική αναζωογόνηση ώστε να επιτευχθεί η καλύτερευση του ανθρώπινου βίου και η διατήρηση των γήινων πόρων, που όλα μαζί προϋποθέτουν ανάπτυξη. Εστί λοιπόν οι έννοιες αειφορία και ανάπτυξη δεν είναι αλληλοσυγκρουόμενες, αλλά η μια συμπληρώνει την άλλη με απαραίτητη προϋπόθεση την συνύπαρξή τους για την επίτευξη της σωστής και αποδοτικής λειτουργίας τους.

3.5.1 ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης η Ελλάδα έχει θέσει τους παρακάτω στόχους (Agenda 21 1998)⁹:

- Ευθυγράμμιση της προστασίας του περιβάλλοντος με την οικονομική ανάπτυξη.
- Ενσωμάτωση των αρχών, των αξιών, των ευαισθησιών και των προτεραιοτήτων της οικολογίας στην αειφόρο ανάπτυξη.
- Ισορροπημένη κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη, μέσω της μείωσης των διαφορών που υπάρχουν μεταξύ των αποκαλούμενων «αναπτυγμένων» και των «προβληματικών» περιοχών ή μεταξύ των περιοχών του κέντρου και της περιφέρειας.

⁸ Op.cit Supra note 7,p.60

⁹ Ibid,p.61

- Διοικητική αποκέντρωση των δραστηριοτήτων και του πληθυσμού.
- Βελτίωση και ανάπτυξη των δυνατοτήτων των απομακρυσμένων περιοχών και επιβίωση των μικρών πόλεων και των αγροτικών περιοχών.
- Μετριασμός και διακοπή της τάσης της μετανάστευσης και της αστικοποίησης.
- Προετοιμασία του εθνικού κτηματολογίου.
- Ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης των απομακρυσμένων περιοχών.
- Αναδιαμόρφωση των υπηρεσιών και των ευθυνών των τοπικών κυβερνήσεων
- Προγραμματισμός για την υιοθέτηση των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας.
- Αύξηση της κοινωνικής συνοχής και της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής ταυτότητας των αστικών κέντρων και των μικρών οικισμών.
- Διατήρηση της ισορροπίας, της αρμονίας και της ποικιλομορφίας της ελληνικής φύσης και των οικοσυστημάτων.
- Λογική και ολοκληρωμένη διαχείριση, έλεγχος και προστασία των αποθεμάτων νερού.
- Μείωση της παράκτιας θαλάσσιας ρύπανσης.
- Βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και της διάβρωσης σ' αυτό (μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και του θορύβου και λογική διαχείριση των αποβλήτων).
- Επίλυση του προβλήματος της ενέργειας και βελτίωση των συνθηκών εργασίας και ασφάλειας.
- Προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και παράλληλη εφαρμογή των διεθνών συμβάσεων.
- Εκπαίδευση, κατάρτιση και συνειδητοποίηση προς τα αειφόρα πρότυπα διαβίωσης.
- Αύξηση της συμμετοχής των κοινωνικών ομάδων στην αναπτυξιακή διαδικασία.

3.5.2 ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η αναγκαιότητα της συνεργασίας μεταξύ των περιβαλλοντολογικών ζητημάτων και του τουρισμού, τονίστηκε αρχικά το 1980 με τη Διακήρυξη της Μανίλας, κατά τη διάρκεια της οποίας υποστηρίχτηκε ότι οι τουριστικοί πόροι πρέπει να βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο των κυβερνήσεων. Στη δεκαετία του '90 πολλοί ερευνητές ενδιαφέρθηκαν για τα περιβαλλοντολογικά ζητήματα και έγιναν προσπάθειες ευθυγράμμισης του τουρισμού και του περιβάλλοντος. Την δεκαετία μάλιστα χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά οι όροι: αειφόρος τουριστική ανάπτυξη και αειφόρος τουρισμός, χωρίς όμως να έχει εξομαλυνθεί η σύγκρουση που είχε εκδηλωθεί στο παρελθόν μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και του τουρισμού¹⁰.

¹⁰ Op.cit supra note 7,p.62

Το 1996, τρεις διεθνείς οργανισμοί, το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC), ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO), και το Συμβούλιο της Γης (Earth Council), ένωσαν τις προσπάθειες τους στη Διάσκεψη του Ρίο για το περιβάλλον και την ανάπτυξη και προώθησαν ένα κοινό σχέδιο δράσης με τίτλο «Ατζέντα 21 για την Ταξιδιωτική και Τουριστική Βιομηχανία προς την Κατεύθυνση Περιβαλλοντικής Αειφόρου Ανάπτυξης»¹¹.

Οι αρχές που καθορίστηκαν από την Ατζέντα 21 έχουν ενσωματωθεί και στο ελεγχόμενο «Πράσινο Έγγραφο για τον Τουρισμό (Green Paper on Tourism), όπου επισημαίνεται η αναγκαιότητα της ύπαρξης μιας θετικής σχέσης μεταξύ της οικονομίας και της οικολογίας, με το σκεπτικό ότι η ελκυστικότητα των τουριστικών προορισμών και της οικονομίας βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση με τη διατήρηση και τη σωστή διαχείριση των διαθέσιμων πόρων της κάθε περιοχής.

Ο Butler (1996) ενσωμάτωσε όλες τις παραπάνω ιδέες, καθώς και τις διάφορες αρχές που εκφράστηκαν στο παρελθόν από τους διάφορους διεθνείς οργανισμούς και έδωσε τον παρακάτω ορισμό για τον αειφόρο τουρισμό:

«Αειφόρος τουρισμός είναι αυτός που αναπτύσσεται και διατηρείται σε μια περιοχή με τέτοιο τρόπο και σε τέτοια κλίμακα που να παραμένει βιώσιμος για μια αορίστου χρόνου περίοδο και που να μην υποβαθμίζει ή να μεταβάλλει το περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί»¹²

Ο ορισμός του Butler (1996) για τον αειφόρο τουρισμό, έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα με τη αειφόρο ανάπτυξη, κυρίως το ότι ο τουρισμός πρέπει να συμβάλλει στη ανάπτυξη και στη συντήρηση των πόρων που διαθέτει ένας τουριστικός προορισμός και ο τύπος και η κλίμακα του να εξασφαλίζουν μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα.

Το Συμβούλιο Τουρισμού της Αγγλίας έχει εξετάσει την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη ως μια υπάρχουσα σχέση μεταξύ τριών μεταβλητών του λειτουργικού περιβάλλοντος μιας τουριστικής περιοχής, ονομαστικά: τους τουρίστες, την κοινωνία υποδοχής και το περιβάλλον. Η σχέση αυτή είναι πολύπλοκη και δυναμική και εμπεριέχει τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα για τον προορισμό υποδοχής τουριστών και την ντόπια κοινωνία. Έτσι λοιπόν ο μακροχρόνιος στόχος του αειφόρου τουρισμού είναι η διατήρηση μιας αρμονικής ισορροπίας μεταξύ αυτών των τριών μεταβλητών και η παράλληλη διασφάλιση της προστασίας των πόρων, που αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη.

Συνοπτικά Ο Hunter (1995) αναφερόμενος στην έννοια της αειφορίας στον τουρισμό εστιάζει το ενδιαφέρον του στα παρακάτω θέματα¹³:

- Την ισότητα της τοπικής κοινωνίας, αναφορικά με τα πρότυπα διαβίωσης και της ποιότητας ζωής.
- Την ικανοποίηση των αναγκών και των επιθυμιών των τουριστών και των απαιτήσεων της τουριστικής βιομηχανίας.
- Τον συνδυασμό των παραπάνω θεμάτων σε μια προσπάθεια προστασίας των περιβαλλοντολογικών πόρων που αποτελούν τη βάση του τουρισμού.
- Τη συντήρηση ή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της τουριστικής βιομηχανίας.
- Τις θέσεις που βασίζονται στην έκταση που ασκείται η αειφορία (από πολύ αδύνατη μέχρι πολύ ισχυρή).

¹¹ www.oite.org/oi/c42.htm (16/8/2006)

¹² Op. Cit supra note 7, p. 63

¹³ Ibid, p.64

3.5.2.1 ΑΤΖΕΝΤΑ 21 ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ως στόχος του σχεδίου δράσης Ατζέντα 21 έχει τεθεί η προστασία των φυσικών πόρων και πολιτιστικών πόρων της τουριστικής βιομηχανίας, που αποτελεί τον επιχειρηματικό πυρήνα και μπορεί να εξασφαλίσει την αειφόρο ανάπτυξη στις κοινωνίες και τα κράτη που αναπτύσσετε η τουριστική βιομηχανία.

Σύμφωνα με την Ατζέντα 21 πρέπει να ισχύουν οι παρακάτω δώδεκα αρχές για την επίτευξη της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης¹⁴.

- 1) Τα ταξίδια και ο τουρισμός πρέπει να οδηγούν τους ανθρώπους σε υγιείς και παραγωγικές ζωές που να βρίσκονται σε αρμονία με τη φύση.
- 2) Τα ταξίδια και ο τουρισμός πρέπει να συμβάλλουν στη διατήρηση, στην προστασία και στην αποκατάσταση του οικοσυστήματος.
- 3) Τα ταξίδια και ο τουρισμός πρέπει να βασίζονται σε αειφόρα παραγωγικά και καταναλωτικά πρότυπα.
- 4) Τα διάφορα έθνη πρέπει να συνεργάζονται για να προωθήσουν ένα ελεύθερο οικονομικό σύστημα, στο οποίο το διεθνές ταξιδιωτικό και τουριστικό εμπόριο να μετεξελιχθεί με μια αειφόρο βάση.
- 5) Ο «προστατευτισμός» στο εμπόριο και τις τουριστικές υπηρεσίες πρέπει να σταματήσει ή να αντιστραφεί.
- 6) Ο τουρισμός, η ειρήνη, η ανάπτυξη και η περιβαλλοντική προστασία είναι αλληλοεξαρτώμενα.
- 7) Προκειμένου να επιτευχθεί αειφόρος ανάπτυξη, η περιβαλλοντική προστασία πρέπει να αποτελεί ένα ολοκληρωμένο τμήμα της τουριστικής αναπτυξιακής διαδικασίας.
- 8) Τα θέματα της τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να αντιμετωπίζονται με συμμετοχή των ενδιαφερομένων πολιτών και με αποφάσεις σχεδιασμού που να μπορούν να υιοθετούν και να εφαρμοστούν σε τοπικό επίπεδο.
- 9) Τα έθνη πρέπει να προειδοποιούν το ένα το άλλο για τις φυσικές καταστροφές που μπορούν να επηρεάσουν τους τουρίστες και τους προορισμούς υποδοχής τουριστών.
- 10) Δεδομένου ότι η πλήρης συμμετοχή των γυναικών είναι αναγκαία για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης, πρέπει να ληφθούν μέτρα για τη δημιουργία θέσεων εργασίας για τις γυναίκες στην ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία.
- 11) Η τουριστική ανάπτυξη πρέπει να αναγνωρίσει και υποστηρίξει την ταυτότητα, τον πολιτισμό και τα ενδιαφέροντα του γηγενούς πληθυσμού.
- 12) Οι διεθνείς νόμοι που προστατεύουν το περιβάλλον πρέπει να γίνονται σεβαστοί από την παγκόσμια ταξιδιωτική τουριστική βιομηχανία.

¹⁴ Op. Cit. supra note 7, p.62

3.5.2.2 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Στον τουρισμό αποδίδονται διάφορες ερμηνείες της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης σε σχέση με το επίπεδο ανησυχίας για το περιβάλλον. Αυτές οι ερμηνείες μπορούν να συνοψιστούν σε τέσσερις σημαντικές θέσεις αειφόρου ανάπτυξης¹⁵:

- 1) **Αειφόρος ανάπτυξη ως μια εξαναγκαστική τουριστική λειτουργία.** Πολύ αδύνατη ερμηνεία που στρέφεται στη ενθάρρυνση του τουρισμού και ενδιαφέρεται κυρίως για την ικανοποίηση των αναγκών και των επιθυμιών των τουριστών και των επενδύσεων. Σύμφωνα με αυτή τη θέση κρίνεται απαραίτητο οι τουριστικοί προορισμοί να δέχονται τις σημαντικές καταστροφές που μπορεί να προκαλέσει ο τουρισμός στο περιβάλλον, αλλά και την πιθανότητα παρακμής της τουριστικής τους βιομηχανίας.
- 2) **Αειφόρος ανάπτυξη εστιασμένη προς το τουριστικό προϊόν.** Μια αδύνατη ερμηνεία της αειφόρου ανάπτυξης, που η περιβαλλοντολογική πλευρά του συστήματος τουρισμός-περιβάλλον εκτιμάται κάπως, αλλά είναι δευτερευούσης σημασίας, σε σύγκριση με την αρχική ανάγκη να αναπτυχθούν νέα και να διατηρηθούν τα υπάρχοντα τουριστικά προϊόντα.
- 3) **Αειφόρος ανάπτυξη εστιασμένη προς το φυσικό περιβάλλον που λειτουργεί ο τουρισμός.** Μια ισχυρή θέση αειφόρου ανάπτυξης, που λαμβάνονται αποφάσεις με σκοπό να οδηγήσουν το σύστημα τουρισμού-περιβάλλοντος σε μια κυρίαρχη ανησυχία για την κατάσταση του περιβάλλοντος.
- 4) **Αειφόρος ανάπτυξη ως τουρισμός περιορισμένης έκτασης.** Μια πολύ ισχυρή θέση που επιβάλλει ότι η τουριστική δραστηριότητα πρέπει να είναι μικρής κλίμακας ή και πολλές φορές να αποθαρρύνεται σε περιπτώσεις που οδηγεί σε οικολογική καταστροφή. Αυτή η θέση υποστηρίζει ότι οι τουριστικές δραστηριότητες πρέπει να περιορίζονται στα εμβρυακά στάδια της τουριστικής ανάπτυξης και κάθε περαιτέρω ανάπτυξη πρέπει να αποφεύγεται ώστε να εξασφαλιστεί περιβαλλοντολογική ισορροπία.

3.5.2.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΜΑΖΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Ο αειφόρος τουρισμός παρουσιάζει σημαντικές διαφορές σε σύγκριση με το μαζικό. Οι διαφορές αυτές αναφέρονται σε τέσσερις βασικές θέσεις και περιλαμβάνουν:

- Πολιτικά αντίθετα έννοιες. Αυτή η θέση αντιμετωπίζει τον αειφόρο τουρισμό ως πολιτικά αντίθετο του μαζικού τουρισμού, θεωρώντας ότι το πλήθος των αρνητικών περιβαλλοντολογικών επιπτώσεων που βιώνουν πολλοί τουριστικοί προορισμοί οφείλονται στο μαζικό τουρισμό. Επίσης, αναφέρει ως βασικό χαρακτηριστικό για το διαχωρισμό του αειφόρου από το μαζικό τουρισμό την κλίμακα που εμφανίζονται (μικρή στον αειφορικό και μεγάλη στον μαζικό).
- Έννοιες **συνεχείας**. Αυτή η θέση αναφέρεται κυρίως στη σημασία της συνέχειας μεταξύ του αειφόρου και του μαζικού τουρισμού. Αυτή η συνέχεια βασίζεται στο σκεπτικό ότι ο αειφόρος τουρισμός ξεκίνησε

¹⁵ Op. cit supra note 7, p.65

χρησιμοποιώντας την υποδομή, τα μέσα μεταφοράς και τα συστήματα κρατήσεων του μαζικού τουρισμού, παράγοντας έτσι μια συνοδευτική τουριστική βιομηχανία. Πρέπει να ληφθεί υπόψη το ενδεχόμενο της μετατροπής του αειφόρου τουρισμού σε μαζικό, εάν δεν υπάρχει σωστή διαχείριση.

- **Θέση κίνησης.** Αυτή η θέση επεξηγεί την προσπάθεια να καταστεί ο μαζικός τουρισμός πιο βιώσιμος ή να ελαχιστοποιηθούν οι μεγάλης κλίμακας τουριστικές επενδύσεις σε πολλές μικρής κλίμακας που θεωρούνται ως αειφόρες.
- **Σύγκλιση.** Η τελευταία αυτή θέση στηρίζεται στο γεγονός ότι παρά την πολιτικά αντίθετη φύση των δύο αυτών εννοιών, μπορεί να υπάρξει σύγκλιση μεταξύ τους, επειδή όλες οι μορφές τουρισμού, ανεξαρτήτως της κλίμακας τους, αποσκοπούν στο να γίνουν βιώσιμες.

3.5.2.4 ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΕΡΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ

Αυξημένες πιέσεις στους πόρους που διαθέτει μια τουριστική περιοχή προέρχονται από την αύξηση των τουριστικών αφίξεων και την επακόλουθη κατασκευή περισσότερης τουριστικής υποδομής, που και τα δύο συντελούν στη δημιουργία ποικίλων αρνητικών επιπτώσεων. Για να αποφευχθούν τα αρνητικά επακόλουθα η αειφόρος ανάπτυξη ενσωματώνει την ανάγκη ύπαρξης διαφόρων περιορισμών που σχετίζονται με τη φέρουσα ικανότητα του τουριστικού προορισμού. Στο πλαίσιο της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης η «φέρουσα ικανότητα» εκφράζεται ως εξής:

Η μέγιστη χρήση μιας τοποθεσίας χωρίς να προκαλούνται αρνητικές συνέπειες στους διαθέσιμους πόρους καθώς και να μην μειώνεται η ικανοποίηση των τουριστών ή να ασκούνται αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνία, στην οικονομία και στον πολιτισμό κάθε τουριστικής περιοχής.¹⁶

Είναι λοιπόν δυνατόν η φέρουσα ικανότητα να προσδιορίσει το μέγιστο επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης που μπορεί να δεχτεί μια περιοχή, χωρίς να υπάρξει αύξηση των αρνητικών επιπτώσεων. Η φέρουσα ικανότητα δηλαδή, υποδεικνύει όρια στην επισκεψιμότητα μιας τουριστικής περιοχής, που εκφράζεται υπό τη μορφή δείκτη ο οποίος μπορεί κάλλιστα να μεταβληθεί, δεδομένου ότι το οικοσύστημα έχει μια δυναμική υπόσταση και υπόκειται σε συνεχείς αλλαγές.

Πολλά είναι τα επιστημονικά κριτήρια που επιχειρούν να ποσοτικοποιήσουν τους βέλτιστους αριθμούς επισκεπτών που μπορεί να δεχθεί ένας τουριστικός προορισμός. Παρ' όλα αυτά, είναι πολύ δύσκολο να γενικευτούν αυτά τα κριτήρια για όλους τους προορισμούς, επειδή υπάρχουν πάρα πολλές μεταβλητές που πρέπει να διερευνηθούν. Συνεπώς έχει ασκηθεί μεγάλη κριτική στη μέτρηση της φέρουσας ικανότητας, κυρίως γιατί βασίζεται σε διάφορους υποκειμενικούς παράγοντες, όπως είναι οι στόχοι που έχουν τεθεί από τους ιθύνοντες μιας τουριστικής περιοχής και τις επιπτώσεις που σχετίζονται με την επίτευξη αυτών των στόχων.

Γι' αυτό το λόγο οι υπεύθυνοι για το σχεδιασμό και τη διαχείριση κάθε περιοχής πρέπει, αν θέλουν να επιτύχουν αειφόρο τουριστική ανάπτυξη, να είναι εξοικειωμένοι με τις τεχνικές μέτρησης της φέρουσας ικανότητας ώστε να είναι σε θέση να καθορίσουν ξεχωριστούς περιορισμούς σε σχέση με τις αλλαγές που είναι

¹⁶ Op. cit supra note 7,p.67

επιθυμητές και αποδεκτές για τον κάθε προορισμό. Έτσι λοιπόν οι κοινωνίες υποδοχής τουριστών είναι αυτές που πρέπει να αποφασίσουν τον αριθμό των τουριστών που η περιοχή τους μπορεί να απορροφήσει χωρίς να διασπαστεί η κοινωνική ζωή και να προκληθεί πολιτιστική και περιβαλλοντολογική υποβάθμιση.

3.6 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ο τουρισμός βρίσκεται σε στενή εξάρτηση από το φυσικό περιβάλλον και μάλιστα, σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, δε ποσοστό 90%. Αυτό σημαίνει ότι το φυσικό περιβάλλον αποτελεί βασική παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής. Κατά συνέπεια, αν αποσκοπούμε στην αιφορία των ωφελειών που προέρχονται από τον τουρισμό, τότε θα πρέπει πρώτιστος να εκμεταλλευτούμε αιφορικά το διαθέσιμο φυσικό «κεφάλαιο», έτσι ώστε να είναι σε θέση να προσφέρει αενάως τις ίδιες τουλάχιστον υπηρεσίες. Η αιφορικότητα στις ανωτέρω περιπτώσεις επιτυγχάνεται όταν οι σχέσεις τουρισμού και φυσικού περιβάλλοντος είναι εναρμονισμένες και έχει επιτευχθεί μεταξύ τους ισορροπία.

Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι ευρισκόμενοι οι εν λόγω παράγοντες σε κατάσταση ισορροπίας, δεν μπορεί να επιδιωχθεί η μονομερής ανάπτυξη του τουρισμού, διότι θα υποχρεωθούμε να λειτουργήσουμε σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος αξιώνοντας περισσότερους φυσικούς πόρους ή υποβαθμίζοντάς τους.

Τα θέματα της ποιότητας του περιβάλλοντος απασχολούν όλο και περισσότερο τις σύγχρονες κοινωνίες. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάδειξη του περιβάλλοντος σε θέματα προτεραιότητας είναι¹⁷:

- ✓ Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου του ανθρώπου επηρεάζει τις αξίες, ανάγκες και προτεραιότητες μιας κοινωνίας, ως προς την ποιότητα ζωής και το περιβάλλον ειδικότερα. Η οικονομική ανάπτυξη σε παγκόσμια κλίμακα, ιδίως στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες, οδήγησε σε άνοδο του εισοδήματος και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και επέτρεψε την αναζήτηση ευρύτερων αξιών και στόχων πέραν από τις βασικές ανάγκες. Η διεύρυνση των αναγκών επέβαλε έναν αποπροσανατολισμό των αξιών, διευρύνοντας και την έννοια της «ανάπτυξης» που εμπλουτίστηκε με την έννοια της ποιότητας ζωής.
- ✓ Η αυξανόμενη υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος λόγω αρνητικών επιπτώσεων από την ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Τόσο τα αστικά κέντρα όσο και ο αγροτικός χώρος αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα ρύπανσης, αισθητικής υποβάθμισης, ηχητικής επίδρασης, διάθεσης αστικών και βιομηχανικών αποβλήτων. Επιπλέον η εξάπλωση των οικισμών στον αγροτικό χώρο, η αναζήτηση χώρων για εγκατάσταση ή επέκταση αγροτικών, βιομηχανικών και άλλων δραστηριοτήτων είχε αρνητικές επιπτώσεις σε περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές όπως βιότοπους, ακτές, ποταμούς. Οι συγκρούσεις αυτές για τη χρήση του χώρου έφεραν στο προσκήνιο την ανάγκη για αναζήτησης προτεραιοτήτων ως προς τη χρήση του και το ρόλο του φυσικού περιβάλλοντος στη ζωή και δραστηριότητα του ανθρώπου.

¹⁷ Βλ. Κοκκώση-Τσάρτα,(2001), Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη & Περιβάλλον, Κριτική, σελ 133

- ✓ Μια επεκτεινόμενη συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης ανθρώπινων δραστηριοτήτων και φυσικού περιβάλλοντος, ιδιαίτερα σε τομείς και κλάδους που εξαρτώνται από την ποιότητα των φυσικών πόρων, όπως το έδαφος και το νερό για τη γεωργία, αλλά και γενικότερα για τη δραστηριότητα και ποιότητα ζωής του ανθρώπου όπως είναι η καθαρή ατμόσφαιρα και το πόσιμο νερό, οι καθαρές παραλίες και η αισθητική του τοπίου για τον τουρισμό.

Η ανάδειξη των προβλημάτων του περιβάλλοντος σε θέματα πρώτης προτεραιότητας οδήγησε στην ενεργοποίηση της σύγχρονης κοινωνίας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών και την υιοθέτηση πολιτικών προστασίας του περιβάλλοντος.

Οι πρώτες προσπάθειες για περιβαλλοντική πολιτική ξεκίνησαν με μια αποσπασματική προσέγγιση στα περιβαλλοντικά προβλήματα (ατμόσφαιρα, ρύπανση της θάλασσας), που ήταν απόρροια της περιορισμένης επιστημονικής γνώσης για τα περιβαλλοντικά φαινόμενα αλλά και της πολυδιάσπασης αρμοδιοτήτων της διοίκησης που έχει σχέση με το περιβάλλον.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιβαλλοντικών προβλημάτων περιπλέκουν ιδιαίτερα την αναζήτηση και κατάρτιση της κατάλληλης πολιτικής¹⁸:

- Ορισμένα προβλήματα όπως το νέφος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η μείωση του προστατευτικού στρώματος του όζοντος, δύσκολα απομονώνονται. Η αντιμετώπιση τους ξεπερνά συνήθως τις δυνατότητες των επί μέρους πολιτικών και απαιτεί συλλογικές προσπάθειες τόσο σε εθνικό, αλλά κυρίως σε υπερεθνικό επίπεδο.
- Για κάποια περιβαλλοντικά προβλήματα υπάρχουν ακόμα ασαφείς ως προς την ευθύνη διαχείρισης των πόρων, όπως είναι αυτή των ατυχημάτων ρύπανσης. Η αντιμετώπιση αυτών σχετίζεται με τη διάκριση μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών αγαθών, φέρνοντας στο προσκήνιο τον ρόλο του κράτους.

Βλέπουμε λοιπόν τον σύνθετο χαρακτήρα της περιβαλλοντικής πολιτικής. Η εμπειρία στην αντιμετώπιση των προβλημάτων του περιβάλλοντος που αναπτύχθηκε σταδιακά οδήγησε σε συγκρότηση ειδικών πολιτικών για περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση.

Η σύγχρονη αντίληψη για το περιβάλλον εστιάζει το ενδιαφέρον γενικά στην κατάσταση των φυσικών πόρων και οικοσυστημάτων και στην επίδραση των ανθρώπινων αξιών, θεσμών, τεχνολογίας και κοινωνικής οργάνωσης στη χρήση και διαφύλαξη των πόρων αυτών.

3.6.1 Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι, καθώς επίσης και οι ανθρώπινες κοινωνίες αποτελούν το κεφάλαιο πάνω στο οποίο χτίζεται το φαινόμενο τουρισμός, ενώ ταυτόχρονα είναι και οι κύριοι αποδέκτες των θετικών ή αρνητικών επιρροών που αυτός συνεπάγεται.

Καθώς ο τουρισμός βασίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων δημιουργεί πιέσεις, χρήσεις, στους πόρους αυτούς, αλλά και θετικές

¹⁸Op. cit supra note 17,p.134

επιπτώσεις και πιθανώς κινδύνους απώλειας, σημαντικής αλλοίωσης τους ή υποβάθμισης τους.

Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος αποτελεί ένα κεντρικό θέμα πολιτικής, τόσο από την πλευρά της τουριστικής ανάπτυξης όσο και από την πλευρά της προστασίας των πολιτιστικών και φυσικών πόρων μιας περιοχής.

Ο τουρισμός αποτελεί μια δυναμική δραστηριότητα, η οποία επιφέρει σημαντικές διαθρωτικές μεταβολές στην οικονομία και κοινωνία σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Αποτελεί από τη φύση του ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο βρίσκεται σε μια κατάσταση συνεχούς και μόνιμης σχέσης αλληλεξάρτησης και αλληλοδόμησης με το φυσικό, οικονομικό, και πολιτισμικό περιβάλλον.

3.6.1.1 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ

Οι επιπτώσεις του τουρισμού μπορούν να διακριθούν σε τέσσερις γενικές κατηγορίες ως προς¹⁹:

- ❖ Φυσικό περιβάλλον (φυσικά οικοσυστήματα και τους φυσικούς πόρους, όπως είναι το έδαφος, η γλωρίδα, πανίδα, τοπίο, αέρας, θάλασσα, νερά).
- ❖ Δομημένο περιβάλλον, ειδικότερα στην αρχιτεκτονική κληρονομιά αλλά και στη δομή, λειτουργία και δυναμική των ανθρωπίνων οικισμών.
- ❖ Κοινωνικό περιβάλλον (θεσμούς, ήθη και έθιμα).
- ❖ Οικονομικό περιβάλλον (τοπική, περιφερειακή και εθνική κλίμακα.)

Οι πολλαπλές επιπτώσεις του τουρισμού προέρχονται από την πολυπλοκότητα της δομής του ως δραστηριότητα, καθώς έχει ισχυρές διασυνδέσεις με διάφορες άλλες οικονομικές δραστηριότητες όπως το εμπόριο, οι μεταφορές και η δόμηση. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον τουρισμό δεν είναι μόνο οικονομικοί, αλλά σε ένα μεγάλο βαθμό κοινωνικοί και πολιτισμικοί.

Η ανάπτυξη οποιασδήποτε ανθρώπινης δραστηριότητας έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον. Το κύριο ερώτημα είναι κατά πόσο οι επιπτώσεις αυτές είναι σημαντικές. Γι' αυτό το λόγο και η αξιολόγηση των επιπτώσεων έχει προσελκύσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Η αναζήτηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων του τουρισμού ενέχει δυσκολίες που προέρχονται από το χαρακτήρα του τουρισμού ως συμπλέγματος δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει τη διαμονή, τις μεταφορές, το εμπόριο, αλλά και από τις σημαντικές έμμεσες επιπτώσεις στα ήθη και τον τρόπο ζωής των επισκεπτών και του τοπικού πληθυσμού, τις επιπτώσεις τους στη χρήση των πόρων. Παράδειγμα είναι η οικιστική ανάπτυξη που σχετίζεται με την τουριστική δραστηριότητα και μπορεί να συνεπάγεται σημαντικούς κινδύνους υποβάθμισης της ποιότητας του περιβάλλοντος. Ιδιαίτερα ως προς τις έμμεσες επιπτώσεις δεν είναι τόσο ο τουρισμός που αποτελεί το ειδικό πρόβλημα, αλλά η αδυναμία ελέγχου και ορθολογικής οργάνωσης της ανάπτυξης αυτής.²⁰

Οι αρνητικές περιπτώσεις του τουρισμού στους πόρους (π.χ. νερό, παραλίες, μνημεία, οικισμοί), κατά τη διαδικασία παραγωγής (π.χ. δημιουργία τεχνητών

¹⁹ Op. cit supra note 17, p.141

²⁰ Op cit supra note 17, p.142

παραλών) ή κατανάλωσης τους. Από μια γενική σκοπιά, οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στη φυσική και πολιτισμική κληρονομία, μπορεί να ανάγονται σε φυσική φθορά ή και απώλεια των πόρων λόγω της χρήσης τους, είτε μείωση της ικανοποίησης που προσφέρει η κατανάλωση τους λόγω υποβάθμισης του συμβολισμού τους. Οι επιπτώσεις αυτές αναφέρονται τόσο στους επισκέπτες τουρίστες όσο και στον τοπικό πληθυσμό.

Ο σημαντικός αντίκτυπος του τουρισμού εμφανίζεται κατά τη διάρκεια της παραμονής τους σε αυτόν. Ο βαθμός των περιβαλλοντολογικών επιπτώσεων εξαρτάται κατά ένα μέρος από το μέσο μεταφοράς που χρησιμοποιεί ο κάθε τουρίστας. Ακόμα και η ποδηλασία αν και θεωρείται ένα φιλικό προς το περιβάλλον μέσο μεταφοράς μπορεί να βλάψει περιβαλλοντολογικά ευαίσθητες περιοχές. Πολλά άλλα μέσα μεταφοράς, όπως λεωφορεία, αυτοκίνητα και μοτοσικλέτες, μπορούν να προκαλέσουν ατμοσφαιρική ρύπανση και καταστροφή σε ιστορικά μνημεία. Παραδείγματος χάριν, προκειμένου να αποφευχθεί η διάβρωση από την ατμοσφαιρική ρύπανση, τα τουριστικά λεωφορεία δεν επιτρέπονται στην κορυφή του λόφου της Ακρόπολης.

Οι απαιτήσεις του σύγχρονου τουρίστα για ενέργεια και νερό είναι υψηλές και οι φυσικοί πόροι χρησιμοποιούνται για την παροχή θερμότητας, κλιματισμού, φωτισμού, τροφίμων, πόσιμο νερό. Έτσι κατά την διάρκεια τουριστικής αιχμής πολλές περιοχές αντιμετωπίζουν μπλάκ-άουτ ηλεκτρικού ρεύματος, γεγονός που θεωρείται ανυπόφορο από τους δυτικούς τουρίστες. Παρόμοια προβλήματα εμφανίζουν με τον ανεφοδιασμό ύδατος, επειδή οι τουρίστες καταναλώνουν περισσότερο νερό από τους τουρίστες.

Η κατασκευή έργων υποδομής για τους τουρίστες μπορεί να επιδράσει επίσης αρνητικά στο περιβάλλον. Η κατασκευή γηπέδων γκολφ μπορεί να οδηγήσει στην καταστροφή των δασών και των περιοχών φυσικού κάλλους, την υπερβολική χρήση ύδατος και την μετακίνηση των ντόπιων κατοίκων από την πατρική τους γη και τους πόρους της. Η μόλυνση των υδάτων και η ρύπανση δημιουργεί σημαντικά προβλήματα. Πολλά παραθαλάσσια ξενοδοχεία έχουν μολύνει τα ύδατα, ρίχνοντας ακατέργαστα λύματα στη θάλασσα. Τα ακατέργαστα λύματα και η έκχυση βενζίνης από τα καράβια βλάπτουν τα υδρόβια φυτά και τα ψάρια και επίσης προκαλούν τη δυσανεξία των τουριστών. Η ρύπανση της θάλασσας είναι ένας από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες επηρεασμού της τουριστικής ζήτησης.

Η αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων από τον τουρισμό μπορεί να μεταβάλλει και να καταστρέψει ακόμα και την οικολογική ισορροπία μιας περιοχής. Ως αποτέλεσμα της ανεξέλεγκτης τουριστικής ανάπτυξης η χλωρίδα και η πανίδα μπορεί να μειωθεί ή ακόμα και να εξαφανισθεί.

Η αυξανόμενη τουριστική ζήτηση για αναμνηστικά από την άγρια φύση έχει οδηγήσει στο παρελθόν στο κυνήγι και στη λαθροθηρία. Στη Μεσόγειο ο θαλάσσιος πλούτος καταστρέφεται για την κατασκευή δώρων και αναμνηστικών που πουλιούνται σε τουρίστες. Στη Ζάκυνθο η κατασκευή ξενοδοχειακών συγκροτημάτων κατά μήκος της ακτής αποτελεί τη σοβαρότερη απειλή για την αναπαραγωγή της προστατευόμενης χελώνας *caretta caretta*²¹.

Όμως ο τουρισμός μπορεί να έχει και θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, όπως:²²

²¹ Op. Cit supra note 17, p.145

²² Ibid, p.146

- Συμβολή στην προστασία και αναβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων μιας περιοχής λόγω της τουριστικής ανάπτυξης είτε άμεσα λόγω των έργων και πολιτικής ανάδειξης των πόρων της περιοχής είτε έμμεσα, όπως είναι οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες αναστήλωσης ή αναβάθμισης παραδοσιακών κατοικιών ή η δημιουργία πιέσεων προστασίας των περιβαλλοντικών πόρων λόγω μεγάλης ευαισθησίας στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος γενικότερα λόγω έργων υποδομής που δεν θα κατασκευάζονται ή θα αργούσαν να κατασκευασθούν έλλειψη τουρισμού.

Εδώ δεν θα πρέπει να παραβλέπεται ο ρόλος του τουρισμού στη τοπική ανάπτυξη, ιδιαίτερα μάλιστα που για ορισμένες περιοχές με ιδιαίτερα δυσμενή χαρακτηριστικά εξέλιξης, όπως πολλά μικρά νησιά ή ορεινά χωριά, ο τουρισμός αποτελεί σημαντική ευκαιρία για ανάπτυξη της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας και συγκράτησης του πληθυσμού. Η θετική ή αρνητική επίδραση είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων όπως το είδος του τουρισμού, οι τοπικές κοινωνικές και οικονομικές δομές, η σχέση τους με την τουριστική δραστηριότητα.

Οι γενικεύσεις ως προς τις επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον είναι ιδιαίτερα παρακινδυνευμένες καθώς οι ιδιαιτερότητες του τόπου, η μορφή του τουρισμού και ο σχεδιασμός επηρεάζουν δραστικά τη σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος.

Η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας συχνά έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, των φυσικών και πολιτισμικών τουριστικών πόρων. Η υποβάθμιση αυτή είναι δυνατόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην περαιτέρω ανάπτυξη η και διατήρηση της τουριστικής δραστηριότητας.

Καθώς εξυψώνεται η περιβαλλοντική συνείδηση, αλλάζουν οι αξίες και τα ήθη των επισκεπτών και του τοπικού πληθυσμού, καθώς και αναζήτηση περιβάλλοντος καλύτερης ποιότητας στους τουριστικούς προορισμούς. Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση αυξάνεται ταχέως στην πλευρά της τουριστικής ζήτησης και έχει γίνει ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες για την επιλογή του τόπου προορισμού των διακοπών. Μια υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος μπορεί να γίνει η αιτία μείωσης της ανταγωνιστικότητας ενός τουριστικού θέρετρου στην τουριστική αγορά.

Όλο και περισσότερο η οικονομική διάσταση του τουρισμού είναι στενά αλληλεξαρτώμενη από την περιβαλλοντική, σχέση που ισχύει προφανώς περισσότερο για τον τουρισμό από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα.

Πολλοί τουριστικοί προορισμοί στην Ευρώπη έχουν ήδη εμπειρία από τέτοιου είδους υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος λόγω τουριστικής ανάπτυξης που οδήγησε σε πτώση του τουρισμού. Τα προβλήματα αυτά έχουν εμφανισθεί έντονα σε ορισμένες περιοχές που είναι πρώιμα αναπτύχθηκαν ως τουριστικό μοντέλο του «μαζικού τουρισμού».

Η αυξανόμενη συνειδητοποίηση της ανάγκης για ποιότητα του περιβάλλοντος και έναν τουριστικό προορισμό επιβάλλει την ανάγκη για σχεδιασμό σε μικρό (τοπικό επίπεδο) και μεγάλο (περιφερειακό- εθνικό) κλίμακα, με γνώμονα την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την ποικιλία των τοπικών πόρων, και προσφέροντας υψηλότερα πρότυπα για υποδομές και ανωδομή.²³ Οι τουρίστες, ο

²³ Ορ. Cit supra note 17, p. 147

τοπικός πληθυσμός και οι σχετικοί με τον κλάδο φορείς, συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο ότι ο τουρισμός βασίζεται για την επιτυχία του στην ποιότητα του περιβάλλοντος.

3.6.1.2 ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Οι παράκτιες περιοχές είναι δημοφιλείς τουριστικοί προορισμοί και δέχονται όλο το φάσμα των επιπτώσεων του τουρισμού. Συχνά είναι εξαιρετικά δύσκολο να αναγνωριστούν οι συνέπειες του τουρισμού στην παράκτια ζώνη καθώς στην ίδια περιοχή αναπτύσσονται και άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες.

Η τουριστική ανάπτυξη που συνοδεύεται από τη μη δημιουργία και επέκταση ξενοδοχειακών και άλλων τουριστικών εγκαταστάσεων, χωρίς μέριμνα για την αισθητική ή την τοπική αρχιτεκτονική, οδήγησε σε αισθητική υποβάθμιση των παράκτιων περιοχών. Μεγάλες εγκαταστάσεις χρησιμοποιούνται για την κατασκευή εγκαταστάσεων αναψυχής, ενώ δρόμοι, αεροδρόμια δημιουργούνται συχνά σε ευαίσθητες περιοχές.

Ο τουρισμός επιφέρει συχνά την απώλεια σημαντικών βιότοπων και τη μείωση της βιολογικής ποικιλότητας.

Η τουριστική πίεση επέφερε σημαντικές καταστροφές στους τόπου φωλιάσματος της χελώνας *Caretta Caretta*. Οι ενέργειες για την προστασία του παραπάνω είδους και η δημοσιότητα που έλαβε το όλο θέμα, δημιούργησε μερικές φορές επιβαρύνσεις από ένα νέο κύμα «συνειδητοποιημένων» τουριστών που με τη σειρά τους επέφερε περιβαλλοντικές πιέσεις όπως την αύξηση αποβλήτων και κατανάλωση ενέργειας.

Μέρος της περιβαλλοντικής υποβάθμισης σε ότι αφορά στην ποιότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος, οφείλεται στο γεγονός ότι μόνο το 30% των υγρών αποβλήτων των μεσογειακών παράκτιων πόλεων υφίστανται επεξεργασία. Ως αποτέλεσμα αυτού, ορισμένες Μεσογειακές παραλίες απέτυχαν στον έλεγχο ποιότητας νερών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το συνολικό κόστος για την ανάπτυξη του απαραίτητου επιπέδου επεξεργασίας αποβλήτων υπολογίζεται ότι ξεπερνά τα 10 δις. δολάρια. Τα σκάφη αναψυχής συνιστούν επίσης σημαντική πηγή ρύπανσης.²⁴

Ο τουρισμός συνεργεί στη μη βιώσιμη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που περιλαμβάνει στην αλόγιστη άντληση πόσιμου νερού και την εκμετάλλευση των αποθεμάτων αλιείας. Η υπερκατανάλωση νερού για ύδρευση και χρήση αναψυχής (πισίνες και πάρκα νερού) προκαλεί ανταγωνισμό με άλλες δραστηριότητες και έχει ως τελικό αποτέλεσμα την εξάντληση των αποθεμάτων πόσιμου νερού.

Η ανάπτυξη του τουρισμού προκαλεί ή συνεργεί στη εμφάνιση μιας σειράς προβλημάτων. Ο αυξημένος αριθμός τροχοφόρων, ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες, προκαλεί κυκλοφοριακή συμφόρηση σε παράκτιους οικισμούς και προσβάσεις και πίεση για την κατασκευή νέων συγκοινωνιακών δικτύων ακόμη και σε προστατευμένες ή ανέπαφες περιοχές.

Σε περιοχές όπου ο αριθμός των τουριστών υπερβαίνει σημαντικά τον αριθμό του τοπικού πληθυσμού, επέρχονται σημαντικές αλλαγές στην κοινωνική δομή και στον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Συχνά παραδοσιακές τεχνικές απόλυτα συμβατές με το περιβάλλον της συγκεκριμένης περιοχής εγκαταλείπονται και νέα μη συμβατά πρότυπα εισβάλλουν.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στο αστικό περιβάλλον, στα προβλήματα που αυτό αντιμετωπίζει καθώς και στις αστικές παράκτιες περιοχές.

²⁴ Ibid, p.161

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1 ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ορισμοί: Οι παραδοσιακοί ορισμοί περιγράφουν την πόλη ως «μια σχετικά σπουδαία συγκέντρωση πληθυσμού στην οποία οι κάτοικοι έχουν διάφορες επαγγελματικές δραστηριότητες, τις περισσότερες δε από αυτές στον τριτογενή τομέα»¹.

Η πόλη είναι ένα πολύπλοκο ανθρώπινο περιβάλλον και γι' αυτό υπάρχουν πάρα πολλοί ορισμοί. Σε ένα επίπεδο θα λέγαμε ότι η πόλη είναι η ύπαρξη κτιρίων και δρόμων και οι μεταφορές, οι επικοινωνίες, το νερό, τα αποχετευτικά συστήματα, η υποδομή. Ακόμα μια πόλη αποτελείται από μόνιμους κατοίκους και από ετερογενή πληθυσμό που ζει και εργάζεται εκεί σε υψηλές πυκνότητες.

Εκτός από τους παραδοσιακούς ορισμούς του αστικού περιβάλλοντος θα μπορούσε κανείς να βρει και ποιο καινοτομικούς τρόπους να περιγράψει τις πόλεις, τέτοιους όπως τα οικοσυστήματα ή οι οργανισμοί. Τα οικοσυστήματα είναι πολύπλοκα αυτοσυντηρούμενα σύνολα που περιλαμβάνουν τους οργανισμούς και τα φυσικά και χημικά φαινόμενα που συνδέονται με αυτά.

Η πόλη είναι ξεχωριστή από τις γειτονικές τις περιοχές. Εισάγει μεταξύ άλλων ενέργεια, νερό, οξυγόνο και ηλιακή ακτινοβολία και εξάγει προϊόντα και υλικά, καθώς και στέρεα, υγρά και αέρια απόβλητα. Η ανθρώπινη δραστηριότητα μέσα στην πόλη προκαλεί θόρυβο και ελευθερώνει διοξείδιο του άνθρακα και θερμότητα. Η αστική ζωή μπορεί να προκαλέσει ρύπανση του αέρα και του νερού και υποβάθμιση του τοπίου.

Ο λόγος που είναι περίπου αδύνατο να δοθεί ένας σαφής ορισμός της πόλεως είναι λόγω της πολυπλοκότητας του αστικού περιβάλλοντος, δηλαδή μεταξύ της ζήτησης του νέων κατοικιών και της ζήτησης για περισσότερα γραφεία στο κέντρο της πόλεως. Η συνέπεια είναι συχνά η απώλεια κατοικιών και η κατεδάφιση των ιστορικών κέντρων. Αφού αυτοί που αναπτύσσουν τα αστικά κέντρα προτιμούν να χτίζουν μάλλον γραφεία παρά κατοικίες, οι οικογένειες κινούνται προς τα προάστια, και αυτό οδηγεί σ' ένα τμήμα μεταξύ χώρων κατοικίας και εργασίας. Το τμήμα αυτό προξενεί αύξησης της χρήσεως ιδιόκτητων αυτοκινήτων, κυκλοφοριακή συμφόρηση, ρύπανση του αέρα και θόρυβο.

4.2 ΑΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα παραδοσιακά περιβαλλοντικά προβλήματα στις αστικές περιοχές είναι: η ρύπανση του αέρα, η διάθεση των στέρεων αποβλήτων, η ρύπανση των νερών, η ηχητική ρύπανση, η μόλυνση του εδάφους και η ρύπανση των εσωτερικών χώρων. Επίσης εκτός από αυτά θα πρέπει να εξετάζεται το κοινωνικό, το φυσικό και το οικονομικό περιβάλλον. Ποιο αναλυτικά έχουμε τα εξής²:

▪ ΡΥΠΑΝΣΗ ΤΟΥ ΑΕΡΑ

Οι τρεις κύριες πηγές ρύπανσης του αέρα στις πόλεις είναι: βιομηχανία, οχήματα και καύση καύσιμων για θέρμανση και παραγωγή ηλεκτρισμού. Η

¹Βλ. Καρβούνης-Γεωργάκελλος, (2003), «Διαχείριση του Περιβάλλοντος», εκδ. Σταμούλη, σελ. 771

² Ορ. cit supra note 1, p. 776

ρύπανση από βιομηχανικές πηγές ποικίλλει από πόλη σε πόλη ανάλογα με το είδος της βιομηχανίας. Επίσης τα καυσαέρια των αυτοκινήτων περιέχουν πτητικές οργανικές ουσίες και σωματίδια.

▪ ΔΙΑΘΕΣΗ ΣΤΕΡΕΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ

Το πρόβλημα των στέρεων αποβλήτων στις πόλεις είναι το αποτέλεσμα της υψηλής πυκνότητας του πληθυσμού και της ποικιλότητας των οικονομικών δραστηριοτήτων. Στις πόλεις παράγονται διπλάσιες ποσότητες στέρεων αποβλήτων από τις αγροτικές περιοχές, και η σύνθεση τους είναι πολύ διαφορετική από αυτή των αγροτικών περιοχών.

Η ταφή των στέρεων αποβλήτων σε ελεγχόμενους χώρους γίνεται ολοένα και πιο δύσκολη λόγω της έλλειψης ανοιχτών χώρων. Η εναλλακτική λύση της καύσεως των αποβλήτων σε αποτεφρωτήρες έχει προβλήματα όπως είναι η εκπομπή τοξικών ουσιών στον αέρα.

▪ ΡΥΠΑΝΣΗ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ

Η ανεπαρκής κατεργασία των υγρών αποβλήτων κατοικιών και βιομηχανιών πριν από την απόρριψη τους στο σύστημα νερών μιας πόλεως είναι ένα αναπτυσσόμενο πρόβλημα, κυρίως για την δημόσια υγεία. Όπως για παράδειγμα τα απόβλητα που ρίπτονται ακατέργαστα ή με λίγη κατεργασία σε ένα ποτάμι απ' όπου υδρεύεται μια πόλη.

Οι μεγάλες πόλεις χρησιμοποιούν τεράστιες ποσότητες νερού οι οποίες πρέπει να απορριφθούν μετά την χρήση.

▪ ΗΧΗΤΙΚΗ ΡΥΠΑΝΣΗ

Ο θόρυβος προξενείται από διαφορετικούς τύπους μεταφορών, όπως είναι τα αυτοκίνητα, τα αεροπλάνα και τα τρένα, και έχουν σημαντική επίδραση στην υγεία των αστικών πληθυσμών καθώς και στην ποιότητα ζωής τους.

Αν και οι νέες τεχνολογίες και τα αυξητικά αυστηρά όρια θορύβων μπορούν να μειώνουν την ηχητική ρύπανση στο μέλλον, η αναμενόμενη αύξηση στις οδικές και εναέριες μεταφορές πρόκειται να κάνει το πρόβλημα των ήχων πιο έντονο. Περισσότερο από το 20% του πληθυσμού των χωρών της Ε.Ε. υποφέρει από νυχτερινά επίπεδα θορύβου πάνω από 65dB που προξενούν σοβαρούς κινδύνους στην υγεία. Έτσι η μείωση των θορύβων στο αστικό περιβάλλον είναι ένας από τους στόχους της διευθύνσεως περιβάλλοντος της Ε.Ε.

▪ ΡΥΠΑΝΣΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Η ρύπανση του εδάφους από προηγούμενες βιομηχανικές δραστηριότητες και τον απρόσκοπτο εμποτισμό του με τοξικές ουσίες αναγνωρίζεται σήμερα ως σπουδαίο θέμα στις αστικές περιοχές. Ο κίνδυνος που υπάρχει από την ρύπανση του εδάφους λόγω προηγούμενων χρήσεων, παρεμποδίζει την επαναχρησιμοποίηση αυτών των εδαφών για οικιστική ανάπτυξη ή για νέες δραστηριότητες. Πάντως οι εγκαταλειμμένες βιομηχανικές περιοχές δεν είναι ο μόνος τύπος εδάφους που είναι δύσκολο να ανακτηθεί. Στις πόλεις το χώμα σκεπάζεται από κτίρια και δρόμους και αυτή η γη χάνεται και μαζί της χάνονται τα υπόγεια αποθέματα νερού και το σύστημα συντηρήσεως της ζωής. Οι δρόμοι μολύνουν τα χώματα και τα επιφανειακά και υπόγεια νερά με υλικά από τα οποία κατασκευάζονται και επίσης με απόβλητα της

κυκλοφορίας, όπως για παράδειγμα ορυκτέλαια, υδρογονάνθρακες, βαρεία μέταλλα.

▪ **Η ΡΥΠΑΝΣΗ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ**

Πολλά από τα προϊόντα που χρησιμοποιούνται για οικοδομικές εργασίες, καθαρισμό, πλύσιμο και συντήρηση των γραφείων και των κατοικιών είναι σοβαροί ρυπαντές και γίνονται επικίνδυνοι για την υγεία σε πολλές περιοχές. Οι καυστήρες φυσικού αερίου παράγουν NO₂ και CO και μπορεί να αυξάνουν σημαντικά τις συγκεντρώσεις τους στις κατοικίες, ενώ μερικά οικοδομικά υλικά ελευθερώνουν ραδιενεργό αέριο, το ραδόνιο, που μπορεί να συσσωρευτεί σε υψηλές δόσεις σε χώρους διαμονής που δεν αερίζονται καλά.

4.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Οι κάτοικοι των κέντρων των πόλεων είναι συνήθως χαμηλού εισοδήματος και ηλικιωμένοι (εκτός εξαιρέσεων για ορισμένες περιοχές των κέντρων), κατοικούν σε οικοδομές που συνήθως είναι παλιές, αναποτελεσματικές και χωρίς σωστές διευκολύνσεις. Τα προγράμματα αστικής αναπτύξεως σε αυτές τις συνοικίες μπορεί να οδηγήσουν σε αναβάθμιση, καθώς η ενοικίαση αναπαλαιωμένων κατοικιών αυξάνεται θεαματικά και η επιστροφή κατοίκων υψηλότερου εισοδήματος στο κέντρο των πόλεων «απειλεί» τους κατοίκους με χαμηλό εισόδημα αυτών των περιοχών.

Κοινωνικά προβλήματα παρουσιάζονται και στα προάστια. Τα σχήματα κατοικιών σ' αυτά αν και νέα χαρακτηρίζονται πολλές φορές από μεγάλα μονότονα κτίρια, χωρίς να υπάρχουν και σωστές εγκαταστάσεις για αγορές, εκπαίδευση, υγεία ή κουλτούρα. Τέτοιες οικιστικές περιοχές περιθωριοποιούν μεγάλο αριθμό κατοίκων, οδηγώντας σε πολλαπλή στέρηση καθώς οι άνθρωποι δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στις ευκαιρίες απασχόλησης και στις διευκολύνσεις που υπάρχουν στο κέντρο των πόλεων.

Οι πόλεις είναι κέντρα καινοτομίας περιλαμβάνει τους περισσότερους κατοίκους, την ανάπτυξη της περισσότερης υποδομής, τις περισσότερες θέσεις εργασίας και την περισσότερη κατανάλωση και παραγωγική δυναμικότητα. Όμως τα τελευταία χρόνια πολλά αστικά περιβάλλοντα έχουν οδηγηθεί σε δραματική αλλαγή. Πολλές από τις καταστροφές που προκλήθηκαν απ' αυτές τις αλλαγές, συνδέονται με το γεγονός ότι η εξέλιξη των οικονομικών μηχανισμών και οι διάφορες δραστηριότητες δεν υποχρεώνονται να εξετάζουν τις επιπτώσεις τους στα εξωτερικά κοινωνικά και οικολογικά περιβάλλοντα.

4.4 ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το δομημένο περιβάλλον κάθε πόλεως είναι μοναδικό και τα κτίρια, οι χώροι, τα μνημεία, οι δρόμοι και οι άλλοι χώροι, αποτελούν ανεκτίμητο πόρο. Η ταυτότητα αυτών των στοιχείων συμμετέχει στην αίσθηση του χώρου και βοηθάει στη διάκριση κάθε μέρους της πόλεως. Πολλά μοναδικά ιστορικά κέντρα πόλεων απειλούνται από την πίεση για να κτισθούν κτίρια γραφείων και καταστημάτων. Τα ιστορικά κτίρια απειλούνται επίσης από τη ρύπανση του αέρα, την όξινη βροχή, και την επικαθίση σωματιδίων που δημιουργούν ακαλαίσθητες επικαλύψεις στην επιφάνειά τους.

Ένα ακόμη πρόβλημα είναι η αύξηση των ιδιωτικών αυτοκινήτων που άρχισαν να επηρεάζουν δυσμενώς και έντονα τον χαρακτήρα των πόλεων. Οι επιπτώσεις είναι κυρίως τρεις: α) Δημιουργούν κυκλοφοριακή συμφόρηση στις κυριότερες αρτηρίες, β) κινδύνους οφειλόμενους στα οδικά ατυχήματα και γ) ρύπανση του αέρα και θόρυβο.

Η λειτουργική ακρίβεια καταστρέφει την ευελιξία των πόλεων. Κτίρια που θεωρούνται αρχιτεκτονικά αντικείμενα μελέτης είναι ανίκανα να προσαρμοσθούν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και ως εκ τούτου παρεμποδίζουν την πόλη να λειτουργήσει δυναμικά, ως ένα οργανικό σύνολο. Αυτός ο διαχωρισμός των λειτουργιών οδηγεί στην αυξημένη πίεση στα δίκτυα μεταφορών και στη χρήση των αυτοκινήτων. Τα προβλήματα κυκλοφορίας και η πίεση για την οικοδόμηση περισσότερων κτιρίων συντελούν στη μείωση των ελεύθερων χώρων στο κέντρο των πόλεων.

Οι αστικές περιοχές δημιουργούν αστικό κλίμα χαρακτηριζόμενο από διακριτές διακυμάνσεις στην τοπική θερμική ισορροπία. Η συγκέντρωση διαφόρων ουσιών στην ατμόσφαιρα επηρεάζει όχι μόνο την ακτινοβολία αλλά και την αγωγή της θερμότητας στο έδαφος και στην ατμόσφαιρα, καθώς και την εξάτμιση από την επιφάνεια της γης.

Τα αστικά χαρακτηριστικά όπως είναι οι μεγάλες επιφάνειες με πεζοδρόμια, τροποποιούν επίσης την υδρολογία των πόλεων. Όταν βρέχει στις αγροτικές περιοχές, το νερό διαπερνά το χώμα, αντίθετα με τις αστικές περιοχές όπου το νερό δεν μπορεί να διαπεράσει και οδεύει προς το δίκτυο των λυμάτων, ή υπονόμων.

Τέλος θα μπορούσαμε να αναφέρουμε εδώ και το πρόβλημα της κατανάλωσης ενέργειας. Η τοπική κατανάλωση ενέργειας μπορεί να επιβαρύνει κατά πολύ την οικονομική υγεία της πόλεως και αυτό γιατί πρέπει να προσπαθήσει να προσφέρει στις επιχειρήσεις ανταγωνιστικά ποσοστά ισχύος καθώς και ανταγωνιστικά κόστη θερμάνσεως και φωτισμού για τους κατοίκους. Η ακόρεστη επιθυμία για ενέργεια στην πόλη απειλεί το περιβάλλον με συνέπειες τέτοιες όπως η ατμοσφαιρική θέρμανση και η όξινη βροχή. Χρειάζεται λοιπόν να εφαρμοσθούν νέες ενεργειακές στρατηγικές βασισμένες στην εξοικονόμηση ενέργειας, την καινοτομία και τις εναλλακτικές πηγές ενέργειας προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της ενέργειας στις πόλεις.

4.5 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

4.5.1 ΥΓΙΕΙΣ ΠΟΛΕΙΣ- ΒΙΩΣΙΜΕΣ ΠΟΛΕΙΣ- ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.

Υπάρχουν σήμερα αστικά περιβαλλοντικά προβλήματα παρά το γεγονός του επί δεκαετίες περιβαλλοντικού και αστικού σχεδιασμού. Μερικοί ερευνητές προτείνουν εναλλακτικές λύσεις για τον παραδοσιακό αστικό σχεδιασμό που περιλαμβάνουν ιδέες τέτοιες όπως οι «υγιείς πόλεις», «οι βιώσιμες πόλεις».

Η έννοια της υγιούς πόλεως που αναπτύχθηκε από την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO), προσφέρει ενδιαφέρουσες νέες προοπτικές. Προωθεί την ιδέα ότι η υγεία είναι αποτέλεσμα πολύπλοκων αλληλεπιδράσεων ανθρώπων μεταξύ τους και με το φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Μια υγιής πόλη περιλαμβάνει καθαριότητα, φυσικό περιβάλλον υψηλής ποιότητας, βιώσιμα οικοσυστήματα, ισχυρή υποστηρικτική και συμμετοχική κοινότητα, ικανοποίηση των βασικών αναγκών, πρόσβαση σε ευρεία ποικιλία εμπειριών και πόρων, ποικίλη δυναμική και

καινοτομική οικονομία, αίσθηση της ιστορικής, βιολογικής και πολιτιστικής συγγένειας. Ένα τύπο πόλεως που να τα κάνει αυτά δυνατά και μια κατάσταση πολύ καλής υγείας με κατάλληλη, υψηλής ποιότητας και προσβάσιμη από όλους τους κατοίκους, δημόσια φροντίδα για την υγεία και υπηρεσίες για τους ασθενείς³.

Μια υγιείς πόλη έχει τις κατάλληλες κατοικίες για όλους, εργασία για όσους θέλουν να εργασθούν, σύστημα μεταφορών που να ενθαρρύνει τους πεζοπόρους, τα δίκυκλα και τις δημόσιες μεταφορές.

Η ιδέα της «βιώσιμης πόλεως» είναι όμοια με την ιδέα της «υγιούς πόλεως» και ο κυριότερος στόχος της είναι να βελτιώνεται η ποιότητα της ζωής των κατοίκων της. Η πόλη θα πρέπει να είναι μέρος στο οποίο είναι ευχάριστο να ζει κάποιος και να μεγαλώνει τα παιδιά του. Αυτό απαιτεί φιλικό και ήσυχο περιβάλλον, περιοχές με χώρους πρασίνου και αστικούς χώρους προσαρμοσμένους στις καθημερινές ανάγκες των ανθρώπων. Η «βιωσιμότητα» υπονοεί διαφορετικές λύσεις για διαφορετικά μέρη. Υπονοεί ότι η χρήση ενέργειας και υλικών στις αστικές περιοχές μέσω των φυσικών διεργασιών τέτοιων όπως η φωτοσύνθεση, η βιολογική αποικοδόμηση και οι βιομηχανικές διεργασίες που υποστηρίζουν τη ζωή.

4.5.2 ΘΕΜΑΤΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Τα παραδοσιακά πρότυπα της αστικής αναπτύξεως είναι το κτίσιμο με απομόνωση από το περιβάλλον. Τα κτίρια δεν ανταποκρίνονται στο κλίμα και στο χώρο. Διαφορετικές αστικές λειτουργίες οργανώνονται σε ξεχωριστές περιοχές με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να απομονώνονται από έλλειψη σωστών κοινοχρήστων χώρων.

Η έρευνα αστικού σχεδιασμού ασχολείται με⁴:

✓ Εμπορικές λειτουργίες στην πόλη και κατοικίες.

Ο παραδοσιακός τομέας των κοινωνικών δραστηριοτήτων στις πρωτογενείς, Δευτερογενείς και τριτογενείς δραστηριότητες είναι ακατάλληλος για αστικές περιοχές σήμερα. Το αυξανόμενο εύρος των υπηρεσιών καθιστά ευαίσθητη τη διάκριση μεταξύ εκείνων που ασχολούνται με τις μεταφορές και πωλούν αγαθά και εκείνων που εμπλέκονται σε υπηρεσίες που αφορούν παροχή άυλων αγαθών όπως είναι η γνώση, η εκπαίδευση, η υγεία, η ασφάλεια. Πρόκειται για τον τεταρτογενή τομέα που παρουσιάζει ισχυρότατη ανάπτυξη τις τελευταίες δεκαετίες, Έτσι οι δυτικές πόλεις χαρακτηρίζονται λιγότερο ως μέρη βιομηχανικής παραγωγής και περισσότερο ως κέντρα ελέγχου, αλληλεπιδράσεως, δημιουργικότητας και ευχαρίστησης. Η ελκυστικότητα της ζωής της πόλης είναι ότι προσφέρει εγγύτητα στους χώρους της αγοράς, της διασκέδασης και των επιχειρήσεων

✓ Αστικές μεταφορές

Η πρόσβαση των αυτοκινήτων έχει σηματοδέψει το χαρακτήρα της αστικής ζωής μέσω του σχεδιασμού της σύγχρονης πόλης. Πολλοί δρόμοι και πολλοί χώροι σταθμεύσεως δημιουργούνται στους χώρους των πόλεων και δημιουργούνται υποδομές για να βοηθήσουν τους ανθρώπους που ζουν εκεί. Η κυκλοφοριακή συμφόρηση είναι γεγονός της καθημερινής ζωής των πόλεων και οι δημόσιες μεταφορές θα πρέπει, ως εκ τούτου, να παίζουν βασικό ρόλο σε κάθε αποτελεσματικό αστικό σύστημα

³ Op.cit supra note 1, p. 781

⁴ Ibid, p. 783

μεταφορών. Οι δημόσιες μεταφορές ποικίλλουν στη χρήση καυσίμων και εκπομπών και στο χώρο που απαιτούν, αλλά όταν μεταφέρουν λογικό αριθμό επιβατών υπεραποδίδουν έναντι των αυτοκινήτων που μεταφέρουν μόνο τον οδηγό τους. Το βάδισμα και η ποδηλασία είναι τρόποι μεταφοράς που συχνά αγνοούνται στο σχεδιασμό των πόλεων, αν και είναι ο πιο κοινός τύπος ατομικής μετακινήσεως πολλές φορές. Λόγω του χαμηλού κόστους, της καθαριότητας, της εξοικονομήσεως χώρου και του γεγονότος ότι δεν απαιτούνται καύσιμα άλλα πέραν της τροφής των ατόμων, φαίνεται ο πιο κατάλληλος τρόπος για μετακινήσεις μικρών διαδρομών.

✓ Πόροι αστικής αναψυχής και ανοιχτοί χώροι

Το ενδιαφέρον που παρουσιάζεται για σχεδιασμό και διαχείριση της αναψυχής στους διάφορους τύπους της, έχει μεγάλη σχέση με την ανάπτυξη της συζητήσεως για αυτές τις δραστηριότητες.

Ο σχεδιασμός για πόρους αναψυχής μπορεί να διαιρείται σε σχεδιασμό για αναψυχή ανοιχτών χώρων και χώρων άθλησης και σε σχεδιασμό για πολιτιστικές εκδηλώσεις και διασκέδαση. Θέματα αποτελεσματικότητας της προσβάσεως και τοποθεσίας είναι πολύ σπουδαία όταν σχεδιάζονται πόροι αναψυχής στις πόλεις.

Οι πόλεις επίσης σχεδιάζονται για τη δημιουργία ανοιχτών χώρων και για περιοχή πρασίνου. Η έρευνα στην περιβαλλοντική ψυχολογία σ' ολόκληρο τον κόσμο δίνει σαφή σήματα ότι οι κάτοικοι των πόλεων δέχονται τα πάρκα και τα φυσικά στοιχεία ως θετικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος. Οι πόλεις συνήθως έχουν δύο είδη ανοιχτού χώρου: τους ενεργειακούς χώρους όπου προσφέρονται στους πολίτες ευκαιρίες να γίνουν μέρος της ζωής της πόλεως και τους παθητικούς χώρους που επιτρέπουν σ' αυτούς να διαχωρίσουν τους εαυτούς τους από τη δραστηριότητα της πόλεως. Οι ανοιχτοί χώροι είναι κυρίως γνωρίσματα των βορειοαμερικανικών πόλεων και περιλαμβάνουν κήπους, γήπεδα αθλοπαιδιών, μικρά πάρκα, χώρους για ειδικά γεγονότα, διαδρομές για βάδισμα κλπ.

4.6 ΤΟ ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΜΕΤΩΠΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Το θαλάσσιο μέτωπο της Αθήνας, αν και εκτεταμένο, έχει υποστεί σοβαρές αλλοιώσεις γινόμενο αποδέκτης εντόνων πιέσεων από χρήσεις και δραστηριότητες που δεν μπορούν εύκολα να βρουν κατάλληλες εκτάσεις εντός του αστικού ιστού, αλλά και στην αλόγιστη εγκατάσταση δραστηριοτήτων αναψυχής που δεν συνδέονται κατ' ανάγκη με την θάλασσα και την ακτή.

Σήμερα παρουσιάζει πια σοβαρές δυσλειτουργίες και προβλήματα που θέτουν σε κίνδυνο την ίδια την βιωσιμότητα του πολύτιμου αυτού φυσικού πόρου που αποτελεί η παράκτια ζώνη.

Παρατηρείτε λοιπόν μια σημαντική υποβάθμιση του περιβάλλοντος της ζώνης λόγω⁵:

➤ *Επιχωματώσεις & Τεχνητές Προσπέλασης της Ξηράς*

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών έγιναν εκτεταμένες επιχωματώσεις καθώς επίσης και τεχνητές προσπελάσεις της ξηράς έναντι της θάλασσας, κυρίως στις περιοχές που βρίσκονται πλησιέστερα στο Φάληρο. Το μέγεθος των μεταβολών αυτών ποικίλει και αλλού είναι εκτεταμένες και αλλού σχετικά περιορισμένες.

⁵ www.spa.gr/.../2004/.../TC_21_357, (4.11.2007)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5.1 ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ, Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην επίτευξη των οικονομικών της στόχων με παράλληλη προώθηση της κοινωνικής συνοχής και της προστασίας του περιβάλλοντος. Οι συγκεκριμένες διακηρύξεις περιέχονται με σαφήνεια στο κείμενο της Συνθήκης του Μάαστριχτ και αποτελούν δεσμευτικές κατευθύνσεις για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η τελευταία ανέλαβε την εκπόνηση σχεδίων και προγραμμάτων που θα προωθούσαν τους παραπάνω στόχους, καθώς επίσης και την έκδοση των απαραίτητων οδηγιών που θα επιτρέψουν στα κράτη-μέλη να κινηθούν συντονισμένα προς αυτές τις κατευθύνσεις.

Με δεδομένο ότι η Ευρώπη διαθέτει μια ακτογραμμή που εκτίνεται σε 89.000 περίπου χιλιόμετρα και την ανάλογη υφαλοκρηπίδα, καταλαβαίνουμε ότι σε σχέση με τις υπόλοιπες ηπείρους οι παράκτιες περιοχές της αποκτούν ιδιαίτερα μεγάλο ενδιαφέρον, αν αναλογιστούμε ότι οι παράκτιες αυτές ζώνες εμφανίζουν μια μεγάλη ποικιλία και σχετικά με το φυσικό περιβάλλον, τον πληθυσμό που διαμένει σε αυτές, καθώς και τις δραστηριότητες που αναπτύσσουν εκεί¹.

Σε παράκτιες περιοχές κατοικεί ένα σημαντικό ποσοστό πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που σε μερικές χώρες αποτελεί την πλειοψηφία των κατοίκων τους. Έτσι για παράδειγμα στην Ισπανία σε παράκτιες ζώνες υπάρχει το 30% των δήμων της χώρας, ενώ κατοικεί το 55% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τη Γαλλία είναι 9% και 24%, για την Πορτογαλία 44% και 73%. Στη χώρα μας το ένα τρίτο των Οργανισμών Τοπικής αυτοδιοίκησης βρίσκεται σε παράκτιες ζώνες, ενώ στις τελευταίες κατοικεί το 85% του συνολικού πληθυσμού. Μάλιστα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει χαρακτηρίσει τις χώρες- μέλη ως παράκτιες ή μεσόγειες ανάλογα με το ποσοστό του πληθυσμού που κατοικεί σε παράκτιους δήμους ή κοινότητες. Έτσι τον τίτλο της παράκτιας χώρας κατακτούν, σύμφωνα με στοιχεία του Eurostat, η Δανία, η Ελλάδα, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο².

5.1.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η Ευρωπαϊκή παράκτια ζώνη είναι ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένη, ενώ πολλές και σημαντικές δραστηριότητες επιτελούνται σε αυτήν. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει τονίσει την μεγάλη οικονομική της σημασία για τις νότιες χώρες-μέλη της Ένωσης. Ειδικά στη χώρα μας, οι περισσότερες από τις μεγάλες πόλεις είναι συγκεντρωμένες σε μια στενή παράκτια λωρίδα, η οποία συντηρεί πάνω από το 60% του πληθυσμού της χώρας, ενώ εκεί ασκείται το 70% της βιομηχανικής δραστηριότητας και επικεντρώνεται το 90% των τουριστικών επενδύσεων.

¹ Πρώτο Πανελλήνιο Συνέδριο «Διαχείριση & Βελτίωση Παράκτιων Ζωνών», Αθήνα 22-25 Νοεμβρίου 1999, Έκδοση «Εργαστήριο Λιμενικών Έργων Ε.Μ.Π.», σελ. 106

² Ibid, p. 106

Τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν καταγράψει τα βασικά οικονομικά ζητήματα που φαίνεται να αποτελούν κοινό τόπο στις παράκτιες περιοχές της Ένωσης³:

1. Η ταχεία ανάπτυξη που σημειώνεται με ρυθμούς υψηλότερους των υπολοίπων περιοχών, γεννά προβλήματα υποδομής και υπηρεσιών.
2. Αντίστοιχα προβλήματα δημιουργεί η συνεχής αύξηση της εγκατάστασης μόνιμων κατοίκων και η αύξηση της τουριστικής κίνησης.
3. Στις βιομηχανικές περιοχές παρουσιάζεται η ανάγκη για αναδιάρθρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων, για να αντιμετωπιστεί η παρακμή των παραδοσιακών βιομηχανιών.
4. Εμφανίζεται συχνά, υστέρηση αποτελεσμάτων στις παράκτιες περιοχές των χωρών που υπάγονται στα προγράμματα για την οικονομική και κοινωνική συνοχή.
5. Χρειάζονται παρεμβάσεις στις περιοχές που ο μαζικός τουρισμός έχει επιβαρύνει σε σημαντικό βαθμό το φυσικό περιβάλλον.
6. Στις ίδιες περιοχές χρειάζεται η λήψη μέτρων που θα τις «θωρακίσει» οικονομικά και κοινωνικά από τον ευμετάβλητο χαρακτήρα του μαζικού τουρισμού.

Τα παραπάνω ζητήματα δημιουργούν ένα πλέγμα προβλημάτων αλληλοσυνδεόμενων, τα οποία επιβαρύνουν το κοινωνικό και οικονομικό κλίμα των παράκτιων περιοχών.

5.1.2 ΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Οι ακτές της Ευρώπης παρουσιάζουν εξαιρετική ποικιλία περιλαμβάνοντας ευρύ φάσμα βιοτόπων, όπως εκβολές, παραλίες, αμμοθίνες, παράκτιους βιότοπους, νησιά, απότομες και βραχώδεις ακτές καθώς και τη θαλάσσια ζώνη. Οι βιότοποι αυτοί συντηρούν πολλά είδη φυτών και ζώων, ενώ δεν είναι λίγοι εκείνοι που συνιστούν περιοχές σημαντικού φυσικού κάλλους. Δεν είναι όμως λίγα ή ελλάσσονος σημασίας τα περιβαλλοντικά ζητήματα που αφορούν τις παράκτιες ζώνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴:

1. Σημαντικής εκτάσεως περιοχές βιότοπων έχουν μολυνθεί, υγροβιότοποι έχουν αποξηρανθεί.
2. Μεγάλο μέρος των ακτών έχει διατεθεί για στέγαση και βιομηχανική και τουριστική ανάπτυξη
3. Η απώλεια των βιότοπων συνεπάγεται τη μείωση βιοποικιλότητας.
4. Ανυψούμενα ύδατα της θάλασσας και συνεχής ανάπτυξη της ενδοχώρας.
5. Εξαιτίας των πυρκαγιών και της εξάπλωσης των αστικών περιοχών σημειώνεται κάθε χρόνο απώλεια 200.000 εκταρίων δάσους σε παράκτιες περιοχές. Συμφωνά με υπολογισμούς, το ένα τέταρτο των δασών θα έχει χαθεί μέχρι το 2025.
6. Η αύξηση του πληθυσμού και της ευημερίας είχαν ως αποτέλεσμα την μείωση των αποθεμάτων νερού. Το πρόβλημα οξύνεται και από συχνές περιόδους επίμονης ξηρασίας που παρατηρούνται στην περιοχή της Μεσογείου. Η κατάσταση επιδεινώνεται και από τη ρύπανση των

³ Op. Cit supra note 1, p. 107

⁴ Ibid, p. 108

- παράκτιων υδάτων από νιτρικά άλατα και φυτοφάρμακα, λόγω της γεωργίας, από τη ναυτιλία, τη βιομηχανική δραστηριότητα και τα ανεπεξέργαστα λύματα των αστικών περιοχών.
7. Το 30% των παραλιών της Ε.Ε υφίστανται διάβρωση. Στη φυσική διαδικασία που συντελείτε μέσω της κίνησης των ιζημάτων επενεργεί απρόβλεπτα ο ανθρώπινος παράγοντας. Οι πορθμοί ναυσιπλοΐας, η αποξήρανση υγροτόπων και η κατασκευή φραγμάτων σε ποταμούς ή αποβάθρων σε λιμάνια διαταράσσουν την ομαλή ροή του νερού και των ιζημάτων.
 8. Απώλεια των χερσαίων πηγών άμμου και χαλικιών από τις εκσκαφές στο βυθό της θάλασσας, με σοβαρές ζημιές σε ιχθυότοπους ή σε βιοκοινωνίες που συντάσσονται στο βυθό.
 9. Διέλευση οδών ναυσιπλοΐας κοντά σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές.
 10. Έλλειψη επικοινωνίας και συντονισμού των αρχών που ασχολούνται με τις παράκτιες περιοχές, με αποτέλεσμα η ανάπτυξη και η διαχείριση της καθεμιάς να αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση.
 11. Ο τουρισμός αν και αποτελεί μοχλό ανάπτυξης των παραλιακών ζωνών, δεν παύει να συνιστά έναν κίνδυνο για το φυσικό τους περιβάλλον εξαιτίας της δομής τους που συντελεί για να καλυφθούν οι τουριστικές ανάγκες σε καταλύματα.

5.1.3 ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ & ΠΩΣ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ Η ΟΔΠΖ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει την ΟΔΠΖ ως:

«Μία συνεχή διαδικασία της διοίκησης, γενικός σκοπός της οποίας είναι να κάνει πράξη την αειφορική ανάπτυξη και την προστασία των παράκτιων ζωνών, καθώς και να διαφυλάξει τη βιοποικιλότητα σε αυτές. Για το σκοπό αυτόν, η ΟΔΠΖ επιδιώκει, μέσα από μια αποτελεσματική διαχείριση, να εγκαθιδρύσει και να διατηρήσει την άριστη χρήση και αειφορικά επίπεδα ανάπτυξης και δραστηριότητας στην παράκτια ζώνη και με το πέρασμα του χρόνου να βελτιώσει τη φυσική κατάσταση του παράκτιου περιβάλλοντος»⁵.

Τα αποτελέσματα του τετραετούς πιλοτικού προγράμματος της Ε.Ε. για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση των παράκτιων περιοχών (1996-1999), κατέληξαν στη διαπίστωση ότι οι ακτές της Ευρώπης εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν ολοένα αυξανόμενα προβλήματα λόγω λαθεμένων και κοντόφθαλμων αναπτυξιακών επιλογών.

Όλες λοιπόν οι προσπάθειες για προστασία του ευρωπαϊκού παράκτιου χώρου, αλλά και η εισαγωγή πιο βιώσιμων μορφών ανάπτυξης παρουσιάστηκαν αποσπασματικές και χωρίς συνοχή την τελευταία δεκαετία, με αποτέλεσμα την περαιτέρω συρρίκνωση των φυσικών περιοχών, τη βίαιη αλλαγή της γεωμορφολογίας των ακτών, τη μείωση της βιοποικιλότητας, αλλά και την υποβάθμιση της ποιότητας διάβρωσης πολλών παράκτιων κοινωνιών. Από τις βασικές αιτίες που οδήγησαν σε αυτή την κατάσταση είναι: το ελλιπές θεσμικό πλαίσιο, ο προβληματικός διοικητικός συντονισμός μεταξύ φορέων και κρατικών υπηρεσιών και τέλος η έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού με την ενεργή συμμετοχή των πληροφορούμενων πολιτών.

⁵ Μεσόγειος SOS, Περιοδικό τεύχος 50, Ιανουάριος-Μάρτιος 2006, σελ. 8

Η στρατηγική και η Σύσταση της Ε.Ε για την αποτελεσματική εφαρμογή της ΟΔΠΖ στην Ευρώπη (COM/00/547 και Recommendation 2002/413/EC) ανέδειξε τα παραπάνω κενά εφαρμογής και κάλεσε τα κράτη-μέλη να προσαρμόσουν το θεσμικό πλαίσιο στις αρχές της ΟΔΠΖ, να συνεισφέρουν στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας μέσω της δικτύωσης φορέων και ειδικών, καθώς και να συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών μέσω της προώθησης του συμμετοχικού σχεδιασμού, αλλάζοντας με αυτόν τον τρόπο τη φιλοσοφία διαχείρισης των παράκτιων και θαλάσσιων πόρων⁶.

5.1.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.Ε.

Από τις δεκαετίες του '70 η τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε εκδώσει Οδηγίες προστασίας του περιβάλλοντος και σπάνιων υδροτόπων και ποιότητας των υδάτων. Το 1992 το Συμβούλιο Υπουργών Περιβάλλοντος ζήτησε από την Επιτροπή να προετοιμάσει μια ολοκληρωμένη στρατηγική για τη διαχείριση της παράκτιας ζώνης. Η στρατηγική αυτή θα περιελάμβανε την μέχρι εκείνη τη στιγμή υπάρχουσα νομοθεσία της Ε.Ε., στην οποία κομβικό σημείο αποτέλεσε η Οδηγία για την Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Ταυτόχρονα, θα λειτουργούσε ομογενοποιητικά σε μια σειρά ήδη υπαρχόντων επιτροπών και οργάνων.

Στο πλαίσιο αυτό για την προώθηση στρατηγικών και ενεργειών αυτής της κλίμακας και της σημασίας, δημιουργήθηκαν δίκτυα συνεργασίας και πληροφόρησης, προκειμένου να υπάρχει αέναη ανταλλαγή επιστημονικών στοιχείων και τεχνογνωσίας (EURISLES, COAST, MEDPAN)⁷.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιθυμώντας να μεγιστοποιήσει την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης των παράκτιων ζωνών, πρότεινε το 1995 την υλοποίηση ενός Μοντέλου Επίδειξης, ώστε να αποκτηθεί η αναγκαία εμπειρία σε τέτοιου είδους ζητήματα. Στόχος είναι η περιγραφή της υπάρχουσας κατάστασης και των υπαρχόντων περιβαλλοντικών προβλημάτων, η δημιουργία μοντέλου συνεργασίας, συντονισμού και προγραμμάτων, καθώς και η διάδοση της τεχνογνωσίας. Το Μοντέλο Επίδειξης αναπτύχθηκε μέσω 35 έργων επίδειξης και 6 θεματικών αναλύσεων ζητημάτων, που θεωρούνται κομβικά για την επιτυχημένη διαχείριση παράκτιων ζωνών. Ήδη έχουν επισημανθεί τα πρώτα χαρακτηριστικά, που διέπουν τις εργασίες για την ολοκληρωμένη διαχείριση των παρακτίων ζωνών.

Το πρόγραμμα Επίδειξης για την ΟΔΠΖ σε πρακτικό επίπεδο έργων και δράσεων, ολοκληρώθηκε στις αρχές του 1999. Εκκρεμούν, όμως, οι τελικές αξιολογήσεις και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την εφαρμογή του.

Το γενικό συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν τα αρμόδια όργανα και επιτροπές της Ε.Ε, προέβλεπε ότι η σε βάθος επισκόπηση των προβλημάτων των ευρωπαϊκών ακτών, συμπεριλαμβανομένης της πληθυσμιακής έκρηξης, της ανάπτυξης του τουρισμού και της γοργής απώλειας παρθένων περιοχών και βιότοπων με υψηλή οικολογική αξία, υποδεικνύει την αναγκαιότητα να χαραχτεί ένας δρόμος που θα καταλήγει σε μια αειφόρο και βιώσιμη ανάπτυξη της ευρωπαϊκής παράκτιας ζώνης.

⁶ Op. Cit supra note 5, p. 9

⁷ Op.cit supra note 1, p. 109

Στην πορεία αυτή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εντάξει ως ιδιαίτερας χρησιμότητας τους εξής παράγοντες⁸:

1. Την ανάγκη ολοκληρωμένης προσέγγισης της διαχείρισης κάθε παράκτιας ζώνης
2. Τον βραχυπρόθεσμο, όσο και μακρόπνοο τουριστικό σχεδιασμό.
3. Την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων κάθε ενέργειας ή έργου που θα πραγματοποιηθεί σε παράκτια ζώνη.
4. Την αύξηση και την ένταση της πληροφόρησης σχετικά με τις παράκτιες ζώνες.
5. Τη θεσμοθέτηση του χαρακτηρισμού των προστατευμένων περιοχών.
6. Την συνεργασία των κρατικών ή κοινοτικών φορέων με τους μηχανισμούς αγοράς.
7. Την παγίωση των συστημάτων αγοράς γης.
8. Την ανάπτυξη πολλαπλών δραστηριοτήτων δικτύωσης σε ζητήματα που αφορούν τις παράκτιες ζώνες.

Επισημαίνεται ότι κάθε στοιχείο από τα προαναφερθέντα έχει το ρόλο του στη διαχείριση της ακτής. Είναι πιθανό, ορισμένα να είναι σημαντικότερα από τα άλλα. Όμως κανένα δεν μπορεί να προσφέρει από μόνο του ολοκληρωμένες λύσεις.

Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθεί μια διοικητική, ερευνητική και ελεγκτική αρχή σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Δίκτυο Διαχείρισης και Σχεδιασμού Παράκτιων Περιοχών. Η αρχή αυτή καθόρισε ότι ως διαχείριση παράκτιας ζώνης εννοείται η δυναμική εκείνη διαδικασία, όπου μια δεδομένη και συντονισμένη στρατηγική πόρων με σκοπό να επιτευχθεί η διατήρηση και η αειφόρος πολλαπλή χρήση της παράκτιας ζώνης. Οι προϋποθέσεις για την άσκηση αποτελεσματικής πολιτικής δράσης είναι⁹:

- Η ύπαρξη ολοκληρωμένης προσέγγισης στο σχεδιασμό και τη διαχείριση.
- Η άσκηση ελέγχου και παρεμβάσεων από την πλευρά των δημόσιων φορέων.
- Η θεσμοθέτηση ειδικού φορέα για την αντιμετώπιση των ζητημάτων της παράκτιας ζώνης.
- Η απρόσκοπτη συνεργασία σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο, όπου θα υπάρχει μια ροή από τα πρώτα επίπεδα προς το τρίτο.

5.1.5 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε ΣΤΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Στο τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας μια σειρά οδηγιών της ΕΟΚ και της Ε.Ε συντείνουν στη διατήρηση των χαρακτηριστικών της χλωρίδας και της πανίδας, σε σημείο που να μπορούν να επηρεαστούν θετικά οι αστικές και περιαστικές περιοχές. (92/43/ΕΟΚ, δίκτυο NATURA 2000). Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στη διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων διαφόρων ειδών της πανίδας και των χαρακτηριστικών στοιχείων της χλωρίδας. Συμπληρωματικά δρουν και οι οδηγίες 76/160/ΕΟΚ και 79/923/ΕΟΚ για την ποιότητα των υδάτων. Σημαντική έμφαση αποδίδεται στην επεξεργασία των αστικών λυμμάτων (οδηγίες 91/271/ΕΟΚ, 89/369/ΕΟΚ). Τέλος, η οδηγία 85/337/ΕΟΚ σχετικά με την εκτίμηση των

⁸ Op. Supra note 1, p.108

⁹Op. Cit supra note 1, p. 109

περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων έργων, συμβάλλει στη διατήρηση του περιβάλλοντος στη φυσιολογική του μορφή. Τα προγράμματα ACNAT-MEDSPA με τη χρήση του χρηματοδοτικού μέσου LIFE, προχωρούν στην κατασκευή έργων προστασίας και διαχείρισης παρακτίων περιοχών, από τις οποίες αρκετές βρίσκονται εντός αστικών συνόλων. Ακόμα, στο πλαίσιο του προγράμματος CORINE έχει δημιουργηθεί βάση δεδομένων σχετικά με τη χρήση και την κατοχή του εδάφους στην Ευρώπη, ώστε να γίνει αξιοποίηση του από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος. Επίσης στο πλαίσιο του προγράμματος ENIREG σημαντικά κονδύλια διατέθηκαν για τη μείωση της ρύπανσης στις παράκτιες ζώνες. Έτσι, παρατηρούμε ότι ένα από τα κύρια γνωρίσματα της εικόνας μιας πόλης, το φυσικό της περιβάλλον, δύναται να προστατευθεί από τα προγράμματα ΟΔΠΖ¹⁰.

5.2 ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ & ΘΕΣΠΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Η Μεσόγειος είναι η μεγαλύτερη ευρωπαϊκή θάλασσα και ενώνει τους λαούς των χωρών που βρέχονται από αυτήν. Η ευημερία τους εξαρτάται από την υγιή κατάσταση του περιβάλλοντος της. Πλην όμως, παρά την προέλευση μιας περίπου τριακονταετίας διεθνών προσπαθειών προστασίας του μοναδικού αυτού οικοσυστήματος, αυτό παραμένει εύθραυστο και εξακολουθεί να υποβαθμίζεται, ενώ, εκ παραλλήλου αυξάνονται οι περιβαλλοντικές πιέσεις που υφίστανται. Με βάση τις τρέχουσες τάσεις, μέχρι το 2025 ενδέχεται να έχει κτισθεί το 50% της μεσογειακής ακτογραμμής, στοιχείο που αποτελεί ένα μόνο παράδειγμα της έκτασης των εν λόγω πιέσεων. Από πρόσφατες μελέτες άρχισε να ποσοτικοποιείται το κόστος της υποβάθμισης του περιβάλλοντος σε σειρά χωρών. Είναι σαφές ότι εάν θέλουμε να προστατευθεί η υγεία των κατοίκων της περιοχής και η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη τους, η αδράνεια δεν μπορεί να αποτελεί επιλογή. Οι μεσογειακές χώρες οφείλουν να ενεργοποιηθούν τάχιστα, προκειμένου να διαφυλάξουν το περιβάλλον τους και να διαχειριστούν καταλλήλως τους φυσικούς πόρους τους, στο μέγιστο δυνατό βαθμό.

Την τελευταία τριακονταετία, πολυάριθμες μακρόπνοες πρωτοβουλίες και σειρά οργανώσεων προσδιόρισαν τα αίτια των προβλημάτων και ανέπτυξαν τις στρατηγικές και δράσεις για την επίλυσή τους. Ωστόσο, οι εν λόγω στρατηγικές συχνά παραμένουν ανεφάρμοστες. Πέραν των συχνά αναφερόμενων προβλημάτων που συνιστούν οι περιορισμένοι χρηματοδοτικοί πόροι, ένας από τους κύριους λόγους της αδράνειας είναι η χαμηλή πολιτική προτεραιότητα που αποδίδεται στο περιβάλλον η οποία, μεταξύ άλλων, εκφράζεται σε ανεπαρκή ολοκλήρωση των περιβαλλοντικών κυβερνητικών πρακτικών και η περιορισμένη δημόσια ευαισθησία σχετικά με τα περιβαλλοντικά προβλήματα, επιδεινώνουν την κατάσταση. Επιπλέον, η κακή συνεργασία μεταξύ διαφόρων φορέων, είτε πρόκειται περί τοπικών είτε περί διεθνών, περιορίσει την αποδοτικότητα της διεθνούς βοήθειας.

Δεδομένου ότι καμία χώρα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μόνη υπεύθυνη για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος της Μεσογείου, καμία πάλι χώρα δεν είναι σε θέση να το προστατεύσει με τα δικά της μέσα και μόνο. Ως μια σημαντική παρουσία στην περιοχή, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να διαδραματίσει το ρόλο που της ανήκει στην

¹⁰ Op. cit supra note 1, p. 112

προστασία της κοινής κληρονομιάς, πλην όμως οι περιορισμένοι πόροι της δεν της επιτρέπουν να δράσει μόνη της. Δεδομένου ότι οι ανάγκες της περιοχής υπερβαίνουν κατά πολύ τις δυνατότητες και τα μέσα αντιμετώπισης τους, η Επιτροπή θα χρειαστεί να επικεντρώσει τις προσπάθειες της και τους περιορισμένους πόρους της, στους τομείς που έχουν σαφή προστιθέμενη αξία, και ως εκ τούτου, θα πρέπει να αναπτύξει μια πραγματιστική στρατηγική προσέγγισης για την περιβαλλοντική συνεργασία στη Μεσόγειο. Καθένας από τους εταίρους μας στις διεθνείς οργανώσεις, η κοινότητα των χορηγών και πρωτίστως, οι διάφοροι φορείς και χώρες και στις δύο όχθες της Μεσογείου, θα χρειαστεί να καταβάλουν πρόσθετες και συντονισμένες προσπάθειες για μια καθαρότερη και υγιέστερη Μεσόγειο. Η επιτυχία θα εξαρτηθεί από το εύρος της πολιτικής στήριξης, εκφραζόμενο σε σαφή στράτευση για την συγκέντρωση των πόρων που είναι αναγκαίοι για την εκπλήρωση της αποστολής.

Οι χώρες που βρέχονται από τη Μεσόγειο μπορούν να ομαδοποιηθούν βάσει της πολιτικής σχέσης που έχουν με την Ε.Ε. Τα τρέχοντα και δυνητικά κράτη μέλη της Ε.Ε συμβάλουν τα μέγιστα στην προστασία της Μεσογείου με την ευθυγράμμιση τους με τις κοινοτικές περιβαλλοντικές πολιτικές και νομοθετικές διατάξεις και με την αποτελεσματική εφαρμογή τους. Η σχετική στρατηγική της Ε.Ε. είναι σαφώς σχεδιασμένη και ως εκ τούτου θα εστιαστεί στις χώρες εταίρους που ανήκουν στην ομάδα που καλύπτεται από την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (European Neighborhood Policy-ENP)¹¹.

Το Νοέμβριο του 2005, στη 10^η επέτειο της Ευρωμεσογειακής Διάσκεψης Κορυφής, οι ηγέτες της εταιρικής σχέσης επιβεβαίωσαν την συμμετοχή τους στη διαδικασία και αναδιάρθρωσαν τις δραστηριότητες τους μέσω της κοινής θέσπισης πενταετούς προγράμματος εργασίας. Όλες οι χώρες της περιοχής δεσμεύθηκαν να εντείνουν τις προσπάθειες τους ώστε να μειώσουν σημαντικά τη ρύπανση στη Μεσόγειο Θάλασσα μέχρι το 2020, στο πλαίσιο της λεγόμενης πρωτοβουλίας «Ορίζοντας 2020» και απηύθυναν έκκληση για την ανάπτυξη εφικτού χρονοδιαγράμματος επίτευξης στόχου.

Μετά από ευρύτατες διαβουλεύσεις με τους εμπλεκόμενους φορείς σχετικά με την πρωτοβουλία Ορίζοντας 2020, η Επιτροπή κατάρτισε την παρούσα ανακοίνωση με στόχο¹²:

- ✓ Να σκιαγραφήσει την πρωτοβουλία Ορίζοντας 2020 και να υποβάλει μια αρχική πρόταση, η οποία θα συζητηθεί με τους εταίρους για το εφικτό χρονοδιάγραμμα απορρύπανσης, ως σημαντικού βήματος εκπλήρωσης των πολιτικών υποχρεώσεων που αναλήφθηκαν στη Βαρκελώνη.
- ✓ Τη σκιαγράφηση των πόρων, εκ παραλλήλου με την πρωτοβουλία Ορίζοντας 2020, με τους οποίους θα συμβάλει η Επιτροπή στην προστασία και αποκατάσταση της Μεσογείου μέσω της ευρύτερης συνεργασίας και των τρόπων με τους οποίους η Επιτροπή θα επιδιώξει να βελτιώσει το συντονισμό με τις χώρες εταίρους, καθώς και με τους άλλους εμπλεκόμενους φορείς.

¹¹ <http://Eur-lex.europa.eu> (4.02.2007)

¹² Ibid

5.2.1 ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Δεδομένου ότι η ρύπανση κινείται ελεύθερα σε ολόκληρη την περιοχή, είναι σαφής η αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών που βρέχονται από τη Μεσόγειο. Η ρύπανση από τρίτες χώρες έχει ως άμεσο αντίκτυπο στην Ε.Ε. και επίσης η δική μας ρύπανση πλήττει τους γείτονες μας. Παρομοίως, οι φυσικοί πόροι όπως είναι τα ύδατα, ο αέρας, τα εδάφη και η βιολογική ποικιλότητα αλληλοσυναρτώνται σε σύνθετα οικοσυστήματα, καθώς και μέσω της διακίνησης αγαθών, προσώπων και υπηρεσιών. Έτσι εξαιτίας της πολλαπλής αυτής αλληλεξάρτησης, επιβάλλεται ολοκληρωμένη και συντονισμένη δράση. Η προστασία της Μεσογείου είναι δυνατή μόνο μέσω ενός συνετικού και λειτουργικού συστήματος περιβαλλοντικής προστασίας και αποκατάστασης, σε παμμεσογειακή κλίμακα. Με την περιβαλλοντική συνεργασία της με τις χώρες-εταίρους, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι έτοιμη να εργαστεί προς την κατεύθυνση αυτή.

Βασικοί στόχοι της περιβαλλοντικής συνεργασίας της Επιτροπής με τις μεσογειακές χώρες είναι οι ακόλουθοι¹³:

- Συνδρομή προς τις χώρες-εταίρους στην ανάπτυξη λειτουργικών περιβαλλοντικών θεσμών και ορθολογικής και ουσιαστικής; Ενισχυμένης περιβαλλοντικής πολιτικής, καθώς και νομικού πλαισίου που θα επιτρέπει ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών συνιστωσών στις ταμιακές πολιτικές.
- Επίτευξη μετρήσιμων μειώσεων της ρύπανσης, ισόρροπα κατανομημένης σε ολόκληρη την περιοχή, που θα οδηγήσει σε αντίστοιχα οφέλη για την υγεία και σε μείωση των επιπτώσεων των ανεξέλεγκτων δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον μας.
- Προώθηση της ετοιμότητας των περιβαλλοντικών διοικητικών οργανισμών στην αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης και σημειακών και μακροπρόθεσμων περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- Προαγωγή της αειφορίας στη χρήση γης και των θαλάσσιων περιοχών στην περιοχή της Μεσογείου.
- Προαγωγή και ενίσχυση των κοινωνίας πολιτών, στην οποία το ευρύ κοινό έχει πρόσβαση στις σχετικές με το περιβάλλον πληροφορίες, συμμετέχει στις σχετικές με το περιβάλλον αποφάσεις και αυξάνεται η περιβαλλοντική ευαισθησία.
- Ενθάρρυνση της περιβαλλοντικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών-εταίρων, στο πλαίσιο της στήριξης των εν λόγω στόχων.

Η επίτευξη των στόχων αυτών όχι μόνο θα προστατεύσει το περιβάλλον αυτό καθαυτό, αλλά και συμβάλει στη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Τα μέσα επίτευξης που διαθέτει η Επιτροπή για την περιβαλλοντική συνεργασία στην περιοχή είναι: α) Χρηματοδοτική αρωγή, β) Ενίσχυση του διαλόγου και κυριότητα.

¹³ Ορ. cit supra note 11

5.2.2 ΜΕΤΑΦΟΡΑ, ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ & ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΣ ΤΗΣ Ε.Ε ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Η Ε.Ε έχει μακρά πείρα στην αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων στη Μεσόγειο, όπως και στην προαγωγή συστημάτων αειφόρου παραγωγής και κατανάλωσης και στην ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών συνιστωσών σε άλλους τομείς. Επίσης, η Ε.Ε. είναι σε θέση να υιοθετήσει, από κοινού με όλες τις χώρες της Μεσογείου, προσεγγίσεις που έχουν γνωρίσει επιτυχία σε διάφορα μέρη της Ευρώπης, προσαρμοσμένες στις εκάστοτε κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες.

Μέσω του προγράμματος LIFE και το Βραχυπρόθεσμο και Μακροπρόθεσμο περιβαλλοντικό Πρόγραμμα Δράσης Προτεραιότητας (ΒΜΠΔ/ SMAP) έχουν χρηματοδοτηθεί με επιτυχία πολλά περιβαλλοντικά έργα και έχει αποκτηθεί πείρα τόσο στις χώρες-εταίρους, όσο και στην Ε.Ε., επί θεμάτων που αφορούν την περιοχή. Η πείρα αυτή θα τεθεί στη διάθεση των χωρών-εταίρων και των ενδιαφερομένων μερών.

Στον τομέα της έρευνας, πολλά έργα που εντάσσονται στο 5^ο και 6^ο Πρόγραμμα-Πλαίσιο-Έρευνας, τα οποία, είτε βρίσκονται σε εξέλιξη, είτε ολοκληρώθηκαν προσφάτως, έχουν ιδιαίτερη σημασία για την Μεσόγειο. Μεταξύ των παραδειγμάτων συγκαταλέγονται έργα που αφορούν ζητήματα υδάτων, καθώς και ζητήματα που καλύπτουν την ακούσια θαλάσσια ρύπανση, τη θαλάσσια και παράκτια έρευνα και τις επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος.

Η Επιτροπή έχει επίγνωση των δυσκολιών της προαγωγής του αειφόρου τουρισμού στη Μεσόγειο και συνέστησε ομάδα εμπειρογνομόνων για την αειφορία του τουρισμού OAT (Tourism Sustainability Group), με εκπροσώπους των τόπων προορισμού, καθώς και εκπροσώπους των διοικήσεων των κρατών μελών και διεθνών οργανισμών¹⁴.

5.3 ΤΟ ΠΑΡΑΚΤΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΙΓΙΑΛΟΥ-ΠΑΡΑΛΙΑΣ

«Ως αιγιαλός ορίζεται η ζώνη της ξηράς, που περιβάλλει την θάλασσα και βρέχεται από τις μεγαλύτερες, αλλά συνήθεις αναβάσεις των κυμάτων της. Ως παραλία ορίζεται η ζώνη της ξηράς, που προστίθεται στον αιγιαλό και καθορίζεται ως πλάτος μέχρι και πενήντα μέτρα (50) από την οριογραμμή του αιγιαλού, προς εξυπηρέτηση της επικοινωνίας της ξηράς με την θάλασσα και αντιστρόφως. Ως παλαιός αιγιαλός ορίζεται η ζώνη ξηράς, που προέκυψε από την μετακίνηση της ακτογραμμής προς την θάλασσα, οφείλεται σε φυσικές προσχώσεις, τεχνικά έργα ή άλλες αιτίες και προσδιορίζεται από τη νέα γραμμή αιγιαλού και το όριο του παλαιότερα υφισταμένου αιγιαλού»¹⁵.

Η Ελλάδα καλύπτει έκταση περίπου 131.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων με το 20% αυτής να αντιστοιχεί στα περίπου 3.053 νησιά της. Η ακτογραμμή της φτάνει περίπου τα 17.000 χλμ. Αντιστοιχεί στο ½ περίπου της συνολικής ακτογραμμής της Μεσογείου. Η παράκτια ζώνη (απόσταση μέχρι 50 χλμ από τη θάλασσα) «φιλοξενεί»

¹⁴ Op. cit supra note 11

¹⁵ www.nomothesia.ependyseis.gr (16.08.2006)

το 85% του πληθυσμού, το 80% της βιομηχανίας, το 90% του τουρισμού, μεγάλο μέρος της γεωργίας το σύνολο σχεδόν της αλιείας και των ιχθυοκαλλιεργειών¹⁶.

Η Ελλάδα είναι ακόμα μια από τις πλούσιες σε βιοποικιλότητα χώρα, με πολλά ενδημικά είδη φυτών και ζώων, παρά τις πιέσεις που δέχεται το περιβάλλον, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες. Η ελληνική παράκτια ζώνη χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία ειδών (χλωρίδας και πανίδας), γεω-μορφολογικών χαρακτηριστικών, παραγωγικών οικοσυστημάτων αλλά και από συσσώρευση πλήθους ανθρώπινων δραστηριοτήτων (ψυχαγωγία, αστική και βιομηχανική ανάπτυξη). Οι κύριοι τύποι θαλάσσιων μεσογειακών οικοτόπων απαντώνται στην Ελλάδα και χωρίζονται σε επτά ομάδες θαλάσσιων και παράκτιων οικοτόπων. Έχουν καταγραφεί και περιγραφεί 31 θαλάσσιοι και 132 παράκτιοι (ξηράς και υγροτόπων) τύποι φυτικών ειδών. Στις ελληνικές θάλασσες έχουν καταγραφεί περίπου 450 είδη ψαριών, ορισμένα από τα οποία είναι είδη τα οποία μετανάστευσαν τις τελευταίες δεκαετίες από τον Ινδικό Ωκεανό και την Ερυθρά θάλασσα, μέσω της Διώρυγας του Σουέζ ή εξαιτίας των πλοίων. Σημαντική είναι και η παρουσία 12 ειδών δελφινιών και φαλαινών (κητώδη), από τη φάλαινα-φουσητήρα μέχρι το δελφίνι *Ziphius*.

Περίπου 110 άτομα της μεσογειακής φώκιας *Monachus Monachus* ζουν ακόμα στις θάλασσες μας και βρίσκουν καταφύγιο πλέον σε απομακρυσμένες σπηλιές. Η θαλασσιά *caretta caretta* γεννάει τα αυγά της σε ένα αριθμό ελληνικών ακτών, ενώ δύο άλλα είδη θαλάσσιων χελωνών, η πράσινη χελώνα αλλά και η δερματοχελώνα, έχουν παρουσία στις ελληνικές θάλασσες. Εννέα περιοχές έχουν χαρακτηριστεί ως Ειδικές Προστατευόμενες Περιοχές σύμφωνα με τη Συνθήκη της Βαρκελώνης. Από τις 238 περιοχές έχουν προταθεί από την Ελλάδα για ένταξη στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φυσικών Προστατευόμενων Περιοχών NATURA 2000, περίπου 120 περιέχουν θαλάσσιους και παράκτιους οικοτόπους καθώς και οικοτόπους για σημαντικά είδη. Πολλά νησιά και βραχονησίδες έχουν παρόμοιες περιοχές. Σημαντικές Περιοχές για τα πουλιά βρίσκονται κοντά στην παράκτια ζώνη¹⁷.

5.3.1 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ Η ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ

Η αυξανόμενη πίεση στην παράκτια ζώνη είναι το σοβαρότερο, ίσως περιβαλλοντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει τόσο η Μεσόγειος όσο και η Ευρώπη. Αν και σε κάποιους άλλους περιβαλλοντικούς τομείς διαπιστώνεται μια βελτίωση ή τουλάχιστον σταθεροποίηση της κατάστασης, στο θέμα του παράκτιου και θαλάσσιου περιβάλλοντος όλα δείχνουν συνέχιση της επιδείνωσης. Οι παράκτιες περιοχές αντιμετωπίζουν πληθώρα προβλημάτων από τις ολοένα αυξανόμενες ανθρώπινες επεμβάσεις, όπως η μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμού και οικονομικών δραστηριοτήτων στις ακτές. Περισσότερο από το μισό του ελληνικού πληθυσμού κατοικεί στην παράκτια ζώνη. Τέσσερις στις πέντε νομαρχίες έχουν παραλιακές περιοχές. Δύο στις τρεις μεγάλες πόλεις βρίσκονται στις ακτές. Η αστικοποίηση των παραλιακών περιοχών αναμένεται να αυξηθεί τα προσεχή χρόνια και μέχρι το 2025 προβλέπεται ότι θα συγκεντρώνεται εκεί μέχρι το 68% του πληθυσμού της χώρας. Αντίστοιχα προβλέπεται η αύξηση της δόμησης και ποικίλων υποδομών. Η παράκτια γεωργική γη, που αποτελεί το 35% της συνολικής παράκτιας γης υφίσταται πίεση από άλλες δραστηριότητες, όπως: η δόμηση και ο τουρισμός. Ακόμα η ρύπανση των

¹⁶www.medsos.gr (12.01.2007)

¹⁷ Ibid

κλειστών κόλπων και των θαλασσών γενικότερα με λύματα και κάθε είδους απόβλητα, η συρρίκνωση των φυσικών και αδόμητων παράκτιων περιοχών, η εξαφάνιση των οικολογικών χαρακτηριστικών των ακτών (παράκτια βλάστηση, αμμόλοφοι, υγρότοποι κα.).

5.3.2 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μέχρι στιγμής η διαμόρφωση και η εφαρμογή παράκτιας πολιτικής είναι αδύναμη στη χώρα μας. Τα σχέδια διαχείρισης του παράκτιου περιβάλλοντος όταν υπάρχουν δεν έχουν αποτελεσματική εφαρμογή, ενώ συχνά είναι με ευθύνη της κεντρικής αλλά και της τοπικής διοίκησης που υποβαθμίζονται αντί να προστατεύονται οι παράκτιες περιοχές. Ένα μεγάλο ποσοστό των κανονιστικών ρυθμίσεων δεν έχει εφαρμοστεί ή έχει παραγκωνιστεί μετά από μια περίοδο εφαρμογής.

Δεν υπάρχει ενιαίο και ικανοποιητικό νομικό πλαίσιο για την ολοκληρωμένη (βιώσιμη) διαχείριση της παράκτιας ζώνης, παρά την ύπαρξη ορισμένων νόμων όπως ο 2344/40 για τον «αιγιαλό», ο οποίος αναθεωρήθηκε το Νοέμβριο του 2001 από το περιβαλλοντοκτόνο νόμο περί «Αιγιαλού, παραλίας» και άλλων διατάξεων, ο 1337/83 περί «χωρικής ανάπτυξης» και π 1650/86 για το περιβάλλον, οι οποίοι αναθεωρήθηκαν από το νόμο 2742/99 (ΦΕΚ 207/Α/1999) περί «χωροταξίας και βιώσιμης ανάπτυξης». Η διαχείριση παράκτιων πόρων στηρίζεται σε χωρικές και τομεακές πολιτικές που αφορούν αποσπασματικά την αστική ανάπτυξη, το τουρισμό, τη βιομηχανία, τη γεωργία και το περιβάλλον¹⁸.

Το κύριο πρόβλημα σε διοικητικό-οργανωτικό επίπεδο είναι η έλλειψη μηχανισμών συντονισμού των διάφορων φορέων που εμπλέκονται στη διαχείριση παράκτιων πόρων. Η τρέχουσα πολιτική αντίληψη αποβλέπει στην επίλυση εκ των υστέρων προβλημάτων που έχουν ήδη δημιουργηθεί, ενώ σχεδόν απουσιάζει πλήρως η προσπάθεια πρόληψης και πρόβλεψης μελλοντικών προβλημάτων.

Η αλματώδης αύξηση του πληθυσμού και των οικονομικών δραστηριοτήτων, διατάραξε την περιβαλλοντική και κοινωνική ισορροπία στις παράκτιες περιοχές. Ακόμα τα καταστροφικά φαινόμενα και οι αλόγιστες ανθρώπινες επεμβάσεις δημιούργησαν ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο πλέγμα αλληλένδετων προβλημάτων που είναι τα παρακάτω¹⁹:

1) Βιοφυσικά προβλήματα

- Καταστροφή οικότοπων, ως αποτέλεσμα ανεπαρκούς οικοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού ή υπέρ-εκμετάλλευση των θαλασσών και των ακτών.
- Απώλεια βιολογικής ποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένης και της μείωσης των αποθεμάτων ψαριών τόσο των παράκτιων όσο και εκείνων της ανοιχτής θάλασσας, ως αποτέλεσμα της καταστροφής παράκτιων τόπων αναπαραγωγής.
- Μόλυνση και ρύπανση των χερσαίων και υδάτινων πόρων ως αποτέλεσμα της πρόληψης και αναποτελεσματικής διαχείρισης της ρύπανσης από θαλάσσιες και χερσαίες πηγές.
- Υπερκατανάλωση των υπογείων υδάτων για ύδρευση και άρδευση καθώς και διείδυση θαλασσινού νερού στους υδροφόρους ορίζοντες των παράκτιων περιοχών.

¹⁸ Op. Cit supra note 16

¹⁹ Op. cit supra note 5, σελ.9

2) Κοινωνικό-οικονομικά προβλήματα.

- Καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς και διάλυση του κοινωνικού ιστού, ως αποτέλεσμα της ανεξέλεγκτης ανάπτυξης
- Ανεργία και κοινωνική αστάθεια, που προκύπτουν από την παρακμή των παραδοσιακών ή περιβαλλοντικών τομέων της οικονομίας, όπως της παράκτιας αλιείας μικρής κλίμακας.
- Απώλεια περιουσίας και ευκαιριών ανάπτυξης, ως αποτέλεσμα της παράκτιας διάβρωσης και της ανόδου της στάθμης της θάλασσας.

5.3.3 ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει το θαλάσσιο και παράκτιο περιβάλλον δεν είναι μόνο της κεντρικής διοίκησης, αλλιώς συχνά δεν είναι αποτελεσματική ενώ σε άλλες περιπτώσεις αποτελεί μέρος του προβλήματος. Είναι θέση, όχι μόνο των περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων πολιτών αλλά και διεθνών οργανισμών, ότι οι τοπικές κοινωνίες, οι περιβαλλοντικές και κοινωνικές οργανώσεις, οι ερευνητικοί φορείς, οι επαγγελματικές ενώσεις (π.χ. ψαράδες, τουριστικές επιχειρήσεις κα), πρέπει να συμμετάσχουν από κοινού με την κεντρική διοίκηση στη διαμόρφωση και την εφαρμογή μιας πολιτικής βιώσιμης διαχείρισης των θαλάσσιων και παράκτιων πόρων.

Η πολιτική αυτή πρέπει να στοχεύει στην προστασία της θάλασσας και των ακτών και στην επιλογή οικονομικών δραστηριοτήτων καθώς και την προστασίας και βιώσιμης διαχείρισης των ακτών και τις θάλασσας, για να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να συνοδεύεται από την ευαισθητοποίηση και την ενεργοποίηση των πολιτών.

Θέματα προτεραιότητας αν θέλουμε να διατηρηθεί ο φυσικός και πολιτιστικός πλούτος των ακτών είναι για τη χώρα μας ο τερματισμός της αυθαίρετης δόμησης και κατάληψης των ακτών, των μπαζωμάτων, της μετατροπής τους σε αποδέκτες λυμάτων, απορριμμάτων και αποβλήτων. Πρέπει επίσης, να μπει φραγμός στην υπερβολική και συχνά χωρίς σοβαρή περιβαλλοντική μελέτη και κοινωνική αποδοχή κατασκευή τουριστικών λιμανιών και άλλων εγκαταστάσεων.

Όλα αυτά καθιστούν απαραίτητη όχι μόνο την υιοθέτηση μιας σύγχρονης διαχειριστικής πολιτικής που θα εξασφαλίζει τόσο την συναινετική προστασία των παράκτιων οικοσυστημάτων όσο και τη μελλοντική ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων με βιώσιμο τρόπο, αλλά και την ενδυνάμωση των κοινωνικών εκείνων δυνάμεων που θα εκφράζουν με σταθερό και αποφασιστικό τρόπο αυτή την ανάγκη, θα δεσμεύουν στην κατεύθυνση αυτή. Αυτό προϋποθέτει πολίτες που δεν θα επιδιώκουν να εξυπηρετούν μικρά ή μεγάλα συμφέροντα, αλλά να νοιάζονται για τον τόπο, το περιβάλλον και τα δικαιώματα των μελλοντικών γενιών.

5.4 ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Όποιος έχει ζήσει ή έχει επισκεφθεί άλλες Ευρωπαϊκές χώρες μένει πολλές φορές έκπληκτος από τις προσπάθειες που γίνονται για να διατηρήσουν σε πολύ καλή και επισκέψιμη κατάσταση αρκετές παράκτιες φυσικές περιοχές, που σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να μην έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ή χαρακτηριστικά. Θα δει λοιπόν κανείς τη συλλογική συνείδηση των πολιτών, τη διοικητική επάρκεια και την αποτελεσματικότητα στην εφαρμογή κανονισμών σε ότι αφορά προσπάθειες προστασίας της φύσης και βιώσιμης ανάπτυξης της παράκτιας ζώνης.

Όλοι γνωρίζουμε ότι η Ελλάδα αποδεδειγμένα έχει πολύ μεγάλη βιολογική ποικιλότητα (συγκριτικά με την Μεγάλη Βρετανία που δεν έχει ούτε ένα. Ακόμα φιλοξενεί δύο χιλιάδες διαφορετικά ενδημικά είδη φυτών.), ιδίως στην παράκτια ζώνη, έχει ταυτόχρονα την ηθική και νομική υποχρέωση έναντι στους πολίτες της και στους Ευρωπαίους εταίρους της να την προστατέψει αποτελεσματικά και να συμβάλει στην προστασία των Ευρωπαϊκών ακτών και φυσικών περιοχών, όπως άλλωστε ορίζουν και όλες οι σχετικές Οδηγίες της Ε.Ε και το Σύνταγμα της χώρας.

Σε ποιο δρόμο όμως βρισκόμαστε σε ότι αφορά την προστασία, ανάπτυξη και βιώσιμη ανάπτυξη των παράκτιων και θαλάσσιων πόρων και του φυσικού περιβάλλοντος γενικότερα; Αν και οι επίσημες ανακοινώσεις της κεντρικής διοίκησης είναι πολύ καθησυχαστικές, όσοι έχουν μια καθημερινή απασχόληση με αυτά τα θέματα ή απλά γυρνάνε τις φυσικές παράκτιες περιοχές από τη Σαμοθράκη μέχρι το Αιτωλικό και από την Κρήτη μέχρι το Ιόνιο, θα εκφέρουν αντίθετη άποψη. Τα προβλήματα που προκαλεί η άκρατη και απρογραμματίστη ανάπτυξη αλλά και η νοοτροπία πολιτών και διοίκησης στην Ελλάδα είναι πολλά.

5.4.1 Η ΠΟΛΥΤΙΜΗ ΑΚΤΗ

Η ακτή καλύπτει διαφορετικές ανθρώπινες ανάγκες και δραστηριότητες, από τη στέγαση, τον τουρισμό και την αναψυχή, μέχρι τη βιομηχανία, την αστική ανάπτυξη και τις μεταφορές, την αλιεία, την γεωργία και τις ιχθυοκαλλιέργειες, εύκολη πρόσβαση σε εμπορικές οδούς και ακόμα φύλαξη με στρατιωτικούς και φυσικούς όρους. Τα τρία τέταρτα περίπου της παγκόσμιας αλιείας γίνεται σε παράκτια νερά και ο τουρισμός στις Μεσογειακές χώρες αποτελεί το 15% του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος. Επιπρόσθετα, η παραγωγή ενέργειας στις ηπειρωτικές, αλλά και στις θαλάσσιες περιοχές της παράκτιας ζώνης συνεχίζει να αυξάνεται, με αντίστοιχη επέκταση λιμανιών και μεταποιητικών δραστηριοτήτων, υποστηρικτικών υπηρεσιών και άλλων υποδομών.

Στην πραγματικότητα, οι πυκνοκατοικημένες παράκτιες περιοχές είναι αυτές που υπόκεινται στην πιο μεγάλη εκμετάλλευση στον πλανήτη και ο ρυθμός του πληθυσμού σε αυτές είναι άνευ προηγουμένου. Πάνω από το ένα τρίτο του πληθυσμού της Ευρώπης υπολογίζεται ότι ζει σε περιοχές έως και 50 χιλιόμετρα από τη ακτή, με 120 εκατομμύρια ανθρώπους να ζουν σε παράκτια αστικά συγκροτήματα²⁰. Ίσως αναπόφευκτα η εκμετάλλευση της παράκτιας ζώνης προκάλεσε την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και των φυσικών θαλάσσιων πόρων, συμπεριλαμβανομένων των αποθεμάτων ψαριών. Η ζήτηση για χώρο και τα φυσικά χαρίσματα της παράκτιας ζώνης, θέτουν όλο και περισσότερο σε κίνδυνο τα εύθραυστα οικοσυστήματα και τοπία, καθώς και τον πλούτο της βιοποικιλότητας που παρέχουν. Το 70% περίπου της ευρωπαϊκής ακτογραμμής διατρέχει μεγάλο κίνδυνο: πρόκειται για το υψηλότερο ποσοστό από οποιαδήποτε άλλη περιοχή οικολογικής σημασίας στον κόσμο.

Παρόλα αυτά, οι παράκτιες ζώνες είναι από την φύση τους πολύ δυναμικές περιοχές. Περιέχουν μια μεγάλη ποικιλία από τους πιο παραγωγικούς οικοτόπους στον κόσμο, περιλαμβάνοντας περιοχές με παλίρροιες, υφάλμυρα έλη, υγρά τοπους, δέλτα-εκβολές ποταμών, θαλάσσια λιβάδια και αποικίες κοραλλιών και έχουν ανεκτίμητη οικολογική αξία. Πολλοί υγρά τοποι παρέχουν επίσης φυσική προστασία από τις πλημμύρες.

²⁰ Op.cit supra note 5, σελ. 6

Καθώς οι παράκτιες ζώνες διαβρώνονται όλο και περισσότερο από την υπερεκμετάλλευση, γίνονται πιο απειλητικοί και πιο σοβαροί για τους παράκτιους πληθυσμούς. Αυτό αναμένεται να γίνει ακόμα πιο έντονο στο μέλλον, καθώς οι επιπτώσεις από τις κλιματικές αλλαγές γίνονται πλέον φανερές.

5.4.2 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Στο παρελθόν πολλές προσεγγίσεις έγιναν για τη ανάπτυξη της παράκτιας ζώνης, οι οποίες όμως αποδείχθηκαν μερικές φορές μη βιώσιμες. Έτσι οι τοπικές και περιφερειακές αρχές στην Ευρώπη άρχισαν προσπάθειες για την ανάπτυξη προσεγγίσεων για ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό για μια βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη της ακτής και των περιορισμένων πόρων της.

Σε αντίθεση με την καθαρά τομεακή προσέγγιση, η Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παράκτιας Ζώνης επιχειρεί να λάβει υπόψη τα συμφέροντα όλων των εμπλεκόμενων κοινωνικών εταίρων, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται στα πλαίσια της διαδικασίας του παράκτιου σχεδιασμού. Αυτό είναι ένα τεράστιο έργο, ιδιαίτερα καθώς οι τοπικές κοινωνίες και το κοινό θεωρούνται ως ενδιαφερόμενα μέλη, και η διαδικασία της ανάμιξής τους δεν πρέπει να είναι απλώς συμβουλευτική, αλλά πραγματικά συμμετοχική.

Η Ολοκληρωμένη Διαχείριση της Παράκτιας Ζώνης απαιτεί επίσης, καλή επικοινωνία με τις κρατικές-δημοτικές αρχές. Ακόμα θα πρέπει αυτή η ροή της πληροφορίας να συμμετέχουν και τα αρμόδια υπουργεία, πολύ περισσότερο όταν τα διάφορα προγράμματα χρειάζεται να χρηματοδοτούνται από διάφορα περιφερειακά και ευρωπαϊκά προγράμματα.

Με αυτό τον τρόπο, υιοθετείται το βέλτιστο επίπεδο χρήσης της παράκτιας ζώνης, της ανάπτυξης και της προστασίας της. Μια τέτοια αποτελεσματική και εναρμονισμένη διαχείριση της τελικά θα οδηγήσει σε μια βελτιωμένη κατάσταση του παράκτιου περιβάλλοντος.

5.4.3 ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ «ΚΛΕΙΔΙΑ» ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΓΙΑ ΟΔΠΖ

Για να είναι αποτελεσματικό ένα σχέδιο ΟΔΠΖ, πρέπει να υπάρχουν τέσσερις πολύ συγκεκριμένοι κανόνες: α)πολιτική καθοδήγηση, β)επαρκής χρηματοδότηση, γ)διεθνής συνεργασία, δ)αποτελεσματική πληροφόρηση και επικοινωνία. Αναλυτικότερα²¹:

Α. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ

Η ισχυρή πολιτική καθοδήγηση είναι απολύτως απαραίτητη για τη επιτυχή εφαρμογή της ΟΔΠΖ. Τα παραδείγματα χωρών με έντονη πολιτική παρέμβαση σε τέτοια ζητήματα, όπως τα Μπαρμπάντος, η Πορτογαλία και η Λιθουανία, αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις που αποδεικνύουν πως οι πολιτικές μπορούν να εφαρμοσθούν όταν οι κατάλληλοι μηχανισμοί και θεσμοί τεθούν σε ισχύ. Οι περισσότερες εθνικές κυβερνήσεις έχουν συνήθως σε προτεραιότητα μια πλειάδα άλλων θεμάτων να επιλύσουν. Η ΟΔΠΖ σπάνια αντιμετωπίζεται από τις κυβερνήσεις ως μια δραστηριότητα που μπορεί να ενισχύσει την δημιουργία μιας ισχυρής

²¹ Op. cit supra note 5, p. 14

οικονομίας και να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Οι κυβερνήσεις, γενικότερα, τείνουν να υποβαθμίζουν την περιβαλλοντική διάσταση τέτοιων παραγόντων, ιδιαιτέρως σε αναπτυσσόμενες χώρες και χώρες επιβαρυνμένες με εξωτερικό χρέος. Τα οικονομικά σχέδια για την διαχείριση μιας περιοχής θεωρούνται συνήθως ανταγωνιστικά σε σχέση με τα αντίστοιχα περιβαλλοντικά, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου η οικονομική ανάπτυξη εξαρτάται στην πραγματικότητα από την ορθή συντήρηση του περιβάλλοντος, όπως συμβαίνει με τον τουρισμό. Το παράδειγμα των Μπαρμπάντος μας δείχνει, πως η ολοκληρωμένη διαχείριση των ακτών ενδεχομένως να χρειάζεται μια μακρά περίοδο ώστε να επιφέρει αποτέλεσμα. Γενικά, ένα πρόγραμμα ολοκληρωμένης διαχείρισης απαιτεί γύρω στα 10 με 15 χρόνια ώστε να εφαρμοστεί με επιτυχία. Στην περίπτωση των Μπαρμπάντος χρειάστηκαν σχεδόν τα διπλάσια. Ωστόσο οι περισσότερες κυβερνητικές-πολιτικές αποφάσεις, λαμβάνονται με ορίζοντα τετραετίας ή πενταετίας, καθώς βασίζονται στις αντίστοιχες εκλογικές περιόδους, και εστιάζουν κυρίως σε μακροπρόθεσμους στόχους, με αποτέλεσμα να μην τυχαίνουν της αρμόζουσας προσοχής και σημασίας.

Αν θέλουμε η ολοκληρωμένη διαχείριση των ακτών να είναι επιτυχής, θα πρέπει οι πολιτικοί και οι λαμβάνοντας τις σχετικές αποφάσεις, να αναπτύξουν μακροπρόθεσμες στρατηγικές διαχείρισης των φυσικών πόρων. Η δέσμευση και η πλήρης συμμετοχή όλων των επιπέδων της κυβέρνησης είναι απαραίτητη για την έναρξη μιας ολοκληρωμένης πολιτικής διαχείρισης των ακτών. Χωρίς την πολιτική καθοδήγηση, η ολοκληρωμένη διαχείριση των ακτών είναι καταδικασμένη να αποτύχει.

B. ΕΠΑΡΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Η επαρκής χρηματοδότηση των προγραμμάτων, που μπορεί να χρειαστούν 15 ή και περισσότερα χρόνια για να υλοποιηθούν, θεωρείται απόλυτη αναγκαιότητα ώστε τα προγράμματα να έχουν επιτυχή αποτελέσματα. Όσο και αν ακούγεται αυτό αυτονόητο, στη πραγματικότητα δεν είναι. Το πρόγραμμα αντιπλημμυρικής προστασίας στη περιοχή του Δέλτα της Ολλανδίας, που ξεκίνησε πριν από 50 χρόνια και συνεχίζει έως σήμερα να χρηματοδοτείται, αποτελεί πρότυπο προς αυτή την κατεύθυνση.

Σε πολλές περιπτώσεις, η χρηματοδότηση δεν είναι συμβατή με τις ανάγκες της ολοκληρωμένης διαχείρισης ακτών. Εκεί που στη Δυτική Ευρώπη δημιουργεί συχνά αναπόφευκτο πρόβλημα με τη διαθεσιμότητα της υπάρχουσας χρηματοδότησης, στις αναπτυσσόμενες χώρες εμφανίζεται συχνά πλεονάζον κεφάλαιο για την χρηματοδότηση ΟΔΠΖ. Αυτό σημαίνει πως το επίπεδο των επενδύσεων δεν είναι πάντα κατάλληλο για το σκοπό, που απαιτείται.

Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός πως το ποσό που απαιτείται για τη εφαρμογή της ΟΔΠΖ, σύμφωνα με τα αρχικά σχέδια του προγράμματος είναι συχνά 10πλάσιο ή ακόμη και 100πλάσιο του τελικού ποσού της χρηματοδότησης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα συχνά την αδυναμία ολοκλήρωσης των προγραμμάτων.

Γ. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Είναι ευρέως γνωστό παρά το γεγονός ότι η ρύπανση, τα ακραία φυσικά φαινόμενα, τα ζώα του νερού και τα αποδημητικά πουλιά δεν γνωρίζουν σύνορα, πολλές γειτνιαζουσες χώρες, ενώ μοιράζονται κοινές ακτογραμμές, αποτυγχάνουν επανειλημμένως να συνεργαστούν. Πολύ συχνά συνορεύοντα κράτη επιδιώκουν την προώθηση των εθνικών τους πολιτικών διαχείρισης των ακτών, αγνοώντας ή αδιαφορώντας για το τι πράττουν οι γείτονες τους.

Η συνεργασία δεν είναι απαραίτητο να περιορίζεται αποκλειστικά μεταξύ κρατών. Με σκοπό την εναρμόνιση των προσεγγίσεων και την εφαρμογή των διαδικασιών που αφορούν τις θαλάσσιες προστατευμένες περιοχές, οι περιφερειακές συμβάσεις HELCOM και OSCAR, ανέπτυξαν από κοινού ένα σαφές και λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας, το οποίο συμπεριλαμβάνει και ακριβές χρονοδιάγραμμα της εφαρμογής του προγράμματος έως το 2010. το συγκεκριμένο πρόγραμμα υιοθετήθηκε και συμφωνήθηκε από τους υπουργούς Περιβάλλοντος στην κοινή συνάντηση των δύο Επιτρόπων στην Βρέμη της Γερμανίας το 2003.

Δ. ΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ & ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ζωτικής σημασίας θεωρείται η δυνατότητα ύπαρξης αποτελεσματικών μέσων επικοινωνίας ώστε οι αρμόδιοι φορείς που λαμβάνουν αποφάσεις να έχουν την κατάλληλη πληροφόρηση. Σε πολλές περιπτώσεις απαντάται κενό επικοινωνίας σε τοπικό, εθνικό, και περιφερειακό επίπεδο. Επιπλέον, ενδέχεται να εμφανίζονται επικοινωνιακά εμπόδια μεταξύ των αντιστοίχων αρμόδιων υπηρεσιών που χειρίζονται ζητήματα εφαρμογής διαφορετικών διαστάσεων της διαχείρισης των ακτών. Οι λανθασμένες πληροφορίες ή και η παντελής έλλειψη πληροφοριών μπορούν, να δημιουργήσουν παρανοήσεις μεταξύ αυτών που λαμβάνουν τις αποφάσεις και εκείνων που έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι με τα προβλήματα της παράκτιας ζώνης. Είναι ξεκάθαρο πως όλοι θα πρέπει να έχουν πλήρη εικόνα της πραγματικότητας, ώστε να μπορούν να καταλήγουν με συναίνεση στις αποφάσεις τους. Κάτι τέτοιο βεβαίως δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί, θεωρείται όμως απαραίτητα για τη αποτελεσματική και ολοκληρωμένη διαχείριση των ακτών.

Υπάρχει λοιπόν, ανάγκη για αποκέντρωση, που συνεπάγεται μεγαλύτερη ανάμιξη των τοπικών αρχών, οι οποίες βρίσκονται σε καλύτερη θέση όσον αφορά τη δυνατότητα επικοινωνίας με την τοπική κοινωνία. Μονάχα μέσω μια αποκεντρωμένης εφαρμογής είναι δυνατόν οι πολιτικοί στόχοι που τίθενται σε πολιτικό επίπεδο, να προσεγγίσουν τις δραστηριότητες που υλοποιούνται σε τοπικό επίπεδο. Θα πρέπει ακόμα να υποστηρίζονται και από την εθνική κυβέρνηση.

Η ποιότητα της πληροφόρησης είναι εξίσου σημαντική υπόθεση. Ενώ συχνά υπάρχουν αρκετές πολύτιμες πληροφορίες, δεν αξιοποιούνται αναλόγως καθώς τα κείμενα που αφορούν την παράκτια ζώνη είναι πολύ τεχνικά, επιστημονικά γραμμένα, με αποτέλεσμα να θεωρούνται δυσνόητα και κάποιες φορές ακατανόητα.

Ουσιαστικά μια αποτελεσματική και ολοκληρωμένη διαχείριση απαιτεί συντονισμένες ενέργειες και μοιρασμένους ρόλους και ευθύνες ανάμεσα σε κυβερνητικές υπηρεσίες και μη κυβερνητικούς φορείς, σε όλες τις βαθμίδες. Ο σχεδιασμός παρόμοιων συστημάτων συνεπάγεται την ανάπτυξη εφαρμόσιμων στρατηγικών, οι οποίες απαιτούν ξεκάθαρες γραπτές πληροφορίες.

Ε. ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ

Ένας από τους πιο πετυχημένους τρόπους να καταφέρει ευρεία συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων, είναι να δημιουργήσεις και να εγκαθιδρύσεις ένα άτυπο φόρουμ ή μια συνεργασία. Τα φόρουμ παρέχουν ένα ουδέτερο και αντικειμενικό πλαίσιο διαλόγου για τις τοπικές αρχές, τις εθνικές υπηρεσίες, τη βιομηχανία, τις εθελοντικές οργανώσεις και την τοπική κοινωνία, ώστε να εργαστούν από κοινού για το καλό της παράκτιας ζώνης. Γενικότερα προσφέρουν το πεδίο για περαιτέρω συνεργασία και οργάνωση εκδηλώσεων ή εργαστηρίων ευαισθητοποίησης για το πρόβλημα, με σκοπό να προσελκύσουν το ενδιαφέρον όλων των εμπλεκόμενων μερών.

Για να είναι ένα πρόγραμμα ολοκληρωμένης διαχείρισης ακτών επιτυχές, είναι περισσότερο από επιβεβλημένη η συναίνεση της κοινής γνώμης ως προς τον τελικό στόχο, καθώς τελικά η κοινωνία των πολιτών είναι εκείνη που προσδιορίζει το τελικό αποτέλεσμα. Οι προσπάθειες να προστατευθεί και να αναπτυχθεί μια περιοχή, μπορεί να ευοδωθούν μόνο όταν έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση τους αυτοί που ζουν και εργάζονται στην περιοχή. Η απουσία, άλλωστε της κοινωνίας των πολιτών από τις αποφάσεις, προκαλεί έλλειμμα εμπιστοσύνης και επιφυλακτικότητας ως προς την προσπάθεια, με αποτέλεσμα να δημιουργεί τεράστιο πρόβλημα στην εφαρμογή ενός προγράμματος ολοκληρωμένης διαχείρισης ακτών.

Στην επόμενη ενότητα του ακολουθεί, μελετάμε την περίπτωση της παράκτιας ζώνης του Π. Φαλήρου, από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα μέχρι και σήμερα.

5.5 ΜΕΛΕΤΗ-ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: Η ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ ΤΟΥ Π. ΦΑΛΗΡΟΥ.

5.5.1 Εισαγωγή

Στα νοτιοδυτικά της Αττικής και στα ανατολικά του φαληρικού όρμου βρίσκεται ο Δήμος Παλαιού Φαλήρου. Πρόκειται για έναν από τους δώδεκα αρχαίους δήμους των Αθηνών με τη δική του μακραίωνη και λαμπρή παράδοση.

Το φυσικό λιμάνι του Παλαιού Φαλήρου οι αθηναίοι το ονόμασαν Φάληρο, (από το επίθετο «φάληρος» δηλ. λευκός, καθαρός, διάφανος, αφρισμένος), έφυγε ο Θησέας για το μυθικό ταξίδι του στη χώρα του Μινώταυρου.²²

Αργότερα, το ίδιο λιμάνι διαμορφώθηκε και αποτέλεσε το πρώτο επίνειο της ανερχόμενης ηγέτιδας πόλεως των Αθηνών, πολύ πριν την εμφάνιση του Πειραιά στο προσκήνιο, ο οποίος συνδεόταν με την πόλη μέσω του μακρού Φαληρικού τείχους.

Κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο δεν έπαψε να αποτελεί εμπορικό και διαμετακομιστικό κέντρο. Τότε στο γραφικό φαληρικό λιμανάκι αποβιβάστηκε ο Απόστολος Παύλος, φέρνοντας στην Αθήνα το φως του Ευαγγελίου.

Στην ύστερη Βυζαντινή περίοδο, επί λατινικής δεσποτείας και αργότερα επί Τουρκοκρατίας, λόγω της πειρατείας και της αλλαγής των εμπορικών οδών, το Παλαιό Φάληρο έγινε ένα μικρό ψαροχώρι, στο οποίο δέσποζαν οι «Τρείς Πύργοι», (βίγλες), που ειδοποιούσαν την Αθήνα για κάθε επικείμενο κίνδυνο.

Στις αρχές του 20ού αιώνα, κυρίως στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου (1914-1918), εύποροι Αθηναίοι έχτισαν εκεί πανέμορφες βίλες, άλλες κοντά στη θάλασσα και άλλες λίγο ψηλότερα. Η Κηφισιά και το Παλαιό Φάληρο ήταν για τους εύπορους Αθηναίους τα κύρια θέρετρα αναψυχής της προπολεμικής περιόδου. Πρόεδροι της Δημοκρατίας, πρωθυπουργοί και άνθρωποι των Τεχνών και των Γραμμάτων έζησαν στο Παλαιό Φάληρο.

Το 1925 ο μικρός τότε οικισμός έγινε κοινότητα και δεκαεπτά χρόνια αργότερα, (1942), γεννήθηκε ο Δήμος Παλαιού Φαλήρου.

Στη δεκαετία του '60, σχεδόν ολόκληρο το Παλαιό Φάληρο δόθηκε αντιπαροχή και παντού ανεγέρθηκαν πολυτελείς πολυκατοικίες. Ελάχιστες παλαιές επαύλεις και μονοκατοικίες επέζησαν από την «κάθοδο των μυριών»²³, αλλά τις δύο

²² Συλλεκτικό λεύκωμα «Παλαιό Φάληρο, όψεις της ιστορίας της πόλης και του Δήμου», Αθήνα 2004, Εκδόσεις Καραμανλή, σελ. 15

²³ Ibid, p. 17

τελευταίες δεκαετίες πολλοί άρχισαν να χτίζουν διώροφα και μεζονέτες σε μια προσπάθεια να διασωθεί η γοητεία του παλαιότερου οικισμού.

Σήμερα το Παλαιό Φάληρο είναι ένα μεγάλο, μοντέρνο προάστιο της Αττικής, με άρτια ρυμοτομία και με ελκυστική ακρογιαλιά, όπου βρίσκεται και το Πάρκο Ναυτικής Παράδοσης, στο οποίο ήρθε να ξεκουραστεί ο θρυλικός Αβέρωφ. Έχει ευχάριστο κλίμα καθώς, λόγω της θάλασσας, τον χειμώνα η θερμοκρασία είναι τέσσερεις βαθμούς ανώτερη και το καλοκαίρι τέσσερεις με πέντε βαθμούς χαμηλότερη από αυτής της ηπειρωτικής Αθήνας²⁴. Μετά την απομάκρυνση του Ιππόδρομου στα δεξιά και του Αεροδρομίου του ελληνικού στα αριστερά, με την παράλληλη αξιοποίηση αυτών των χώρων και της αιγιαλίτιδας ζώνης, ένας νέος άνεμος φυσά πλέον στο Παλαιό Φάληρο, το θέρετρο της «απαράμιλλης ομορφιάς».

5.5.2 ΤΟ ΦΑΛΗΡΟ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Στο διάστημα της Τουρκοκρατίας και μετά το 1821, το Φάληρο παρέμεινε ένα μικρό, φτωχό, παραθαλάσσιο χωριουδάκι. Μερικοί κάτοικοι ήταν ψαράδες, οι περισσότεροι γεωργοί και κτηνοτρόφοι. Αυτό το διαπιστώνουμε από το ότι ακόμα και στα 1910-1920 τα 70 εκατοστά της Φαληρικής γης ήταν χωράφια σπαρμένα με σιτάρι, κριθάρι, βρόμη, ενώ απέραντα αμπέλια απλώνονταν από τν Αμφιθέα έως την Αγία Βαρβάρα. Χαρακτηρίστηκε αναφέρει ο συμπολίτης μας, εκλεκτός δημοσιογράφος και συγγραφέας Δ. Λυμπερόπουλος στο περιοδικό «ΕΙΚΟΝΕΣ»(FLASH-BACK!-τεύχος 419): [Όταν ήμουν παιδί στο γούπατο που ζούσα, ανάμεσα στο Π. Φάληρο και τη Νέας Σμύρνη, δεν είχαμε ασφαλτο, πεζοδρόμια, υπονόμους, σωληνώσεις καλώδια. Και γύρω από τη μονοκατοικία μας υπήρχαν οπωροφόρα δένδρα, αμπελάκια, και την άνοιξη μοσχοβολούσαν οι αγριοβολέτες. Είχαμε και δυο πηγάδια ενωμένα και στέρνα για το πότισμα και πουλερικά και γάτες και σκύλο. Κι ένα φίδι, κουλουριασμένο κάτω από το βαρέλι στο υπόγειο, το γούρι του σπιτιού.....Αν και έζησα σε πολυκατοικίες και ουρανοξύστες, στα όνειρα μου βλέπω πάντα τα καφετιά οργωμένα χωράφια οργωμένα χωράφια, τα κυματιστά κίτρινα στάχυα. Τα πρασινογάλανα παγόνια ανατολικά (γιατί τα εξαφανίσανε από τον Εθνικό Κήπο;) και στο δυτικό βουναλάκι, η κάτασπρη βίλα του Κανελλόπουλου, με ηλεκτροφωτισμό και ύδρευση της Ούλεν και ραδιόφωνο!! Εμείς στο γούπατο είχαμε λάμπα πετρελαίου και ασετιλίνη στη βεράντα, φανάρι για τα ευπαθή φαγητά, στάμνα για το νερό.....Θυμάμαι το μπακαλόπαιδο του Μαντωνανάκη, με το ζεμπίλι και τον Θύμιο το γαλατά με το αμαξάκι του.....Τα χρόνια κύλησαν και μόλις μια δεκαετία η μονοκατοικία μας έγινε δακτυλοδεικτούμενη μπροστά στην ασφαλτο, με τις συκιές, τις φιστικιές. Κάποιοι Παλαιοφαληριώτες με ψέγουνε που δεν έχω γράψει για το χτήμα Γκρόσμαν με τα αιωνόβια δένδρα, που καταπατήθηκε από το κράτος και έγινε νεκροταφείο των Συμμάχων και οικόπεδα, που αντί μονοκατοικίες ξεπήδησαν πολυκατοικίες που κρύβουνε την θάλασσα.....Οι αναμνήσεις λοιπόν δεν σταματάνε εδώ και θα επανέρχομαι δριμύτερος.....] ²⁵.

Το Φάληρο τότε ήταν τόσο ερημικό, ώστε πολύ συχνά το διάλεγαν ως χώρο για μονομαχίες οι ιπποτικοί και εύθικτοι τύποι της «υψηλής κοινωνίας». Τη ρομαντική εκείνη εποχή (1890-1915) το σπουδαιότερο θέλγητρο του Π. Φαλήρου

²⁴ Παλαιό Φάληρο «Το χρονικό μιας όμορφης πόλης», Γιάννης Ιωαννίδης, έκδοση Φαληρικά Νέα 1988, σελ. 16.

²⁵ Εφημερίδα «Ηχώ του Φαλήρου», εκδόσεις Κουστένης, 16^η Νοεμβρίου 1992.

ήταν η ωραιότερη δαντελωτή με μικρούς κόλπους παραλίας και κρυστάλλινα, ολοκάθαρα νερά της θάλασσας της²⁶.

Γύρω στα 1910-1915, εύπορες αθηναϊκές οικογένειες, άρχισαν να οικοδομούν κοντά στη θάλασσα αρχοντικά, ανακαλύπτοντας με αυτό τον τρόπο την ομορφιά του Παλαιού Φαλήρου. Από αρχιτεκτονικής άποψης, οι βίλες αυτές ήταν πραγματικό στολίδι, έργα γνωστών αρχιτεκτόνων, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο Τσίλερ.

Ακλουθώντας τη ραγδαία εξέλιξη του Πειραιά, το Παλαιό Φάληρο γνωρίζει χρόνια δόξας και ανάπτυξης. Γίνεται επίσημα πλέον, τόπος παραθερισμού και αναψυχής αλλά και τόπος μόνιμης κατοικίας πολλών σημαντικών προσωπικοτήτων και οικονομικά ανερχόμενων παραγόντων.

Το 1900 ιδρύθηκε στο Παλαιό Φάληρο ο πρώτος ζωολογικός κήπος της Ελλάδας, ένας από τους πλέον εντυπωσιακούς πόλους έλξης δίπλα στο ξενοδοχείο Ξηροτάγαρου, από τον ζωολόγο Νίκο Γερμανό, με άγρια ζώα που είχαν δωρίσει διάφοροι Έλληνες του εξωτερικού²⁷. Είχε αρκετά σπιτάκια για το λιοντάρι και την καμηλοπάρδαλη, πολλούς φοίνικες, δένδρα και μια θαυμάσια λίμνη με κύκνους. Όμως έκλεισε άδοξα το 1916, λόγω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και των οικονομικών προβλημάτων που δημιουργήθηκαν. Σήμερα στο σημείο αυτό βρίσκεται, η εκκλησία της Αγίας Σκέπης.

Το 1910 ήρθαν οι ηλεκτροκίνητες μηχανές και το γνωστό σε όλους μας TRAM.

Το 1914 μεταφέρθηκε στο Παλαιό Φάληρο η πρώτη αεροπορική σχολή από την Ελευσίνα, λόγω ελονοσίας. Από εκείνη την εποχή το Δέλτα του Φαλήρου συνδέθηκε άρρηκτα με την πολεμική αεροπορία. Σε αυτό τον χώρο έγιναν τα μεγάλα υπόστεγα των υδροπλάνων και προφανώς τότε θα κτίστηκε και το ωραίο κτίριο του *Διοικητηρίου της Αεροναυτικής Βάσης*. Στο Φάληρο επίσης έγινε η πρώτη «Σχολή τεχνικών Αεροπορίας» Μάλλον γύρω στα 1925 ιδρύθηκε το πρώτο κρατικό εργοστάσιο Αεροπλάνων (Κ.Ε.Α) από την Αγγλική εταιρεία ΜΠΛΑΚΠΕΡΝ²⁸.

Το Δεκέμβριο του 1915 ιδρύθηκε από διακεκριμένους οικιστές του Φαλήρου ο *Αστικός Σύνδεσμος Παλαιού Φαλήρου*. Σκοπός της ίδρυσης του ήταν ο καλλωπισμός και η ανάπτυξη της περιοχής, ώστε να λειτουργήσει ως θερινή ή μόνιμη κατοικία. Επίσης ο Σύνδεσμος ανέλαβε πρωτοβουλίες για την ίδρυση σχολείου καθώς και τη βελτίωση και συντήρηση του ενοριακού ναού του Αγίου Αλεξάνδρου, που είχε θεμελιωθεί τον Ιανουάριο του ίδιου έτους. Το 1918 λειτούργησε το πρώτο σχολείο του Παλαιού Φαλήρου, εγκατεστημένο στο βάθος της αυλής του σπιτιού του κ. Νίκου Σκορδαρά. Αργότερα, λειτούργησε και το πρώτο ιδιωτικό Δημοτικό σχολείο του Τριανταφυλλίδη²⁹.

Έως το 1920 οι δρόμοι του Π. Φαλήρου φωτίζονταν με φανάρια του γκαζιού, ενώ το υπόλοιπο ήταν ηλεκτροφωτισμένο. Εκείνα τα φανάρια γκαζιού ήταν σχεδόν έργα τέχνης. Ψηλά περίπου 3 μέτρα, κομψά, σιδερένια και στο κάτω μέρος τους είχαν ανάγλυφη την θεά Αθηνά. Κάθε βράδυ μόλις βασίλευε ο ήλιος, περνούσε ο «φανοκόρος», υπάλληλος του Δήμου και μ' ένα μακρύ κοντάρι, που είχε μια μικρή φλογίτσα στην άκρη της τα άναβε. Γύρω στα 1922-1924 τα αερίοφως καταργήθηκε και το Φάληρο ηλεκτροδοτήθηκε³⁰.

²⁶ Op. cit supra note 24, p.35-36

²⁷ Op. cit supra note 22, p.129

²⁸ Op. cit supra note 24, p. 68

²⁹ Op. Cit supra note 22, p. 133

³⁰ Op. cit supra note 24, p. 50-51

Το 1925 συνεστήθη η κοινότητα Παλαιού Φαλήρου με το Προεδρικό Διάταγμα 27/8/1925. Παράλληλα έγινε και η μετονομασία του τότε οικισμού Βουρλοπόταμου, σε Αμφιθέα³¹

Για την περίοδο 1929-1930 ο τότε κοινοτάρχης Λάμπας εξαιρετικά δραστήριος, κατά την διάρκεια της θητείας του, τέθηκαν οι βάσεις για την ανάπτυξη του Παλαιού Φαλήρου. Φρόντισε για την ανέγερση σχολείων, τη διαμόρφωση πλατειών, τη δενδροφύτευση πολλών περιοχών και τη βελτίωση του φωτισμού. Επίσης κατασκεύασε πολλούς δρόμους. Παρόλο που το Παλαιό Φάληρο είχε σχετικά καλή ρυμοτομία, όλοι οι δρόμοι ήταν χωματόδρομοι με μόνες εξαιρέσεις την παραλιακή λεωφόρο Ποσειδώνος και την Αγίου Αλεξάνδρου, που ήταν και ο πρώτος δρόμος του Παλαιού Φαλήρου που ασφαλτοστρώθηκε (1923). Οι ενέργειες του Λάμπρα οδήγησαν στην επέκταση της γραμμής του ΤΡΑΜ, με τη μεταφορά του τέρματος από την έπαυλη Κουλουρά στο Τροκαντερό, αργότερα στο Φλοίσβο και γύρω στα 1932 στο Έδεμ.

Το κύριο έργο υποδομής για την δεκαετία του '30 είναι η κατασκευή δικτύου φωταερίου. Την ίδια περίοδο λύθηκε και το πρόβλημα της ύδρευσης του Παλαιού Φαλήρου. Μέχρι το 1930, οι Παλαιοφαληριώτες αντλούσαν νερό από πηγάδια που βρίσκονταν σε κάποια απόσταση από τη θάλασσα. Ειδικά το πηγάδι της Κουσαχειλάς στα βόρεια όρια της Αγ. Βαρβάρας, προς το ρέμα της Κουσαχειλάς, περιείχε εξαιρετικής ποιότητας ιαματικό νερό. Συχνά κατά τους καλοκαιρινούς μήνες το νερό των πηγαδιών λιγόστευε ή και στέρευε. Τότε οι κάτοικοι του Π. Φαλήρου αναγκάζονταν να προμηθεύονται νερό από την Καισαριανή, το μοναστήρι του Υμηττού κλπ., που το αγόραζαν από πλανόδιους νερουλάδες.

Όλα αυτά όμως τελείωσαν με την εγκατάσταση της Ούλεν στο Π. Φάληρο. Το Π. Φάληρο ήταν από τα πρώτα προάστια που υδροδοτήθηκαν (1930).

5.5.3 ΤΟ ΦΑΛΗΡΟ ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΗ-ΜΙΑ ΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ

Την καλή εκείνη εποχή (1900-1930), το Φάληρο με την ωραία του ακρογιαλιά, την ολοκάθαρη του θάλασσα, τη δροσερή του ατμόσφαιρα είχε γίνει μια περιζήτητη λουτρόπολη, στην οποία από όλη την Ελλάδα ερχόντουσαν για να εγκατασταθούν σε ξενοδοχεία ή σε σπίτια, να περάσουν δροσερό καλοκαίρι, να κάνουν μπάνια στη θάλασσα ή «θερμά λουτρά» σε υδροθεραπευτήρια. Τότε υπήρχαν δύο τέτοια υδροθεραπευτήρια. Το ένα ήταν μια ωραία ξύλινη εγκατάσταση ακριβώς στην στροφή της οδού Απόλλωνος, δυτικά στον Αϊ-Γιώργη, το άλλο πολύ μεγαλύτερο και πολυτελές υδροθεραπευτήριο και ξενοδοχείο συγχρόνως, ήταν η ΦΡΥΝΗ, που το ωραίο της κτίριο σε βυζαντινίζοντα ρυθμό διατηρείται μέχρι και σήμερα. Έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο³².

Χαρακτηριστικά αναφέρεται η ανακαίνιση των Λουτρών από την τότε εφημερίδα: [ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΘΗΚΑΝ ΤΑ ΛΟΥΤΡΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΜΑΣ (ΕΤΟΣ 1963). Η κατά το θέρος ομαδική έξοδος των Αθηναίων εις τας ακτάς όπως πάντοτε έτσι και φέτος προβλέπεται ότι εις αρκετόν ποσοστόν θα σημειώση έντονον την παρουσίαν λουόμενων και εις τας ακτάς του Παλαιού Φαλήρου. Ένας εκ των σοβαρότερων λόγων της προτιμήσεως των ακτών του προαστίου μας υπό των λουμένων είναι ο παράγων απόστασις... Το Παλαιό Φάληρο απέχον ελάχιστα χιλιόμετρα εκ του Κέντρου προτιμάται περισσότερο διότι εις τους περισσότερους δεν υπάρχουν

³¹ Ορ. Cit supra note 22, p. 133

³²Ορ. cit supra note 24, p.60

μεγάλα περιθώρια χρόνου και προπάντων κατά τας εργάσιμους ημέρας, δια να απολαύσουν την θάλασσαν. Συνεπώς αι ακταί του προαστίου μας είναι επόμενον να παρουσιάζουν μεγάλην κίνησιν κατά τους καυτούς θερινούς μήνες. Δια τον λόγον αυτόν ο Δήμαρχος Π.Φαλήρου κύριος Ν.Ψαρράκης εφρόντισεν να αξιοποιήσει τας φυσικάς καλλονάς της πόλης μας, δια να εξωραΐσει βέβαια την περιοχὴν ἀλλὰ προπάντων δια να προκαλέσει την προτίμησιν των λουόμενων. Οὕτω δια συντόνων ενεργειῶν και ἀόκνων προσπαθειῶν αντικατέστησεν τας πεπαλαιωμένας καμπίνας των Λουτρῶν ΟΥΛΕΝ με καινούργιες και σύγχρονες και προέβη εις την κατασκευὴν κατάλληλου κολυμβητικῆς ἐξέδρας προς πληρεστέραν ἀπόλαυσιν των λουομένων. Επεδίωξεν και ἐπέτυχεν την επέκτασιν της παλαιᾶς ἐξέδρας εις τα Λουτρά του ΜΠΑΤΗ, ως και την επέκτασιν της τοιαύτης των Λουτρῶν ΕΔΕΜ. Τέλος, εις τας περιοχὰς των Λουτρῶν ΜΠΑΤΗ και ΕΔΕΜ δημιούργησεν εγκαταστάσεις ἀθλοπαιδιῶν προς πληρέστερον και ευχάριστον ψυχαγωγίαν των λουόμενων!!....]³³

Ο παλιὸς φαληριώτης κ. Αλέξανδρος Αντωνιάδης κρατᾶει ζωντανά την μνήμη του τα χρόνια που ἐξήσε στους ἴσυχους δρόμους του Φαλήρου, με τις πανέμορφες μονοκατοικίες και τις γραφικὲς ακρογιαλιές του. Ὅλες αὐτὲς τις αναμνήσεις τις καταγράφει σε μια ἐπιστολὴ του στην ἐφημερίδα «Φαληρικὴ Πνοή» και την παραθέτουμε παρακάτω:

[...Στα τελευταία πέντε χρόνια, το Παλαιὸ Φάληρο ἐκλείσει τα πρώτα του εκατὸ χρόνια.

Ποίος ὁμως να τα θυμηθεῖ και να κάνει μια γιορτὴ για αὐτὰ τα γενέθλια των εκατόν χρόνων.

Βέβαια αναφέρομαι στη σημερινὴ αστικὴ περιοχὴ του, γιατί η ἀγροτικὴ τότε περιοχὴ της σημερινῆς Ἀμφιθέας, που τότε εἶχε το τοπωνύμιο Βουρλοπόταμος εἶχε κατοικηθεῖ ἀπὸ τους καλλιεργητὲς, αρκετὰ χρόνια πριν.

Εδὼ στο Π. Φάληρο, που τότε πριν εκατὸ χρόνια ἦταν σχεδὸν ἐξ ολοκλήρου σπαρμένο με κριθάρια και μικρὰ μονοπάτια, οι χαμηλοὶ λιθόκτιστοι μαντρότοιχοι διαχώριζαν τα ὄρια των ιδιοκτησιῶν, ἐκ των πρώτων οικιστικῶν ἦτο ο Ξηροτάγαρος, που εἶχε ιδιοκτησία ἐκεῖ που σήμερα εἶναι το παλιὸ ἐκκλησάκι του Ἀγίου Γεωργίου.

Τη δυτικὴ και μεσημβρινὴ ακτὴ του Π. Φαλήρου ἀγκάλιαζε μια γλυκιὰ παραλία...Στεκόμεθα ἐκεῖ που εἶναι το ἐκκλησάκι του Ἀγ. Γεωργίου, ιδιοκτησίας της οικογένειας Ξηροταγάρου. Αὐτὸ εἶναι στην ἀκρὴ της προβολῆς μέσα στη θάλασσα ἐνὸς υψώματος κάπου τρία μέτρα πάνω ἀπὸ την ἐπιφάνεια της. Στη βορινὴ πλευρὰ ανοίγεται μια ὁμορφὴ ἀμμουδιά που φτάνει πέρα ἐκεῖ που τελείωνε η Λεωφόρος Συγγρού. Ἀρκετὰ μακριὰ ἀπὸ το ἐκκλησάκι, το ακριανὸ μέρος της ἀμμουδιάς, κατέλαβε η δημιουργηθεῖσα Ναυτικὴ Βάση της Ἀεροπορίας με δύο δίδυμα ὑπόστεγα και την αναγκαία βέβαια ξύλινη τότε προβλήτα. Αὐτὰ κοντὰ στα 1920 ἀν δεν κάνω λάθος. Ἀργότερα, ὅταν στην Ναυτικὴ Ἀεροπορία προστέθησαν και τα τορπιλοπλάνια ἀνεγέρθη ἕνα ἀκόμη μεγάλο ὑπόστεγο και προστέθη ἄλλη μία προβλήτα τσιμεντένια. Στην ἀμμουδιά που ἀπέμεινε ἐκεῖ, και στην ἀμμουδιά που υπήρχε ἀπὸ την ἄλλη πλευρὰ της θέσης του Ἀγίου Γεωργίου, τη νότια, ἦτανε οι εγκαταστάσεις των λουτρῶν. Εγκαταστάσεις που σήμερα ἀσφαλῶς δεν υπάρχουν πουθενά στον κόσμον. Κι ὁμως τότε τέτοιες ἦτανε μέσα στον Φαληρικὸ ὄρμον, στη θέση Τζιτζιφιές και στο Νέο Φάληρο. Μια ἐξέδρα στερεωμένη σε χαμηλοὺς ξύλινους πασάλους ἀρχίζε ἀπὸ το ακρογιάλι και σε λίγα μέτρα πιο πέρα ἀνοίγε δεξιὰ και ἀριστερὰ σε σχηματισμὸ του γράμματος ΠΙ (Π) με το σχηματιζόμενον ἀνοίγμα προς τη θάλασσα. Πάνω σ' αὐτὸ το σημεῖο της ἐξέδρας ἦτανε ξύλινες καμπίνες, μ' ἕνα μικρὸ πάγκο μέσα και ἀπέναντι ἀπὸ την πόρτα της εἰσόδου σ' αὐτὲς, ἦτο ἄλλη πόρτα με σκαλίτσα ως μέσα στη

³³Εφημερίδα «Ἠχώ του Φαλήρου», ἐκδόσεις Κουστίνης, Σεπτέμβρης 1992.

θάλασσα, απ' όπου οι λουόμενοι κατέβαιναν για το μπάνιο τους. Οι λουτρικές αυτές εγκαταστάσεις εκεί ήταν δύο. Η μια, η βορινή ήταν για τις γυναίκες και η νότια για τους άνδρες. Μια βάρκα πολλές φορές μ' έναν ναύτη βρισκόταν εκεί μεταξύ των δύο λουτρικών εγκαταστάσεων για ν' αποτρέπει τις συναντήσεις ανδρών και γυναικών. Αυτά έως και τα χρόνια 1927 ή 1928, που άρχισε να γίνεται δεκτή η μικτή των δύο φύλων κολύμβηση, όπως τη λέγαμε τότε BAIN MIXT.

Για να προχωρήσουμε τώρα από εκεί που είμεθα ακολουθώντας τη δυτική ακτή του Π. Φαλήρου, ας έχουμε στον νου μας ότι ο παραλιακός δρόμος είναι μόνος και δίπλα του προς τη μεριά της θάλασσας είναι οι γραμμές του τροχιοδρόμου. Εκεί λοιπόν στη δυτική ακτή πέρα από τις γραμμές του τραμ, είναι μια μεγάλη σε φυσική μορφή έκταση που κατέληγε σε μικρούς βράχους στη θάλασσα. Αυτή η έκταση είχε φυτευθεί με φροντίδα της Βασίλισσας Σοφίας με πεύκα και είχε δημιουργηθεί ένα μικρό παράπηγμα όπου έμενε με την οικογένεια του ο φύλακας. Την περιοχή αυτή την λέγαμε «πευκάκια», αλλά δεν είχαμε δικαίωμα να μπούμε στο αλσύλλιο, για λόγους προστασίας των μικρών δένδρων. Στα 1928 ένα μέρος αυτού του αλσύλλιου (αυτό που είναι σήμερα εμπρός από το αγκυροβόλιο του θωρηκτού Αβέρωφ) είχε παραχωρηθεί στην εταιρεία υδάτων που ελέγχετο τότε «Ούλεν», η οποία σε καλαίσθητο οίκημα εστίασε αντλιοστάσιο με το οποίο διοχέτευε στην Αθήνα νερό στο δίκτυο πυρόσβεσης. Σ' έναν ορμίσκο της πευκόφυτης αυτής παραλίας, την ίδια περίπου εποχή (1928) κτίστηκαν από την Κοινότητα του Φαλήρου οι πρώτες καμπίνες παλασίων λουτρών, μόνο για γυναίκες και παιδιά που σύντομα έγιναν ...BAINS MIXTS.

Φθάνοντας στην άκρη της δυτικής ακτής εκεί που άρχιζε η μεσημβρινή, ήτανε από πολύ παλιά χρόνια ένα μικρό κέντρο, του Πιρνόπουλου, που στα κατοπινά χρόνια έγινε το κέντρο Τροκαντερό, όνομα με το οποίο προσδιορίζεται έκτοτε και η γύρω περιοχή της πόλης.

Από εκείνο το σημείο βλέπομε ν' ανοίγεται μια όμορφη παραλία, έως εκεί που είναι τώρα το κέντρο «Φλοίσβος» που τότε πιο μπρός από αυτό ήταν άλλο κέντρο με το όνομα «BAR». Το χαρακτηριστικό αυτής της παραλίας ήτανε ότι άρχιζε με μια μικρή αμμουδιά που έσβηνε στη θάλασσα με μακρόστενα σε παράλληλες γραμμές βραχάκια τόσο μικρά και χαμηλά που διαρκώς τα χάιδευε το πηγαινέ κι έλα της θάλασσας κι όταν ακόμα είχε μπανάτσα.

Φθάνοντας τώρα στο τέλος αυτής της παραλίας, συναντάμε το πιο παλιό κέντρο, με το όνομα BAR, που υπήρχε πριν γίνει κέντρο *Φλοίσβος*. Σ' αυτό το κέντρο πήγαιναν όλοι οι κάτοικοι του Π. Φαλήρου και όσοι έφθαναν εδώ για περίπατο. Όλα αυτά βέβαια μέσα στην πρώτη δεκαετία του 1900. Εδώ το BAR που την εκμετάλλευση του είχε ο Μόσχος, υπήρχε και μια όμορφη εξέδρα, πανάκριβη στην κατασκευή της, αφού στηριζότανε πάνω σε μια σιδηροκατασκευή, είχε ύψος από την επιφάνεια της θάλασσας τρία περίπου μέτρα, και μήκος κάπου 30 μέτρα. Η κάτοψη της ήταν σε σχήμα κεφαλαίου γράμματος ΤΑΦ (τ), στο πλάι είχε μια σκάλα για να προσεγγίζουν οι βάρκες

Δίπλα και ανατολικά από αυτό το κέντρο BAR, κτίστηκε το σημερινό κέντρο Φλοίσβου. Τότε το ήτανε ένα όμορφο νεοκλασικού τύπου κτίριο και το όνομα του «ΠΛΑΤΩΝ». Στη θάλασσα που ήτανε μπροστά του μια μεγάλη ξύλινη εξέδρα, στηριγμένη σε πανύψηλους, σιδερένιους πασσάλους, που κατέληγε ψηλά σε αέτωμα και χρησίμευε για τις από άσπρο καραβόπανο τέντες του. Υπέροχη εξέδρα με θάλασσα ολόγυρα και σκιά που γινότανε γοητευτική με την αύρα του μπάτη που φούσκωνε τις μεγάλες τέντες. Και τις Κυριακές απαλή μουσική από μικρή ορχήστρα.

Το όμορφο αυτό νεοκλασικό κτίριο άλλαξε μορφή με την αφαίρεση των δύο προς τη θάλασσα αετωμάτων για την ανάπτυξη του επάνω ορόφου που προστέθη.

Του κέντρου αυτού την εκμετάλλευση κοντά στα 1930 ανέλαβε ο Ευάγγελος Μαρσέλος, που έδωσε το όνομα «Φλοίσβος». Το όνομα που απλώθηκε στις ακτές του Φαλήρου. Έτσι, σε απόσταση 500 μέτρων από το κέντρο αυτό έχουμε τη Μαρίνα του Φλοίσβου.

Τότε, κοντά στα 1930, η παραλιακή λεωφόρος έγινε διπλή με τον τροχιόδρομο στο μεσιανό διάζωμα.

Κάποιος, δεν ξέρω ποιος, σκέφθηκε τότε ότι η παραλία από τον Φλοίσβο έως εκεί που ήτανε το κέντρο Τροκαντερό, μ' εξαίρεση την τετράπλευρη πλατεία μπροστά στο ξενοδοχείο Αύρα, ήτο πτωχή σε αμμουδιά και ότι θα ήτο δυνατόν να μεταβληθεί σε μεγάλη απλόχερη αμμουδιά. Ωραία ιδέα που έκρυβε μέσα της μια βλακεία. Τα έργα αυτό με το οποίο θάφτηκε η ακρογιαλιά, άρχισε με το κτίσιμο χαμηλού ενός μέτρου τοίχου στην άκρη της ακρογιαλιάς. Ο βυθός της θάλασσας σ' αυτή την περιοχή ήτο πλούσιος σε άμμο. Έφεραν λοιπόν μια βυθοκόρο που αντλούσε άμμο από τον βυθό και τη διοχέτευε εκεί που είχανε μαντρώσει την ακτή. Κάποια ώρα η μαντρωμένη ακτή γέμισε με άμμο και σαν στέγνωσε φάνηκε ότι η ιδέα ήτο ωραία. Σαν ήλθε όμως ο χειμώνας απεκαλύφθη η βλακεία που είχε φωλιάσει μέσα σ' αυτή την ωραία ιδέα. Δεν ήτο βέβαια δυνατόν να διατηρηθεί μια αμμουδιά που δεν την είχε γεννήσει η φύση. Έτσι, το κύμα της σοροκάδας που άλλοτε μανιασμένο σ' ανοιχτά έσβηνε πάνω στην παραλία, τώρα έσκαγε επάνω στον τοίχο που είχανε κτίσει, υψωνότανε αφρισμένο σε μαγευτικά σχήματα και έπεφτε επάνω στην αμμουδιά, που δεν την είχε απλώσει σ' αυτό, αλλά ο άνθρωπος. Μέσα στην πρώτη χειμωνιά που ήλθε αφού τελείωσε το έργο, με τις σοροκάδες που το χτύπησαν, έσπασε εκείνος ο καλοφτιαγμένος μαντρότοιχος σε αρκετά σημεία, και, το κύμα που μετά την επίθεση του ξαναγύριζε σ' ανοιχτά έφερνε μαζί του και άμμο από αυτή που είχανε κλέψει από το βυθό.

Σε λίγα χρόνια από τότε ήλθε ο πόλεμος του 1940. Η παραλία μας μέσα σ' αυτά τα χρόνια, πέρασε τα τελευταία της γλυκιάς ομορφιάς της, σε όσα σημεία κανένα χέρι δεν σάλεψε την ησυχία της...]³⁴

Στην γραφική ακρογιαλιά του Φαλήρου υπήρχαν τότε πολλά μικρά, απλά, χωρίς πολυτέλειες, αλλά με αγνά φαγητά και εξαίρετη ρετσίνα Μεσογείων «Ταβερνάκια», σχεδόν μέσα στη θάλασσα, όπως ο Μπάτης, του Παυλίδη κ.α.

Επίσημα αριστοκρατικά και πολυτελή κέντρα διασκέδασης ήταν στην αρχή δύο το Luna Park Platon με μεγάλη τσιμεντένια εξέδρα μέσα στη θάλασσα και το ΜΠΑΡ δεξιά από το προηγούμενο. Και τα δύο αυτά κέντρα είχαν πάντοτε εξαιρετικές τσιγγάνικες (βιενέζικες) ορχήστρες. Ο Πλάτων, πολύ δημιουργικός επιχειρηματίας, προτιμούσε Ρουμάνους μουσικούς, που φορούσαν τις εθνικές τους φανταχτερές στολές³⁵.

Μετά το 1922 ο Πλάτων εγκατέστησε εκεί που είναι τώρα το σιντριβάνι του Φλοίσβου μια «Σμυρναϊκή μανδολινάτα» και, κάτι καινούργιο για την εποχή εκείνη, ένα «αμερικάνικο μπαρ», όπου οι πελάτες έπαιρναν όρθιοι πάστες, τυρόπιτες κτλ.

Γύρω στα 1922-1923 έγινε το ΤΡΟΚΑΝΤΕΡΟ, πολυτελές, μοντέρνο και ακριβό κέντρο και ήταν το πρώτο που έφερε ορχήστρα ΤΖΑΖ και όχι τσιγγάνικη, όπως τα άλλα δύο. Στην ίδια περίπου εποχή έγινε (στο χώρο όπου αργότερα κτίσθηκε το ΦΑΛΗΡΙΚΟΝ) ένα ακριβό «Βαριετέ» με πολλά νούμερα, τραγουδίστριες, ταχυδακτυλουργούς και μεγάλη ορχήστρα, το POISSON D' OR. Ενδιάμεσα κέντρα, μεταξύ εστιατορίων και ταβέρνας ήταν το «ΠΑΥΣΙΔΥΠΟΝ» και το «ΥΠΟΒΡΥΧΙΟ». Το δάπεδο του ήταν μόλις 60 πόντους πάνω από τη θάλασσα και τα

³⁴ Εφημερίδα «Ηχώ του Φαλήρου», εκδόσεις Κουστίνης, Απρίλιος 1995

³⁵ Op cit supra note 24, p. 64

κύματα έσπαζαν ορμητικά πάνω στα κρύσταλλα της πρόσοψης του, έτσι που σου έδιναν την εντύπωση πως είσαι μέσα σε πλοίο με πελώρια παράθυρα αντί για φινιστρίνια. Η στέγη του, πλάκατσιμεντένια, ήταν σχεδόν στην ίδια επιφάνεια με το κατάστρωμα του δρόμου και είχε έτσι διαμορφωθεί, ώστε να δίνει την εντύπωση «γέφυρας» πλοίου. Δηλαδή είχε μεταλλικές κουπαστές, σωσίβια δεμένα πάνω σ' αυτές, αντένες, μεγάλο ιστό με σημαίες³⁶.

5.5.4 Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ Π. ΦΑΛΗΡΟΥ

Μετά το τέλος του πολέμου οι πληγές που άφησε άρχισαν σιγά-σιγά να επουλώνονται Στο Π. Φάληρο τα σχολεία επαναλειτούργησαν, ιδρύθηκαν πολλά νέα ιδιωτικά σχολεία όλων των βαθμίδων. Ο κόσμος αγωνίζεται να επιδιορθώσει τα σπίτια του, να βρει μια δουλειά για να επιβιώσει. Η Ούλεν άρχισε να δέχεται πάλι αιτήσεις για παροχή ρεύματος και ύδατος. Τα παλαιά ξενοδοχεία άρχισαν να ανακαινίζονται και κάποια νεότερα χτίζονται, όπως το *Κοράλι* και το *Χανδρής*.

Καθώς η οικονομική κατάσταση της χώρας βελτιωνόταν σταθερά, ο κόσμος άρχισε ξανά να καταβαίνει στο Φάληρο για να διασκεδάσει. Έτσι, τα ταβερνάκια ξανάνοιξαν, προσφέροντας την ξακουστή μαρίδα Φαλήρου ενώ εμφανίστηκαν ξανά λούμμενοι στις παραλίες. Το Π. Φάληρο μπορεί να μην ήταν πλέον το υπ' αριθμόν ένα κοσμικό θέρετρο της προπολεμικής περιόδου, αλλά εξακολουθούσε ακόμη να ασκεί σημαντική γοητεία στους Αθηναίους.

Κατά την περίοδο δημαρχίας Ψαρράκη σημειώθηκε η τεράστια οικιστική ανάπτυξη του Δήμου Π. Φαλήρου, οργανώθηκαν οι υπηρεσίες του, ολοκληρώθηκαν οι ασφαλοστρώσεις και συστηματοποιήθηκε η εκμετάλλευση των θαλασσίων λουτρών. Οι φτωχοσυνοικίες στις περιοχές Αμφιθέας και Αγ. Βαρβάρας γλίτωσαν προς στιγμή από την «πολυκατοικιοποίηση», αλλά ο υπόλοιπος δήμος γέμισε με τετραώροφες έως επταώροφες πολυκατοικίες. Το κύμα αστυφιλίας σάρωσε τα πάντα. Σχεδόν ολόκληρος ο δήμος δόθηκε αντιπαροχή, πολλά δένδρα κόπηκαν, το πλούσιο πράσινο χάθηκε και οι αλάνες όπου έπαιζαν τα παιδιά έγιναν σιγά-σιγά μακρινή ανάμνηση. Οι παραλίες αλλοιώθηκαν από τις προσχώσεις και η θάλασσα να μολύνεται. Προοδευτικά το Π. Φάληρο σταμάτησε να είναι το ρομαντικό εξοχικό προάστιο που ήταν κάποτε.

Ο κύριος Αντωνιάδης συνεχίζει την επιστολή του αναφέροντας την πτώση της ομορφιάς του Π. Φαλήρου: [...Και κατόπιν ήλθαν τα χρόνια της δικτατορίας. Μεγαλεπήβολα σχέδια της την κτύπησαν αλύπητα. Αφάνταστες επιχωματώσεις μεγάλωσαν την εδαφική έκταση της πατρίδας μας, το 1970 έγινε ο πρώτος λιμενοβραχίονας για τη μαρίνα, που τη λένε «Μαρίνα Φλοίσβου» και πιο πέρα το εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου που ήτανε άλλοτε άκρη στη θάλασσα βρέθηκε να είναι στα μεσόγεια. Εκεί στην καινούργια με τις επιχωματώσεις Ελλάδα, η δικτατορία είχε σχεδιάσει να κτίσει μεγάλο ξενοδοχείο και διάφορα άλλα κέντρα. Αλλά δεν πρόλαβε. Ήλθε το 1974 και μαζί μ' αυτό ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, που όταν πληροφορήθηκε το τι επρόκειτο να γίνει εκεί, διέταξε στον χώρο τις επιχωματώσεις να γίνει πάρκο. Σ' ένα μήνα το πάρκο είχε γίνει...]³⁷.

Από την άναρχη και βιαστική ανοικοδόμηση εκείνης της εποχής δεν έχουν διασωθεί παρά ελάχιστα παλαιά αρχοντικά του Π. Φαλήρου, όπως το καστρόμορφο σπίτι της οικογένειας Κουλουρά, της οικογένειας Διπλαράκου από χρωματιστή πέτρα, του Σκάση, του Ευταξία, του Καλομοίρη και κάποια άλλα, κυρίως στη

³⁶ Ibid, p. 65

³⁷ Op. cit supra note 34

λεωφόρο Ποσειδώνος και την περιοχή που ορίζεται από τις οδούς Ναϊάδων και Αλκούνης. Γύρω στα πενήντα αρχοντικά, ανακαινισμένα ή εγκαταλελειμμένα, υπάρχουν σήμερα στο Π. Φάληρο³⁸.

Χαρακτηριστικό υπήρξε το γεγονός ότι αμέσως μετά τον πόλεμο η βίλα και το αγρόκτημα Γκρόμαν, δίπλα στη βίλα «της κόμισσας» στην περιοχή Πικροδάφνης κατασχέθηκε, και ένας σύλλογος υπαλλήλων του Υπουργείου Οικονομικών έπεισε την κυβέρνηση να τους παραχωρήσει το ωραιότατο δάσος προκειμένου να ανοικοδομήσουν κατοικίες³⁹.

Μια σειρά γεγονότων αφύπνισαν τον λαό του Π. Φαλήρου σχετικά με την περιφρόνηση που έδειχνε η κεντρική εξουσία προς τον δήμο τους αλλά και την ατολμία των δημοτικών αρχόντων να συγκρουστούν με τους κατέχοντες, καυστικά είναι τα σχόλια στις τότε εφημερίδες (έτος 1963):[...Αναδημοσιεύουμε από το εξαιρετο περιοδικόν «Τουριστική Επιθεώρησης» και.....προσυπογράφομεν χωρίς να έχουμε να προσθέσωμεν τίποτε περισσότερο: «Το Παλ. Φάληρο είναι μια από τις γραφικότερες ακτές. Διατί όμως το Παλ. Φάληρον να αγνοείται και όλο το ενδιαφέρον της τουριστικής αξιοποίησεως έχει περιορισθεί εις το Νέον; Μήπως το Νέον Φάληρον έχει το πλεονέκτημα των αρωμάτων της σούδας και το Παλ. Φάληρον έχει το πλεονέκτημα του αρωματισμένου θαλασσινού αέρος της διαηγούς ατμόσφαιρας, της γραφικότητος και της αμολύντου από ακάθαρτα νερά των εργοστασίων θαλάσσης; Ή δεν πλεονεκτεί σε πολιτισμένα κέντρα, σε θεάματα, σε κόσμον ανωτέρου επιπέδου και σε πυκνά συγκοινωνιακά μέσα; Ας στραφεί λοιπόν – είναι υποχρέωσις- η προσοχή των αρμοδίων και εις το Π. Φάληρον, που τα φυσικά του πλεονεκτήματα του δίδουν το δικαίωμα να εγείρει την αξίωσιν τουριστικής προσοχής, αξιοποίησεως και ενδιαφέροντος τόσο από τον ΕΟΤ όσον και των λοιπών αρμοδίων»....] ⁴⁰.

Όμως, το πραγματικό τέλος της αθωότητας για τους κατοίκους του Π. Φαλήρου ήλθε το 1975 με την απόφαση του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών, σύμφωνα με την οποία απαγορεύθηκαν τα μπάνια σε διάφορες ακτές του Αργοσαρωνικού, μεταξύ των οποίων και η περιοχή Ξηροτάγαρου μέχρι και το ΒΑ άκρο του λιμενίσκου Τουρκολίμανου, διότι διαπιστώθηκε ότι τα ύδατα ήταν μολυσμένα, λόγω της εκβολής αποχετευτικών αγωγών, λυμάτων κλπ.⁴¹ Ακόμα, στις ακτές του δήμου παραδοκούσε ο μέγας κίνδυνος της ρύπανσης από τα ναυολοχούντα τάνκερς. «Έντελώς ακατάλληλη για μπάνια θα είναι το καλοκαίρι η ακτή του Π. Φαλήρου. Αιτία, τα κάθε είδους πλοία που αγκυροβολούν κατά δεκάδες, κάθε μέρα, στα ανοικτά της περιοχής και πετούν στη θάλασσα σκουπίδια, αποφάγια, πίτσες και πετρέλαια, μετατρέποντας σιγά-σιγά την άλλοτε παραδεισένια ακτή σε νέο Σκαραμαγκά.....»(Ακρόπολη, 11/04/1978)⁴².

Οι παλαιοί κάτοικοι πενθούσαν πραγματικά για την υποβάθμιση του δήμου τους και τη μετατροπή του σε μια πολυκατοικιούπολη. Εκτός από τις βίλες και τα αρχοντικά και τα γραφικά σπίτια εξαφανίστηκαν, σχεδόν «εν μια νυκτί». Η λαχτάρα της ανταλλαγής των σπιτιών με διαμερίσματα απλώθηκε σαν επιδημία. Η «αντιπαροχή» ήταν πλέον ένας κυρίαρχος όρος στο ελληνικό λεξιλόγιο.

³⁸ Op. Cit supra net 22, p. 231

³⁹ Op. cit supra net 22, p. 233

⁴⁰ Εφημερίδα «Ηχώ του Φαλήρου», εκδόσεις Κουστένης, Αύγουστος 1992

⁴¹ Ibid, p. 235

⁴² Ibid, p. 249

5.5.5 Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΟΥ Π.ΦΑΛΗΡΟΥ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ

Την τελευταία δεκαετία η εικόνα που παρουσιάζει η παραλία του Π. Φαλήρου είναι μια εικόνα εγκατάλειψης και αδιαφορίας. Μολυσμένα νερά και σκουπίδια συνθέτουν το σκηνικό μια εγκαταλελειμμένης που άλλοτε έσφυζε από ζωή. Διάφορες αναφορές για την κατάσταση που επικρατούσε αναφέρεται στον τοπικό τύπο: [...ΕΚΚΛΗΣΗ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΠΟΥ ΚΟΛΥΜΠΟΥΝ: Είναι τραγικό να κολυμπάει ο κόσμος παρέα με κολοβακτηρίδια, μύκητες, σαπρώφυντα. Είναι εξαιρετικά επικίνδυνο. Για τα παιδιά εγκληματικό.

Πολύς κόσμος έχει γεμίσει μυκητιάσεις, λοιμώξεις και κάθε είδους μολύνσεις. Τόσο από τις αμμουδιές και τα βράχια που κυκλοφορούν δεκάδες αρουραίοι μετά το σούρουπο, όσο και από τη θάλασσα που ακατάπαυστα δέχεται τους οχετούς...

Πινακίδες πουθενά!! Οι οικολόγοι τονίζουν: Οι πολίτες καλούνται να μην κολυμπούν. Η δε Δημοτική Αρχή έχει υποχρέωση να βάλει μεγάλες απαγορευτικές πινακίδες, και να βγάλει φυλλάδιο που να ενημερώνει γιατί δεν πρέπει να κολυμπάει ο κόσμος.

Το μήνυμα είναι ότι ο κόσμος ζητάει τη θάλασσα του.....Ζητάμε λοιπόν τη θάλασσα μας, και τη ζητάμε καθαρή. Επιτέλους θέλουμε να ζήσουμε αρμονικά με το περιβάλλον και η θάλασσα για τον Φαληριώτη είναι το φυσικό του περιβάλλον. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ]⁴³.

[...ΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΔΕΜ: Την Κυριακή 2 Ιουλίου έσπασε αγωγή λυμάτων, με αποτέλεσμα όλα τα απόβλητα να καταλήξουν στη θάλασσα του ΕΔΕΜ, να μολύνουν την περιοχή και οι γύρω κάτοικοι να μην μπορούν να σταθούν εκεί από τη δυσοσμία.Ο αγωγός εντοπίστηκε, ειδοποίησαν τους αρμόδιους φορείς και στη μολυσμένη περιοχή τοποθέτησαν προειδοποιητικές πινακίδες...]⁴⁴.

[..ΜΙΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΜΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΕΔΕΜ: Η παραλία ΕΔΕΜ έχει υποβαθμισθεί τα τελευταία χρόνια σε βαθμό ανησυχητικό. Η εικόνα που παρουσιάζει δεν είναι βέβαια χειρότερη από άλλες περιοχές του Π. Φαλήρου. Είναι απλώς καλύτερη από την έκταση του Δέλτα που απέχει από τις κατοικίες, έστω και μερικές δεκάδες μέτρα. Είναι μια αναβαθμισμένη περιοχή, με μακρά ιστορία που την επισκέπτονται χιλιάδες άτομα χειμώνα-καλοκαίρι. Γι' αυτό επιβάλλεται ιδιαίτερη προσοχή, κυρίως στο θέμα καθαριότητας της εκεί παραλίας.]⁴⁵.

[.....ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΗ ΑΣΥΔΟΣΙΑ ΚΑΙ ΠΛΗΡΗΣ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ ΠΑΛ. ΦΑΛΗΡΟΥ: ...Οι γραφικές, του πάλαι ποτέ, ακτές του Π. Φαλήρου, οι χλιοτραγουδισμένες, έχουν μετατραπεί σε «ΓΙΟΥΣΟΥΡΟΥΜ», το οποίο όμως αποφέρει αξιόλογα κέρδη...Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της ασυδοσίας που επικρατεί στην παραλία μας είναι και οι διάφοροι σύλλογοι που εκμεταλλεύονται ένα μεγάλο μέρος της, αποκλειστικά για τα μέλη τους, τα περισσότερα των οποίων δεν έχουν καμία σχέση με το Φάληρο, ενώ απαγορεύουν στους Φαληριώτες ακόμα και να πλησιάσουν.

Ακόμα, πολλά σημεία της παραλίας μας υπάρχουν χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων και μοτοσικλετών. Αυτό έχει επανειλημμένα δημιουργήσει συνθήκες ατυχήματος, όταν τα αυτοκίνητα διασχίζουν τα πεζοδρόμια της παραλίας με το πλήθος των περιπατητών και κυρίως με μικρά παιδιά.....]⁴⁶.

⁴³ Εφημερίδα «Χώ του Φαλήρου», εκδόσεις Κουστένης, Ιούλιος 1992

⁴⁴ Εφημερίδα «Χώ του Φαλήρου», εκδόσεις Κουστένης, Ιούλιος-Αύγουστος 1995

⁴⁵ Εφημερίδα «Χώ του Φαλήρου», εκδόσεις Κουστένης, Οκτώβριος 1995

⁴⁶ Εφημερίδα «Χώ του Φαλήρου», εκδόσεις Κουστένης, Σεπτέμβριος 1996

Τα τελευταία έξι χρόνια άρχισαν να γίνονται κάποιες προσπάθειες για την αναβάθμιση της εικόνας της παραλίας του Π. Φαλήρου. Με την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων στην χώρα μας εκτελέστηκαν σημαντικά και πολυάριθμα έργα. Κύριοι συντελεστές στην πραγματοποίηση αυτών ήταν όχι μόνο η Ελληνική Κυβέρνηση αλλά και ο Δήμος Π. Φαλήρου καθώς και σημαντικοί επιχειρηματίες.

Η πλακόστρωση της παραλιακής ζώνης, για ήρεμες βόλτες στη θάλασσα, καθώς και ο καλλωπισμός της με δενδροφυτεύσεις και χώρους πρασίνου, αλλά και το καλοκαιρινό cinema Φλοίσβος όπως και η προβλήτα του Μπάτη, όπου δίπλα στο κύμα οργανώνονται τα καλοκαίρια συναυλίες και θεατρικές παραστάσεις, προσφέρουν αισθητική απόλαυση και προτείνουν έναν άλλο τρόπο ποιοτικής ζωής.

Ο σχεδιασμός και η κατασκευή του TRAM ήταν μια μεγάλη παρέμβαση στις νότιες περιοχές. Ακολουθώντας τη διαδρομή του πρώτου TRAM, της εποχής του μεσοπολέμου, συνδέει το Π. Φάληρο με το Νέο Φάληρο, όπως τότε, αλλά και με την Αθήνα και τη Γλυφάδα, αφού διασκελίζεται κατά μήκος της παραλιακής λεωφόρου. Όπως και στη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων η συμβολή του είναι τεράστια. Οι αποστάσεις και ο χρόνος μεταφοράς μειώνονται σημαντικά, καθώς επίσης η μεγάλη κίνηση οχημάτων προς τις διάφορες κατευθύνσεις, το μποτιλιάρισμα και οι αυξημένοι ρύποι στην επιβαρυμένη ατμόσφαιρα της Πρωτεύουσας. Η λειτουργία του TRAM όλο το 24ωρο, με στάσεις στα νυχτερινά κέντρα της παραλιακής λεωφόρου, συντελεί και στη μείωση των τροχαίων ατυχημάτων, που συνήθως συνοδεύουν την μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ όσων διασκεδάζουν μέχρι πρωίας.

Σημαντική παρέμβαση απετέλεσε και η Μαρίνα Φλοίσβου, που ανήκει στο Ολυμπιακό Συγκρότημα Φαλήρου. Με τη συμμετοχή Ελλήνων επιχειρηματιών κατασκευάστηκε μια από τις πιο σύγχρονες μαρίνες ελλιμενισμού μεγάλου αριθμού σκαφών. Ο χώρος, όπου προϋπήρχε μαρίνα, ανακαινίστηκε εκ βάθρων με εγκαταστάσεις και παροχές υψηλού επιπέδου, με αποτέλεσμα να συναγωνίζεται επάξια διάσημες Μαρίνες πολυτελών Γιότ του εξωτερικού. Επίσης, διαθέτει τις κατάλληλες υποδομές για τη στέγαση των Ναυταθλητικών Ομίλων και του Σώματος Ναυτοπροσκόπων. Σήμερα ο χώρος μέσα στη Μαρίνα έχει παραχωρηθεί στην Ιστιοπλοϊκή Ομοσπονδία, με στόχο να καθιερωθεί ως ισχυρός πόλος αθλητικών δραστηριοτήτων.

Ο Δήμος Π. Φαλήρου απέκτησε την παραλία, συνολικής έκτασης 144 στρεμμάτων, από το ΕΔΕΜ έως και το πάρκο ΦΛΟΙΣΒΟΥ. Με έργα που σχεδιάζει και εκτελεί και παρεμβάσεις που πραγματοποιεί, αναβαθμίζει την πόλη προς το καλλίτερο και χρησιμότερο για τους κατοίκους αλλά και τους επισκέπτες του.

Τα Ολυμπιακά Ακίνητα παρέδωσαν με πρωτόκολλο χώρο 56 στρεμμάτων, όπου θα κατασκευασθούν το κλειστό Γυμναστήριο και Γήπεδο Μπάσκετ του Π. Φαλήρου με χρήματα του Υπουργείου Πολιτισμού και χρηματοδότηση μέσω Σ.Δ.Ι.Τ. Επίσης παρέδωσαν άλλα 50 στρέμματα, από τα σύνορα της ιδιοκτησίας της Ριζαρείου μέχρι την εκκλησία της Αγ. Σκέπης, όπου με έξοδα της εταιρίας ΒΩΒΟΣ θα γίνει χώρος πρασίνου, ποδηλατόδρομος, παιδική χαρά, δενδροφύτευση. Στο χώρο αυτό δημότες και επισκέπτες θα απολαμβάνουν τον ελεύθερο χρόνο τους, μακριά από την ένταση και το άγχος της μεγαλούπολης.

Για το Πάρκο του Φλοίσβου υπάρχουν πολλά και σημαντικά σχέδια αξιοποίησης. Σε βάθος τετραετίας ο συγκεκριμένος χώρος θα μετατραπεί σε πρότυπο κέντρο διασκέδασης και αναψυχής και θα καταλάβει ξεχωριστή θέση στη ζωή των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής και των επισκεπτών.

Επίσης με την κατασκευή ποδηλατόδρομου και δρόμου περιπάτου, παράλληλα με την ακτή, δίνεται η ευκαιρία σε όλους τους πολίτες να απολαύσουν στον ελεύθερο χρόνο τους το απέραντο γαλάζιο του Αργοσαρωνικού.

Το Παλαιό Φάληρο είναι γνωστό προάστιο – θέρετρο από την αρχαιότητα. Γεμάτο γοητεία, με τα σημάδια της ιστορίας ταιριασμένα με τη σύγχρονη ζωή αλλά και τα ανθρώπινα έργα δεμένα αρμονικά με το φυσικό περιβάλλον. Το μέτωπο της πόλης προς το υγρό στοιχείο αλλά και η θετική της εικόνα διεθνώς, αποτελούν σημεία αναφοράς στον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε και αντιλαμβανόμαστε την πόλη μας.

Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι οι περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις, με πρόσβαση στο νερό, αξιοποιούν το θαλάσσιο ή παραποτάμιο μέτωπό τους και το αναδεικνύουν σαν το μεγαλύτερο πλεονέκτημά τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Βαρκελώνη, η οποία μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992, «ανοίχτηκε» προς τη θάλασσα και απογείωσε οικονομικά και τουριστικά το επίπεδό της.

Η ανάπτυξη και αξιοποίηση του παραθαλάσσιου μετώπου ενισχύει τον τουρισμό: συνεδριακό, αθλητικό-προπονητικό, πολυτελείας και life style, που επιζητούν οι επισκέπτες των πόλεων. Μία καλά οργανωμένη παράκτια ζώνη αποτελεί ισχυρότατο κίνητρο για την ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων, όπως εκθέσεις, φεστιβάλ, συναυλίες, νυχτερινή ζωή, περίπατοι. Οι επισκέπτες επιμηκύνουν τη διαμονή τους στην πόλη, αφού τους προσφέρονται πολυάριθμες επιλογές για διασκέδαση και αγορές, συνεισφέρουν στην οικονομία της και εξοικειώνονται με τους ρυθμούς ζωής της πόλης αλλά και γνωρίζονται καλλίτερα με τους κατοίκους της.

Οι πραγματοποιήσιμες των έργων, που εκπονήθηκαν, προσέδωσε σε ένα τόσο σημαντικό κομμάτι της πόλης την ήπια, υγιή και βιώσιμη λειτουργία που επιζητούν κάτοικοι και επισκέπτες, καταρρίπτοντας το στερεότυπο που θέλει την Αθήνα δύσκολη και απροσπέλαστη. Παράλληλα, ένα μεγάλο μέρος των νοτίων προαστίων επανακτά τον τουριστικό χαρακτήρα που είχε στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα και επαναχαρακτηρίζεται «θέρετρο των Αθηναίων», όπως παλαιότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ολοκληρώνοντας την μελέτη πάνω στο αντικείμενο της ΟΔΠΖ συμπεραίνουμε ότι απουσιάζει χαρακτηριστικά μια πολιτική που να αντιμετωπίζει με ολοκληρωμένο τρόπο τα θέματα της προστασίας του παράκτιου οικοσυστήματος, της εξασφάλισης της κοινωνικής-πολιτιστικής αξίας του, καθώς και της έκτασης και της μορφής των παρεμβάσεων και οικονομικών δραστηριοτήτων στην ευαίσθητη αυτή ζώνη. Συγκεκριμένα με την έως τώρα αποτίμηση της Ε.Ε. από τα είκοσι μέλη-κράτη τα δεκατέσσερα διαθέτουν παράκτια ζώνη, μόνο το 1/3 των κρατών έχει κάποια μορφή στρατηγικής για την προώθηση ΟΔΠΖ.

Συμπερασματικά η ΟΔΠΖ πρέπει να ενσωματώνει τις ακόλουθες αρχές:

- ✓ Η προστασία και ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής ιδιαιτερότητας κάθε περιοχής πρέπει να αποτελεί τον πυρήνα ενός Ολοκληρωμένου Παράκτιου Σχεδιασμού.
- ✓ Ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων και των αντίστοιχων έργων ή των έργων υποδομής θα πρέπει να σέβεται την φέρουσα ικανότητα των φυσικών οικοσυστημάτων και πόρων, αλλά και να σέβεται συναινετικές και άλλες δημοκρατικής διαδικασίες.
- ✓ Η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει και απαιτεί την κινητοποίηση του παράκτιου πληθυσμού την καλλιέργεια αισθήματος κοινής ευθύνης.
- ✓ Ο σχεδιασμός για την επίτευξη της βιώσιμης διαχείρισης και ανάπτυξης πρέπει να γίνεται σε τοπικό επίπεδο (Δήμος-Νομαρχία-Περιφέρεια) και η χάραξη πολιτικής σε εθνικό.

Οι προϋποθέσεις για να εφαρμοστεί η βιώσιμη παράκτια διαχείριση απαιτείται:

- ❖ Αναγνώριση των τοπικών προβλημάτων (περιβαλλοντικών, κοινωνικών και αναπτυξιακών)
- ❖ Καθορισμός των στόχων που πρέπει να επιτευχθούν προκειμένου να επιλυθούν τα προβλήματα.
- ❖ Καθορισμός συγκεκριμένων σταδίων με μετρήσιμα αποτελέσματα
- ❖ Καθορισμός συγκεκριμένων δράσεων σε τοπικό επίπεδο.
- ❖ Εξασφάλιση των μέσων που απαιτούνται προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι δράσεις (οικονομικοί πόροι, ανθρώπινο δυναμικό, υλικοτεχνική υποδομή κ.α.)
- ❖ Ανάπτυξη ενός συστήματος ελέγχου-αξιολόγησης.
- ❖ Οργάνωση δικτύων για την ανταλλαγή εμπειριών πάνω σε πρακτικές παράκτιας διαχείρισης και συμμετοχικού σχεδιασμού.
- ❖ Ανάπτυξη πλαισίου συμμετοχικού σχεδιασμού με την ενεργή συμμετοχή τοπικών φορέων και του κοινού.
- ❖ Οργάνωση προγραμμάτων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του κοινού για να επιτευχθεί η απαιτούμενη κοινωνική συναίνεση και συμμετοχή.

Για την Ελλάδα είναι απαραίτητο να ενσωματωθεί μια Εθνική Στρατηγική για την ΟΔΠΖ με σαφώς καθορισμένους στόχους, χρονοδιαγράμματα και δεσμευμένους πόρους, στο Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης, στον τομέα «Περιβάλλον και

Αειφόρος Ανάπτυξη» αλλά και τα επιμέρους Επιχειρησιακά και στα Περιφερειακά Προγράμματα. Η Στρατηγική Περιβαλλοντικής Εκτίμησης πρέπει να συνοδεύεται από μηχανισμούς παρακολούθησης και αξιολόγησης καθώς και από την συμμετοχή των πολιτών. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις, όπως αυτή του Υπουργείου Οικονομικών για τον «αιγιαλό-παραλία» πρέπει να στηρίζονται στις αρχές και τις κατευθύνσεις της ΟΔΠΖ και να οριστικοποιούνται μόνο μετά από εξαντλητικό διάλογο με τους κοινωνικούς εταίρους.

Προϋποθέσεις και εργαλεία εφαρμογής της ΟΔΠΖ θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι τα εξής:

1. Η ορθή κατανόηση των διαδικασιών και των δραστηριοτήτων που επιτελούνται σε αυτήν.
2. Η ύπαρξη των κατάλληλων τεχνολογικών και ερευνητικών μέσων μελέτης της πολυπλοκότητας και των αλληλεξαρτήσεων των φυσικών, κοινωνικών και παραγωγικών συστημάτων.
3. Η ανάπτυξη των κατάλληλων κοινωνικό-οικονομικών δεξιοτήτων και η εξασφάλιση ανθρώπινου δυναμικού.
4. Μια προσέγγιση οικοσυστήματος, που οδηγεί στη συνεργασία αντί στην αντιπαλότητα με την ακτή και την θάλασσα.

Η εφαρμογή πολιτικών ΟΔΠΖ απαιτεί επίσης, εργαλεία εφαρμογής, μεταξύ των οποίων είναι βέβαια και επαρκείς χρηματοδοτήσεις, κίνητρα και αντικίνητρα.

Είναι γεγονός ότι η πολιτική πρόληψης μέσα από μια οπτική ΟΔΠΖ συμφέρει όχι μόνο από περιβαλλοντική και κοινωνική σκοπιά, αλλά και από οικονομική. Η καταστροφή των ακτών (αυθαίρετη δόμηση, απόρριψη ανεπεξέργαστων λυμάτων, συσσώρευση απόβλητων, αλόγιστη εκμετάλλευση φυσικών πόρων) βραχυπρόθεσμα μπορεί να δημιουργεί την εντύπωση ότι επιφέρει «κέρδη», μακροπρόθεσμα όμως, το περιβαλλοντικό, κοινωνικό και οικονομικό κόστος είναι τεράστιο.

Η οργάνωση, η προώθηση και διαχείριση ενός σταθερού προγράμματος marketing αποτελεί στοιχείο μεσοπρόθεσμης σταθερότητας της τουριστικής ανάπτυξης. Οι κυριότεροι στόχοι ενός τέτοιου προγράμματος είναι:

1. Η συστηματική προβολή της περιοχής.

Στον ολοένα αυξανόμενο ανταγωνισμό, το marketing μιας περιοχής πρέπει να χρησιμοποιεί όλα τα μέσα που διαθέτει (συμμετοχή σε εκθέσεις, διαφημιστικές εκστρατείες, συνεργασία με tour-operators, απευθείας πωλήσεις, δημόσιες σχέσεις), ώστε η περιοχή να προβάλλεται σταθερά στις διεθνείς και την εθνική αγορά. Η πολιτική προβολής πρέπει να έχει ένα χαρακτήρα συστηματικό και να μην επηρεάζεται από τη συγκυρία.

2. Η συγκρότηση ιδιαίτερης διαφημιστικής «εικόνας» της περιοχής.

Το marketing πρέπει να εστιάσει στην ανάδειξη των πόρων της περιοχής που μπορούν να θεωρηθούν και συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Με αυτό τον τρόπο θα συγκροτηθεί και η ιδιαίτερη διαφημιστική «εικόνα» της περιοχής που λειτουργεί και ως σήμα κατατεθέν της.

3. Η διαρκής αναζήτηση νέων αγορών και «ομάδων στόχων»

Η συνεχής αύξηση του αριθμού των καταναλωτών τουριστικών ταξιδιών αλλά και η διαρκής τάση για εξειδίκευση της ζήτησης, επιτρέπουν σε όλο και περισσότερες τουριστικές περιοχές να διεκδικούν τμήματα της παγκόσμιας τουριστικής ζήτησης. Σε αυτά τα πλαίσια, το marketing πρέπει να λειτουργεί

δυναμικά αναζητώντας νέες αγορές αλλά και ομάδες καταναλωτών που ενδιαφέρονται για τους τουριστικούς πόρους που διαθέτει η περιοχή.

4. Η συνεργασία με κατοίκους, κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς και επιχειρήσεις της περιοχής.

Το πρόγραμμα marketing πρέπει να αποτελεί την σύνθεση των απόψεων των διαφορετικών ομάδων που συμμετέχουν στις διαδικασίες της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής. Επομένως, η σχεδίαση, η οργάνωση και η προώθηση του προγράμματος είναι σκόπιμο να αποτελεί αντικείμενο συμμετοχικών και συναινετικών διαδικασιών.

5. Η σύνδεση του προγράμματος marketing με τους βασικούς στόχους και σκοπούς του σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής.

Το πρόγραμμα πρέπει να είναι συναφές με τις βασικές επιλογές του σχεδιασμού της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης. Η διάσταση αυτή επισημαίνει τη μεγάλη σημασία της ύπαρξης συγκροτημένων και συγκεκριμένων στόχων στη διαμόρφωση της ζήτησης, ώστε να εξυπηρετείται ο σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης, αλλά και οι διαδικασίες διαχείρισης της.

Οι άξονες στη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων σε περιοχές με τουριστική ανάπτυξη είναι τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης των κατοίκων αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις των τουριστών. Τα κυριότερα από αυτά τα προγράμματα αφορούν:

- *Προγράμματα τουριστικής εκπαίδευσης.*
Συγκροτημένα προγράμματα τουριστικής εκπαίδευσης σε διαφορετικά επίπεδα (δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια, μεταπτυχιακά) που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας του τουρισμού και να συμβάλουν στην ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- *Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και εξειδίκευσης για όσους ήδη εργάζονται στον τουριστικό τομέα.*
Οι αλλαγές στην αγορά εργασίας του τουρισμού είναι ραγδαίες. Το γεγονός αυτό επιβάλλει τη συστηματική επαγγελματική κατάρτιση και εξειδίκευση των εργαζομένων στον τουριστικό τομέα. Τα προγράμματα αυτού του τύπου συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα της τουριστικής περιοχής και ισχυροποιούν τη θέση των εργαζομένων στην αγορά εργασίας.
- *Προγράμματα επιμόρφωσης κατοίκων και τουριστών*
Τα προγράμματα που αφορούν στους κατοίκους πρέπει να στοχεύουν στην καλύτερη γνώση των λειτουργιών του τουριστικού τομέα και στη βελτίωση του πλαισίου της επικοινωνίας με τους τουρίστες. Τα προγράμματα που αφορούν τους τουρίστες πρέπει να αποσκοπούν στην ουσιαστικότερη γνωριμία τους με τον τόπο (περιβάλλον, ιστορία, πολιτισμός, άνθρωποι) που επισκέπτονται.

- *Προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης*
Τα προγράμματα αυτά αφορούν αρχικά τον τοπικό πληθυσμό, αλλά μπορούν επίσης να συμπεριλάβουν τις τουριστικές επιχειρήσεις και τους τουρίστες. Αποτελούν μια ουσιαστική παράμετρο στην προσπάθεια για την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Επιπλέον εκτιμάτε ότι παρόμοια προγράμματα αναβαθμίζουν τις διαδικασίες διαχείρισης της ανάπτυξης των τουριστικών περιοχών.
- *Συστηματική μελέτη και έρευνα των χαρακτηριστικών της απασχόλησης στον τουριστικό τομέα.*
Οι ιδιαιτερότητες της απασχόλησης στον τουριστικό τομέα σε πολλές τουριστικές περιοχές (εποχική απασχόληση, υψηλό ποσοστό απασχόλησης ανειδίκευτων, υψηλό ποσοστό αυτοαπασχόλησης κ.α.) απαιτούν την επιστημονική διακρίβωση των συνθηκών εργασίας. Με αυτό τον τρόπο θα εκτιμηθούν τόσο οι ανάγκες όσο και τα προβλήματα, τόσο των εργαζομένων όσο και των επιχειρήσεων, και θα δοθούν οι απαραίτητες λύσεις οι οποίες θα συμβάλλουν στην αναβάθμιση του παραγόμενου τουριστικού προϊόντος της περιοχής.

Ολοκληρώνοντας την εργασία μας, παραθέτουμε ως πρόταση μας ένα υπόδειγμα σχεδίου για προβολή της παράκτιας ζώνης του Π. Φαλήρου.

6.1 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΙΟΝΗΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ Π. ΦΑΛΗΡΟΥ.

Σε αυτό το σημείο παραθέτουμε ένα σχέδιο προβολής της παράκτιας ζώνης του Π. Φαλήρου καθώς και την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της. Το βασικό στοιχείο για την εκπόνηση του σχεδίου είναι ότι ο τουρισμός στο Δήμο θα βασίζεται στην τοπική ανάπτυξη και στην εξασφάλιση όσο το δυνατόν περισσότερων ωφελειών για το ντόπιο πληθυσμό.

6.1.1 ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Είναι γνωστό πως ο τουρισμός εξελίσσεται και σε πολλές αστικές περιοχές υλοποιούνται προγράμματα βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στην προσπάθεια τους να προσελκύσουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος της ροής τουριστών στην περιοχή τους. Επομένως ο Δήμος του Π. Φαλήρου βρίσκεται αντιμέτωπος ενός σκληρού ανταγωνισμού από άλλους τουριστικούς προορισμούς που σε γενικές γραμμές προσφέρουν παρόμοια θέλγητρα. Για να κατορθώσει λοιπόν ο Δήμος θα πρέπει να απαντήσει πειστικά στα παρακάτω ερωτήματα:

- 1) Τι είδους τουριστικό προϊόν έχει τις δυνατότητες και θέλει να προσφέρει;
- 2) Ποιες αγορές (τουρίστες και εκδρομείς) θέλει να προσεγγίσει;
- 3) Ποιους τουριστικούς προορισμούς πρέπει να ανταγωνιστεί;

Παρ' όλες τις δυνατότητες που παρουσιάζει ο Δήμος για την ανάπτυξη του τουρισμού, δεν υπάρχει μέχρι σήμερα ένα ενιαίο σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης. Ως εκ τούτου, παρά το γεγονός ότι έχουν γίνει δειλά βήματα για την ανάπτυξη της παράκτιας περιοχής, η έλλειψη τουριστικού σχεδιασμού δεν έχει κάνει δυνατόν να καθορισθούν οι κατευθύνσεις που πρέπει να έχει η τουριστική ανάπτυξη στο μέλλον.

Η προτεινόμενη μελέτη έρχεται να καλύψει την ανάγκη ύπαρξης ενός ενιαίου και ολοκληρωμένου σχεδίου, έχοντας ως κύριο σκοπό να αξιολογήσει τις δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης που δημιουργεί πολιτισμικός και φυσικός πλούτος της περιοχής, εντοπίζοντας τις αδυναμίες και τα περιθώρια βελτιώσεων του προσφερόμενου προϊόντος και διερευνώντας τις αντιλήψεις όλων των εμπλεκόμενων μερών (τουριστών, επιχειρηματιών, δημόσιου τομέα και τοπικού πληθυσμού). Ο σκοπός της μελέτης είναι να προταθεί ένα σχέδιο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης για το Δήμο και την ευρύτερη περιοχή που θα εξασφαλίσει τα μέγιστα οφέλη για τον τόπο και το ντόπιο πληθυσμό, ελαχιστοποιώντας ταυτόχρονα τις αρνητικές επιπτώσεις.

Ο βασικός άξονας του σχεδίου θα είναι συνδεδεμένος με την ύπαρξη μιας πληθώρας πολιτιστικών και φυσικών πόρων και φεστιβάλ που μπορούν να προσελκύσουν τον επισκέπτη στην περιοχή. Η βασική υπόθεση της ανάπτυξης στηρίζεται στην ισόρροπη χρήση και κατανάλωση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής με απώτερο σκοπό την βιώσιμη κοινωνικοοικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη.

6.1.2 ANTIKEIMENO TOY ΕΡΓΟΥ

Για να επιτευχθεί ο σκοπός της προτεινόμενης μελέτης, θεωρείτε αναγκαίο να υιοθετηθούν και να υλοποιηθούν οι παρακάτω στόχοι:

- Να αξιολογηθεί η υφιστάμενη τουριστική προσφορά και η ζήτηση για το προϊόν που προσφέρει ο Δήμος, ώστε να εξετασθεί πώς και με ποιο βαθμό το υπάρχον απόθεμα πολιτιστικών και φυσικών πόρων του Δήμου μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες και στις απαιτήσεις της σύγχρονης τουριστικής ζήτησης, συνεισφέροντας παράλληλα στην αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής. Συγκεκριμένα:
 - Να διερευνηθούν οι υπάρχουσες δευτερογενείς πηγές δεδομένων αναφορικά με τις επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία, στην κοινωνία, στον πολιτισμό και στο περιβάλλον του Δήμου και της ευρύτερης περιοχής.
 - Να πραγματοποιηθεί πρωτογενής έρευνα για την καταγραφή των θέσεων και των προτάσεων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα και των κατοίκων της περιοχής σχετικά με τα σημερινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις του Δήμου και οι κάτοικοι της περιοχής και τις κατευθύνσεις που πρέπει να έχει η τουριστική ανάπτυξη στο μέλλον.
- Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας να προταθεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, που να προτείνει συγκεκριμένες λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο ντόπιος πληθυσμός και ο τουριστικός τομέας της περιοχής, μέσω της μεγιστοποίησης των θετικών επιπτώσεων και της ελαχιστοποίησης των αρνητικών.
- Να επιτευχθεί η διάχυση των αποτελεσμάτων της μελέτης στους εμπλεκόμενους φορείς, αλλά και η εξασφάλιση της συνεργασίας όλων των ενδιαφερόμενων μερών για την αξιοποίηση και την περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού κατά τα επόμενα έτη.

6.1.3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το έργο προβλέπεται να περιλαμβάνει τις παρακάτω ενέργειες:

1) Διερεύνηση της υπάρχουσας κατάστασης

Η δευτερογενής έρευνα θα διερευνήσει την υπάρχουσα κατάσταση του Δήμου και της ευρύτερης περιοχής. Συγκεκριμένα θα περιλαμβάνει:

A) Ανάλυση του περιβάλλοντος, δηλαδή ανάλυση της οικονομίας, της κοινωνίας, του πολιτισμού και του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

B) Ανάλυση της τουριστικής προσφοράς, η οποία θα περιλαμβάνει εκτίμηση των τουριστικών υποδομών της περιοχής και γενικότερα του παρόντος επιπέδου τουριστικής ανάπτυξης.

Γ) Ανάλυση της υπάρχουσας ζήτησης, που θα περιλαμβάνει αριθμό εκδρομέων και τουριστών, αριθμό διανυκτερεύσεων, διάκριση των επισκεπτών μεταξύ Ελλήνων και Αλλοδαπών, μέση καταναλωτική δαπάνη, διάρκεια παραμονής, κλπ.

2) Πρόβλεψη μελλοντικής εισροής τουριστών

Η πρόβλεψη της μελλοντικής εισροής τουριστών στο Δήμο θα γίνει μέσω της κατασκευής ενός μακροοικονομικού μοντέλου που θα εξετάζει την ύπαρξη μακροχρόνιας συσχέτισης ανάμεσα στον αριθμό αφίξεων τουριστών προς το Δήμο από εσωτερικό τουρισμό και ένα σύνολο χωρών (π.χ. Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο και Σκανδιναβικές Χώρες) με διάφορους δείκτες ανάπτυξης (όπως το ΑΕΠ της Ελλάδος σε σχέση με το ΑΕΠ της χώρας προέλευσης των τουριστών, το δείκτη τιμών καταναλωτή της Ελλάδος σε σχέση με τον αντίστοιχο των χωρών προέλευσης και τη συναλλαγματική ισοτιμία), καθώς και δείκτες που θα εκτιμούν το μέγεθος των δημοσίων δαπανών για την ανάπτυξη του τουρισμού στον Δήμο (όπως δαπάνες για διαφήμιση του Δήμου ως τουριστικού προορισμού, δαπάνες-επενδύσεις σταθερού κεφαλαίου για κατασκευή και συντήρηση καταλυμάτων διαμονής, υποδομής κλπ.).

3) Έρευνα των άμεσων εμπλεκομένων

Για την ανάπτυξη μιας τουριστικής περιοχής καθοριστικός είναι ο ρόλος των παρακάτω ομάδων κοινού στις οποίες θα επικεντρωθεί η πρωτογενής έρευνα:

Τουρίστες και εκδρομείς

Οι τουρίστες και οι εκδρομείς είναι καταναλωτές του τουριστικού προϊόντος και από την καταναλωτική τους δαπάνη εξαρτάται η επιτυχία ενός τουριστικού προορισμού. Γι' αυτό το λόγο θα ζητηθεί από ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα επισκεπτών (εκδρομέων και τουριστών) να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο για να αξιολογηθεί η ικανοποίησή τους από τις διακοπές τους και το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν.

Το ερωτηματολόγιο για τους τουρίστες και τους εκδρομείς θα είναι χωρισμένο σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος θα ζητείται να αναφέρουν ορισμένα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά τους και τον τόπο προέλευσης τους. Στο δεύτερο μέρος θα περιέχονται ερωτήσεις σχετικές με τον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού τους και τους λόγους που επέλεξαν το Δήμο ως προορισμό τους και τη διάρκεια παραμονής τους. Στο τελευταίο μέρος οι ερωτώμενοι θα αξιολογούν διάφορα χαρακτηριστικά γνωρίσματα από τη διαμονή τους στο Δήμο, όπως: υποδομή, υπηρεσίες, καθαριότητα, αστυνόμευση, δημόσια μεταφορά, φιλοξενία, κλπ. Θα δηλώνουν αν προτίθενται στο μέλλον να επισκεφτούν ξανά το Δήμο και κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα τον επισκέπτονταν σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι είναι σημαντικό να καλυφθούν όσο το δυνατόν περισσότερες κατηγορίες επισκεπτών, οι οποίες έχουν, πέρα από τις κοινωνικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες τους, διαφορετικές περιόδους αφίξεων, αλλά και σημαντικές αποκλίσεις τα υπόλοιπα εξεταζόμενα χαρακτηριστικά τους.

Τοπικός Πληθυσμός

Σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα από τους κατοίκους της περιοχής θα ζητηθεί να συμμετέχουν στην έρευνα. Οι ερωτηθέντες θα επιλέγουν με την μέθοδο της δειγματοληψίας κατά δεσμίδες, μια και θεωρείται ως μία από τις πιο αξιόπιστες μεθόδους για να επιτευχθεί η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Αρχικά θα επιλεγθούν με τυχαίο τρόπο ορισμένοι δρόμοι της πόλης. Σε κάθε έναν από αυτούς τους δρόμους ο ερευνητής θα επισκέπτεται την κάθε πέμπτη κατοικία και θα ζητάει από έναν ενήλικα να συμμετέχει στην έρευνα. Σε περίπτωση αρνήσεως ο ερευνητής θα απευθύνεται στο παρακείμενο σπίτι.

Το ερωτηματολόγιο θα χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος θα έχει ως αντικείμενο τις κοινωνικές, τις οικονομικές και τις χωρικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης καταγράφοντας ταυτόχρονα τις απόψεις των κατοίκων για τις αλλαγές που έχει φέρει ο τουρισμός στην περιοχή και στη ζωή τους. Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου θα προσδιορίζει τις κατευθύνσεις που πιστεύουν ότι πρέπει να έχει στο μέλλον η τουριστική ανάπτυξη και τις παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν από τον ιδιωτικό, τον δημόσιο τομέα. Το τελευταίο μέρος θα εμπεριέχει τα κοινωνικό-δημογραφικά στοιχεία του δείγματος και θέματα που αφορούν τα καταναλωτικά πρότυπα και το επίπεδο διαβίωσης τους, τους τρόπους ψυχαγωγίας με έμφαση στη νεολαία, τις κοινωνικές και τις ηθικές αξίες, τις σχέσεις των κατοίκων μεταξύ τους, την επαγγελματική απασχόληση των κατοίκων του Δήμου και την επαγγελματική τους κινητικότητα.

Ιδιωτικός τομέας

Η έρευνα του ιδιωτικού τομέα θα απευθύνει σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα ιδιοκτητών ή διευθυντών επιχειρήσεων που επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα από τον τουρισμό και θα καλύψει τις εξής ενδεικτικές κατηγορίες:

- Τουριστικά γραφεία
- Γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων-μοτοποδηλάτων
- Καταστήματα τουριστικών ειδών
- Ξενοδοχειακές μονάδες
- Επισιτιστικές επιχειρήσεις
- Επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών
- Εμπορικά καταστήματα

Το ερωτηματολόγιο των επιχειρήσεων θα χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος θα ζητούνται διάφορα λειτουργικά και οικονομικά στοιχεία των επιχειρήσεων και τις επιπτώσεις που έχει ο τουρισμός στη λειτουργία τους. Στο δεύτερο μέρος θα ερωτώνται για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι αλλά και γενικότερα ο τουριστικός τομέας της περιοχής και για το τι πρέπει να γίνει για να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα. Στο τελευταίο μέρος θα ζητηθεί από τους ερωτώμενους να προτείνουν για τα προβλήματα που προκαλούνται από τον τουρισμό, καθώς και να δώσουν προτάσεις για την μελλοντική βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής.

Λοιποί εμπλεκόμενοι φορείς

Η τελευταία ομάδα κοινού που θα ενσωματωθεί στην έρευνα θα αποτελείται από:

- Δημόσιους λειτουργούς, όπως: Στελέχη της Περιφέρειας, της Διεύθυνσης Τουρισμού του ΕΟΤ, της Νομαρχίας και του Δήμου και άλλων υπηρεσιών
- Εκπροσώπους Συλλογικών Φορέων Εργαζομένων.
- Εκπροσώπους λοιπών Συλλογικών Φορέων, όπως τοπικών επιμελητηρίων (Τεχνικό, Οικονομικό κλπ), ενώσεων συνεργαζομένων επιχειρήσεων (π.χ. προμηθευτών, ταξί, μεταφορικών εταιρειών, κλπ.)

Οι ερωτώμενοι θα καλούνται να τοποθετηθούν επί ζητημάτων αντιστοίχων με εκείνα που θα περιλαμβάνονται στα δύο τελευταία μέρη του ερωτηματολογίου των τουριστικών επιχειρήσεων.

Για τις έρευνες της τοπικής κοινωνίας και του ιδιωτικού και του Δημόσιου τομέα αρχικά θα διενεργηθούν προσωπικές συνεντεύξεις με επιλεγμένους εκπροσώπους τους, ώστε να οριστικοποιηθεί το περιεχόμενο και η μορφή των

ερωτηματολογίων και να γίνουν όσο το δυνατόν πιο απλά και κατανοητά για τους ερωτώμενους. Έτσι θα διασφαλιστεί αφενός η μαζικότερη συμμετοχή τους στην έρευνα και αφετέρου θα διευκολυνθεί (σε επόμενη φάση) η συνεργασία τους.

6.1.4 ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Συλλέγοντας λοιπόν όλα τα παραπάνω στοιχεία, θα σχεδιάσουμε ένα πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης για το Δήμο. Το αναπτυξιακό αυτό πρόγραμμα θα θεωρεί τον Δήμο ως «προϊόν κοινωνίας» που προσφέρεται προς πώληση για την καλύτερευση της ζωής της ντόπιας κοινωνίας. Θα περιλαμβάνει σαφείς και συνοπτικές προτάσεις για τις προσφερόμενες τουριστικές εγκαταστάσεις, την οργάνωση των τουριστικών υπηρεσιών, την κατάρτιση του προσωπικού, τα έργα υποδομής, επικοινωνιών και μεταφοράς καθώς και την ανάπτυξη των τουριστικών δυνατοτήτων της περιοχής. Επίσης το πρόγραμμα θα αναπτύξει μηχανισμούς και δραστηριότητες που ουσιαστικά θα απαντήσουν σε ερωτήματα όπως:

- Πού βρισκόμαστε;
- Πού θέλουμε να βρισκόμαστε στο μέλλον;
- Πώς θα φτάσουμε στο στόχο μας;

Η ανάλυση της παρούσας κατάστασης της αγοράς και των προϊόντων, η συγκεκριμενοποίηση των στόχων σε σχέση με το αγοραστικό κοινό καθώς και η ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου σχεδίου δράσης επίτευξης των στόχων θα αποτελέσουν τον οδηγό για ένα σχέδιο Marketing. Το Σχέδιο Marketing θα αποκαλύψει και θα περιγράψει τις τάσεις και τις ιδιαιτερότητες της αγοράς (π.χ. εποχικότητα προϊόντων) και του αγοραστικού κοινού(π.χ. ηλικία, ενδιαφέροντα). Επιπλέον θα αναλύσει την αγορά ποιοτικά και ποσοτικά και θα καταγράψει τον ανταγωνισμό. Τέλος, θα προσδιορίσει τα προβλήματα, τις ευκαιρίες και τη δυναμική των προϊόντων που θα προσφερθούν, τις ευκαιρίες και τη δυναμική των προϊόντων που θα προσφερθούν στο εν δυνάμει αγοραστικό κοινό από τα κατάλληλα επιλεγμένα κανάλια διανομής.

Στην κατάρτιση του προτεινόμενου προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης θα καθοριστούν οι τύποι των τουριστών που μπορεί να προσελκύσει ο Δήμος, Θα διερευνηθούν οι δυνατότητες για το αν οι εγκαταστάσεις θα είναι συγκεντρωμένες ή πρέπει να διασκορπιστούν και θα προκύψουν συμπεράσματα για το πώς θα σχεδιαστεί η λειτουργία των εγκαταστάσεων.

Συνοπτικά, το προτεινόμενο πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης θα αποτελεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα προτάσεων που κατά τη διαδικασία της υλοποίησης του θα επιτευχθούν σταδιακά τα επιθυμητά αποτελέσματα μιας ισόρροπης τουριστικής ανάπτυξης.

6.1.5 ΣΧΕΔΙΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Το σχέδιο υλοποίησης του προγράμματος θα αποτελεί ένα λεπτομερές πλάνο για την εφαρμογή του προτεινόμενου σχεδίου, συμπεριλαμβανομένων των μεθόδων ανεύρεσης κεφαλαίων και την οργάνωση για τη διαχείριση και την εφαρμογή του προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα θα αποτελέσει εκτίμηση του κόστους για την εφαρμογή του προτεινόμενου προγράμματος, συμπεριλαμβανομένης και της κατανομής των δαπανών σε ιδιωτικές και δημόσιες, το σχεδιασμό ενός χρονοδιαγράμματος για την υλοποίηση του σχεδίου και την αξιολόγηση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντολογικών επιπτώσεων των προτεινόμενων επενδύσεων. Στα πλαίσια του σχεδίου υλοποίησης θα υπάρχει μια ερευνητική ομάδα η οποία θα συμμετέχει στην ενημέρωση των δημοτών με σκοπό τη συνειδητοποίηση των επιδιωκόμενων στόχων και την εξασφάλιση της απαραίτητης συναίνεσης, καθώς και τη μεταφορά και ανάπτυξη τεχνογνωσίας για τη βιωσιμότητα των παρεμβάσεων που θα αποφασισθούν.

6.1.6 ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΟΥ ΈΡΓΟΥ

Για την υποστήριξη και την παρακολούθηση του έργου είναι απαραίτητη η ύπαρξη, στελέχωση και λειτουργία ενός μηχανισμού υλοποίησης του έργου. Ο μηχανισμός αυτός θα εξασφαλίζει την επικαιροποίηση των προβλέψεων και εκτιμήσεων μέσα από τη συλλογή δεδομένων σχετικών με τις ανωτέρω έρευνες.

Παράλληλα με την εξέλιξη του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης η ερευνητική ομάδα θα προσφέρει υποστήριξη στα παρακάτω:

1. Μεταφορά τεχνογνωσίας για την ανάπτυξη νέων μορφών ήπιου και εναλλακτικού τουρισμού.
2. Διαμεσολάβηση με οργανωτές ταξιδιών για την προσέλκυση αλλοδαπών τουριστών στο Δήμο.
3. Προώθηση επιχειρηματικότητας και απασχόλησης στο τουρισμό.
4. Διοργάνωση επιμορφωτικών και ενημερωτικών δράσεων.
5. Υποστηρικτικές δράσεις, δομές και υπηρεσίες.

6.1.7 ΠΑΡΑΔΟΤΕΑ

Μετά από την ολοκλήρωση του έργου η ερευνητική ομάδα θα παραδώσει στο Δήμο:

- Μελέτη αξιολόγησης της υφιστάμενης κατάστασης
- Αποτελέσματα των πρωτογενών ερευνών.
- Σχέδιο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης (εγχειρίδιο)
- Διαμορφωμένο οικονομετρικό μοντέλων προβλέψεων.

6.2 ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΩΝ GIS (Geographical Information Systems) ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ ΤΟΥ Π.ΦΑΛΗΡΟΥ.

Σε αυτό το κομμάτι θα προτείνουμε την τουριστική προβολή των ακτών του Π. Φαλήρου μέσω της Τεχνολογίας. Η εφαρμογή των Συστημάτων Γεωγραφικών Πληροφοριών (Σ.Γ.Π.)¹ δεν είναι απόλυτα πρωτοποριακή στον Ελλαδικό χώρο, αλλά υπάρχουν πολλά προβλήματα συνεργασίας των τοπικών Δημοσίων και μη υπηρεσιών. Βέβαια, η ανάγκη εφαρμογής μιας τέτοιας τεχνολογίας είναι έντονη και τα όποια προβλήματα ευελπιστούμε ότι θα ξεπεραστούν.

Εδώ λοιπόν θα παρουσιαστεί η τεχνολογία με την οποία καθίσταται δυνατή η τουριστική προβολή των ακτών με την εφαρμογή των Σ.Γ.Π και του διαδικτύου.

Η συγκεκριμένη τεχνολογία δεν είναι πλέον απόλυτα πρωτοποριακή, γιατί ήδη εφαρμόζεται σε πολλές χώρες και σε ελάχιστες στον Ελλαδικό χώρο. Βέβαια η σωστή διαχείριση της νέας τεχνολογίας έπεται και την ύπαρξη των ατόμων που θα διαχειριστούν και θα εφαρμόσουν σωστά την πληροφορία.

Στην Ελλάδα είναι γνωστή η δυσλειτουργία των κρατικών υπηρεσιών σε θέματα εκσυγχρονισμού των υπηρεσιών, κάτι που επιβάλλεται να αποτραπεί, προκειμένου να συμβάλλουν και οι κρατικές υπηρεσίες στην πράξη των περιοχών οι οποίες θέλουν να προβάλλουν τουριστικά τις ακτές τους με την εφαρμογή του διαδικτύου και των Σ.Γ.Π.

Καθιστά λοιπόν την ανάγκη στελέχωσης των κρατικών υπηρεσιών με συστήματα νέας τεχνολογίας για την καλύτερη συμπεριφορά της τουριστικής περιοχής-ακτής στον ξένο επισκέπτη και καλύτερη διαχείριση των τουριστικών περιοχών.

Ο στόχος λοιπόν της παρούσας εφαρμογής, είναι ο τρόπος τουριστικής προβολής των ακτών εφαρμόζοντας τα Σ.Γ.Π και το διαδίκτυο για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Άλλος βασικός στόχος είναι η δημιουργία ενός εργαλείου το οποίο αφ' ενός μεν να εκλογικεύει την διατιθέμενη σήμερα στα γραφεία πληροφορία, αφετέρου δε, να διευκολύνει την αναζήτηση εξ' αποστάσεως και μη.

Η εντυπωσιακή διάδοση και εξάπλωση του διαδικτύου έχει οδηγήσει σε ένα μέσο παγκόσμιας εμβέλειας που προσφέρει νέες δυνατότητες στη δημοσίευση των θεματικών χαρτών.

Η συγκεκριμένη εφαρμογή, απευθύνεται σε ένα τουριστικό κοινό το οποίο απαιτεί να εφαρμόσει το προϊόν του χάρτη και του διαδικτύου όσο το δυνατόν απλούστερα ώστε να αξιοποιήσει όλες τις δυνατότητες που παρέχονται, ώστε η επίσκεψη του σε περιοχή άγνωστη για αυτόν να μην κρύβει αρνητικές εκπλήξεις.

Με την εφαρμογή αναζήτησης αντιμετωπίζονται αρκετά προβλήματα, αφού οι ενδιαφερόμενοι δεν χρειάζονται να βρεθούν στην ακτή για να την γνωρίσουν, όσο αφορά την ποιότητα της, το ύψος της, την παροχή υπηρεσιών από το φαγητό, το αναψυκτικό και τα σπορ, έως το κατάλληλο κατάλυμα και την κάλυψη προσωπικών αναγκών. Από την πλευρά των συντελεστών η ψηφιακή βάση επιτρέπει αποτελεσματική διαχείριση και εύκολη ενημέρωση.

¹ Αποδώ και πέρα στο κείμενο Σ.Γ.Π

6.2.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ (WEB-GIS) ΚΑΙ ΤΙ Σ.Γ.Π.

Ο ορισμός του WEB GIS είναι ένα πολύπλοκο σύστημα το οποίο έχει εφαρμογή στο internet και δυνατότητα να εισάγει, να δημιουργεί, να χειρίζεται, να αναλύει και να εμφανίζει πληροφορία που σχετίζεται με την γεωγραφική θέση της περιοχής που μελετάται.

Η ανάπτυξη της συγκεκριμένης εφαρμογής, βασίζεται στην τεχνολογία πελάτη-διακομιστή.

Από την πλευρά του διακομιστή, πρέπει να οριστούν οι χρήστες, μέσα από το Internet Service Manager.

Στη συνέχεια πρέπει να κατασκευασθούν οι βασικές δομές των ιστοσελίδων που θα χρησιμοποιηθούν ώστε να εισαχθούν τα χαρτογραφικά και περιγραφικά δεδομένα.

Από τη μεριά του πελάτη, θα πρέπει να υπάρχει γρήγορη και εύκολη πρόσβαση δεδομένων, δυνατότητες ανάλυσης, υποβολής ερωτημάτων και άμεση χρήση του συστήματος.

Το Σ.Γ.Π. μπορεί να παράγει νέα πληροφορία και γι' αυτό το λόγο, πρέπει να είναι άμεση η εισαγωγή της πληροφορίας τόσο της γεωγραφικής όσο και της περιγραφικής. Το να διαθέτουμε ένα ακριβές και καλά δομημένο περιβάλλον δεδομένων είναι σημαντικό προκειμένου να γίνει οποιαδήποτε χωρική ανάλυση για την περιοχή που ενδιαφέρει τον επισκέπτη τουρίστα.

Οι εφαρμογές της τεχνολογίας των Σ.Γ.Π. έχουν αρχίσει να σχεδιάζονται και να υλοποιούνται κατά τα τελευταία χρόνια και στο χώρο των Δημοσίων Υπηρεσιών όπου οι απαιτήσεις για το χειρισμό των γεωγραφικών δεδομένων είναι έντονες. Απαιτείται προσωπικό έμπειρο να αντιμετωπίσει προβλήματα διαχείρισης του συστήματος, τα οποία είναι συνήθως πιο έντονα στην αρχή μια εφαρμογής. Έτσι τα Σ.Γ.Π. δρουν συμπληρωματικά και συμβάλλουν αποτελεσματικά σε εργασίες όπου οι ανθρώπινες δυνατότητες είναι περιορισμένες όπως η συσχέτιση πληροφορίας και σύνθεση νέας από υπάρχοντα δεδομένα.

Η τεχνολογία των Σ.Γ.Π. επιτρέπει σε διαφορετικούς χρήστες να εμφανίζουν ακριβώς την πληροφορία που επιθυμούν κατάλληλα συμβολισμένη στις οθόνες τους, σε πραγματικό χρόνο, ώστε η σύνθεση ενός χάρτη να είναι άμεση εφόσον αυτή η διαδικασία υποστηρίζεται πλήρως από το κατάλληλο λογισμικό.

6.2.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Ήδη η προβολή των ακτών της χώρας μας αποτελεί γεγονός και μάλιστα με τον πιο εύκολο και γρήγορο τρόπο, ακολουθώντας τη νέα μεθοδολογία που προσφέρουν τα Σ.Γ.Π.

Περισσότερο από ένα χάρτη, τα Σ.Γ.Π., επιτρέπουν την ευκολία διαχείρισης της σχεσιακής βάσης δεδομένων η οποία μπορεί να αναπτυχθεί με την εισαγωγή νέας κάθε φορά πληροφορίας και να αναλυθεί. Πριν από όλα βέβαια προκειμένου να προβληθεί μια ακτή, είναι σημαντικό να συλλεχθούν όλες οι πληροφορίες για την ακτή και πρώτο και βασικό στοιχείο είναι να επισημανθεί η γεωγραφική της θέση.

Γνωρίζοντας τη γεωγραφική θέση των περιοχών με τουριστικό ενδιαφέρον, είναι σαν να γνωρίζει κανείς τις χιλιομετρικές αποστάσεις της περιοχής από άλλες έτσι ώστε ο επισκέπτης να μπορεί να ελέγχει το χρόνο και τον τρόπο μετακίνησης του ακόμη και μέσα από το διαδίκτυο ή από υπάρχοντες θεματικούς χάρτες οι οποίοι χρησιμοποιούνται σε πολλούς κοινωνικούς τομείς, προκειμένου να απεικονίσουν τη χωρική διάσταση των φαινομένων που μελετούν.

Η ανάγκη λοιπόν εξυπηρέτησης ενός κοινού το οποίο δεν γνωρίζει την ακτή που πρόκειται να επισκεφτεί καθώς και τις υπηρεσίες που θα του προσφερθούν ώστε η επίσκεψη του να είναι η καλύτερη δυνατή όσο αφορά την εξυπηρέτηση του τουρίστα πάντα, οδηγεί τις τουριστικές υπηρεσίες να προβάλλουν την ακτή σε όλες τις διαστάσεις. Έτσι οι σωστοί χάρτες και τα κέντρα πληροφόρησης που προσφέρουν υπηρεσίες στο διαδίκτυο, λειτουργούν ως αρεστά μέσα αναγνώρισης και προσέγγισης μιας ακτής.

Η συνεργασία ενός Σ.Γ.Π. και του διαδικτύου, μπορεί να μετατρέψει μια άγνωστη ακτή σε αρκετά γνώριμη και εύκολα προσπελάσιμη. Βέβαια εκτός από την ποιότητα του καταλύματος που θα βρει και της σίτισης και γενικότερα οι υπηρεσίες άμεσης ανάγκης που θα χρειαστεί να είναι αξιόλογες. Επίσης ενδιαφέρουν και οι κατευθύνσεις μετακίνησης του, ώστε να γνωρίσει και άλλες περιοχές, καθώς και οι χρόνοι και ο τρόπος μετακίνησης. Δεν είναι δύσκολο σήμερα με την νέα τεχνολογία και από τη στιγμή που ο ίδιος θέλει να γνωρίζει από πριν την πληροφορία, να του παρέχει αυτή, ώστε να αποφευχθούν τα προβλήματα ατυχημάτων, όπως έργα που δυσχεραίνουν την κυκλοφορία.

Πέραν της εξυπηρέτησης του επισκέπτη, η συνεργασία των Σ.Γ.Π. και του διαδικτύου, εξυπηρετεί τους εμπόρους τουριστικών και άλλων ειδών οι οποίοι θέλουν να προβάλλουν τα καταστήματα τους στην υπηρεσία του επισκέπτη, έτσι ώστε τυχόν ιδιαιτερότητες προϊόντων να γίνονται γνωστές π.χ. πώληση πήλινων κατασκευασμάτων με ιδιαίτερες απεικονίσεις από φωτογραφίες της περιοχής ή διάφορα εξαρτήματα διακόσμησης σε εξαιρετικές τιμές κλπ.

Μια άλλη εφαρμογή που παρέχουν τα Σ.Γ.Π. και το διαδίκτυο, είναι η διαχείριση της πληροφορίας από την Τοπική-Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση. Πολλοί από τους επισκέπτες δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο και είναι φυσικό τα περισσότερα ερωτήματα να θέλουν να τα θέσουν στην υπηρεσία εξυπηρέτησης κοινού. Η συγκεκριμένη υπηρεσία από τη στιγμή που ξέρει να χειρίζεται τη νέα τεχνολογία, πρέπει να είναι σε θέση να εξυπηρετεί τον επισκέπτη με γρήγορο και εύκολο τρόπο, απαντώντας σε ερωτήματα όπως:

1. Που θα βρω ξενοδοχείο με ελεύθερα δωμάτια Α, Β, Γ κατηγορίας δίπλα στη θάλασσα.
2. Ασχολούμαι με διάφορα αθλήματα και θέλω να ξέρω που θα βρω π.χ. ιστιοσανίδα ή τένις club κλπ.
3. Ενοικίαση αυτοκινήτου, ποδηλάτου, πρόσβαση σε χώρο γηπέδου για αθλητισμό κλπ.
4. Παραλία με χαλίκι ή αμμουδιά ή με ναυαγοσώστη ή με ομπρέλες και καθίσματα, ή δυνατότητα εκμάθησης θαλασσίων σπορ κλπ.

Η παροχή τέτοιου είδους υπηρεσίας σε επισκέπτες-τουρίστες που δεν γνωρίζουν τον τόπο που επισκέπτονται, είναι απαραίτητη. Απαραίτητη επίσης είναι η συγκεκριμένη τεχνολογία και στα Λιμεναρχεία τα οποία φροντίζουν για την αστυνόμευση των ακτών και γενικότερα εξυπηρετούν τον επισκέπτη σε περιπτώσεις ανάγκης.

Έχοντας ψηφιακή χαρτογράφηση των ακτών για τις οποίες έχουν ευθύνη, μπορούν να τις παρακολουθούν για τυχόν ατυχήματα που μπορεί να συμβούν μέσα στη θάλασσα είτε από τους τουρίστες, είτε ναυτικά ατυχήματα. Για παράδειγμα αναφέρεται η περίπτωση πετρελαιοκηλίδας και η εκτίμηση των τουριστικών επιπτώσεων στην περιοχή που συνέβη το γεγονός.

Καθίσταται λοιπόν απαραίτητη η παρακολούθηση των ακτών με Σ.Γ.Π., έτσι ώστε τα αίτια που καθιστούν μια ακτή μη προσπελάσιμη να βρίσκονται έγκαιρα και

να αποφεύγονται. Η πολιτεία είναι υπεύθυνη για τον εκτοπισμό των όποιων προβλημάτων μπορεί να εμφανιστούν σε μια ακτή και ακολούθως για την έγκαιρη αντιμετώπισή τους, ώστε να διασφαλίζεται η άνετη και ασφαλή παραμονή του επισκέπτη. Ορισμένα προβλήματα που μπορεί να τα παρακολουθεί εφαρμόζοντας την τεχνολογία των Σ.Γ.Π. αναφέρονται παρακάτω:

- ✓ Περιστασιακές απορρίψεις λυμάτων ή βοθρολυμάτων που ρυπαίνουν τον θαλάσσιο χώρο.
- ✓ Την κακή λειτουργία των συστημάτων επεξεργασίας των αποβλήτων των ξενοδοχείων.
- ✓ Την μεταφερόμενη κατά τις βροχοπτώσεις ρύπανσης στη θάλασσα, που πραγματοποιείται με τα ρέματα που οδηγούν τις απορροές σ' αυτή.
- ✓ Απορρίψεις από μικρά σκάφη που ελλιμενίζονται κοντά στην ακτή.
- ✓ Από επικοινωνία σηπτικών βόθρων ή άλλων συστημάτων διάθεσης αποβλήτων στη ξηρά με τον υπόγειο υδροφόρο ορίζοντα και τα νερά της θάλασσας.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι στην ανάπτυξη, προστασία και βελτίωση της θα μπορούσε να υπάρχει ηλεκτρονικός τρόπος εμφάνισης των μαρίνων.

Κλείνοντας λοιπόν καταλήγουμε στο ότι ο μελλοντικός επισκέπτης, οφείλει να συμβάλλει με τον τρόπο του στην επαναφορά και διατήρηση της καθαριότητας της ακτής, αν αυτή δεν υπάρχει. Συμπεραίνουμε ότι η συμβολή της τουριστικής βιομηχανίας στη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος μιας ακτής είναι καθοριστική και για τον τουρισμό της χώρας και γενικότερα, αφού η προστασία των ακτών μας είναι θεμελιώδες συστατικό του τουριστικού προϊόντος. Έτσι με την γνώση που μπορεί να αποκομιστεί από το διαδίκτυο για μια ακτή που ενδιαφέρει, οι επισκέπτες θα πρέπει να βρίσκονται σε θέση να συμμετέχουν, και να ελέγχουν ακόμη τις ενέργειες που έπεται να γίνουν για την τυχόν ανάπτυξη της ή τη μεταβολή της.

Η διοίκηση εκτός από την υποχρέωση που θα έχει να προσφέρει πληροφόρηση για την ακτή του Π. Φαλήρου, θα πρέπει να υποχρεούται να δημοσιεύσει τυχόν ρυθμίσεις και μέτρα που αφορούν την περιοχή δια μέσω χαρτών ή και του διαδικτύου και οι επισκέπτες που ενδιαφέρονται για την ορθή συντήρησή της ακτής να είναι σε θέση να αντιδράσουν για τυχόν απειρισκεψίες που καθιστούν μία καλή ακτή σε απαγορευμένη λόγω π.χ. ρύπανσης.

Για την ακτή λοιπόν θα μπορούσε η διοίκηση να παράγει χάρτες και ειδική διεύθυνση στο διαδίκτυο, όπου θα αναφέρεται η ποιότητα των νερών κολύμβησης όπως ήδη γίνεται σε αντίστοιχο site του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων. Το υπουργείο, κάθε χρόνο εκτός από το Πρόγραμμα Ανάπλασης και καθαρισμού των ακτών, εφαρμόζει κατά τη διάρκεια της Κολυμβητικής Περιόδου και το πρόγραμμα ελέγχου της ποιότητας των νερών κολύμβησης σε ένα μεγάλο αριθμό ακτών στις οποίες γίνονται συστηματικές μετρήσεις κάθε δεκαπέντε μέρες.

Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού, παρακολουθούνται οι ακτές με τη μεγαλύτερη προσέλευση λουόμενων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον από άποψη αναπτυξιακή, αισθητική, τουριστική, περιβαλλοντική κλπ. Και σκοπός της παρακολούθησής τους είναι η προστασία του περιβάλλοντος και κατ' επέκταση η προστασία του επισκέπτη.

Τα παραπάνω γνωστοποιούνται μέσω της συνεργασίας του διαδικτύου και των Σ.Γ.Π., ώστε να αποφασίσουν ποια περιοχή θα επισκεφτούν, ώστε να καλύψουν όσο το δυνατό καλύτερα τις ανάγκες τους.

Ως τελικό συμπέρασμα, αναφέρεται ότι το «νοικοκυριό» στις υπηρεσίες και τις κατ' επέκταση στους δημόσιους χώρους και στις ακτές και το οποίο πρέπει να ξεκινά και να καθορίζεται από την πολιτεία, είναι αυτό που θα δράσει αποφασιστικά στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Θα πρέπει όπως αναφέραμε και στο υπόδειγμα της πρότασης για την ανάπτυξη της παράκτιας ζώνης του Π. Φαλήρου, θα πρέπει να πειραματιστεί η τοπική αρχή σε ερωτηματολόγιο για δημόσια χρήση, θα πρέπει να δημιουργήσει μια βάση δεδομένων όπου θα είναι εύχρηστη και από το διαδίκτυο για όσους χρήστες το χρησιμοποιούν. Θα πρέπει να αναφέρονται πληροφορίες άμεσα για την περιοχή τα φυσικά χαρακτηριστικά της, τα ιστορικά της στοιχεία, τα κοινωνικοοικονομικά της στοιχεία.

Σε ένα κόσμο, όπου τα δεδομένα αλλάζουν και διαφοροποιούνται με γρήγορους ρυθμούς, είναι απαραίτητο να υπάρχει ένα Σ.Γ.Π. που να διαχειρίζεται τις αλλαγές εύκολα και γρήγορα.

ΕΠΙΜΥΘΙΟ

Τα βασικά συμπεράσματα εστιάζονται στην κατάσταση των ακτών του Π. Φαλήρου, στις ανάγκες προστασίας και σε κατευθύνσεις διαχείρισης της παράκτιας ζώνης. Παρόλα αυτά οι περιβαλλοντικές πιέσεις στις ακτές είναι σημαντικές και παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις.

Υπάρχουν αναπτυξιακές δυνατότητες για το σύνολο των παράκτιων περιοχών του Π. Φαλήρου. Από την άλλη πλευρά, είναι αναγκαίο οι δυνατότητες αυτές να υλοποιηθούν στα πλαίσια ενός ορθολογικού περιβαλλοντικού σχεδιασμού με σεβασμό στις αρχές της αειφορίας. Μέσα σε ένα τέτοιο σχεδιασμό, ο εντοπισμός των βασικών ποιοτικών χαρακτηριστικών μπορεί να οδηγήσει σε κριτήρια ελέγχου της ανάπτυξης και να καθορίσει μια αειφορική πορεία για τη διαχείριση της παράκτιας ζώνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) Βιβλία:

- Νίκος Γ. Ηγουμενάκης-Κώστας Ν. Κραβαρίτης-Περικλής Ν. Λύτρας, (1998), Εισαγωγή στον Τουρισμό, εκδόσεις "Interbooks".
- Χ. Κοκκώσης-Π. Τσάρτας, (2001), Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, εκδόσεις Κριτική.
- Τζωρτζάκης-Πετρώφ,(2002),Μάρκετινγκ-Μάνατζμεντ, η Ελληνική προσέγγιση, εκδόσεις Rosili.
- Δρ. Κωνσταντίνος Ανδριώτης, (2005), Τουριστική Ανάπτυξη και σχεδιασμός, εκδόσεις Α. Σταμούλης.
- Πανελλήνιο Συνέδριο «Διαχείριση και Βελτίωση Παράκτιων Ζωνών» Αθήνα 22-25 Σεπτεμβρίου 1999, έκδοση Εργαστήριο Λιμενικών Έργων Ε.Μ.Π.
- Δεύτερο Πανελλήνιο Συνέδριο «Διαχείριση Παράκτιων Ζωνών», Αθήνα 25-28 Νοεμβρίου 2002, έκδοση Εργαστήριο Λιμενικών έργων Ε.Μ.Π.
- Σ.. Καρβούνης-Δ. Γεωργακέλλος,(2003), Διαχείριση του Περιβάλλοντος-Επιχειρήσεις & Βιώσιμη Ανάπτυξη, εκδόσεις Α. Σταμούλης.
- Συλλεκτικό Λεύκωμα «Παλιό Φάληρο»,(2004), όψεις της ιστορίας και του Δήμου», εκδόσεις Καραμανλή
- Γιάννης Ιωαννίδης, (1988), Παλιό Φάληρο «Το χρονικό μιας όμορφης πόλης», εκδόσεις Φαληρικά Νέα.

Β) Άρθρα

- Μεσόγειος SOS, τεύχος 50, Ιανουάριος-Μάρτιος 2006.
- Ηχώ του Φαλήρου, Σεπτέμβριος 1996, εκδόσεις Κουστένης
- Ηχώ του Φαλήρου, Οκτώβριος 1995, εκδόσεις Κουστένης
- Ηχώ του Φαλήρου, Ιούλιος-Αύγουστος 1995, εκδόσεις Κουστένης
- Ηχώ του Φαλήρου, Απρίλιος 1995, εκδόσεις Κουστένης
- Ηχώ του Φαλήρου, Νοέμβριος 1992, εκδόσεις Κουστένης
- Ηχώ του Φαλήρου, Σεπτέμβριος 1992, εκδόσεις Κουστένης
- Ηχώ του Φαλήρου, Αύγουστος 1992, εκδόσεις Κουστένης
- Ηχώ του Φαλήρου, Ιούλιος 1992, εκδόσεις Κουστένης

Γ) Ιστοσελίδες

- www.athens.gov.gr
- www.athens.gov.gr
- www.athens.gov.gr
- www.athens.gov.gr
- www.athens.gov.gr
- <http://www.athens.gov.gr>

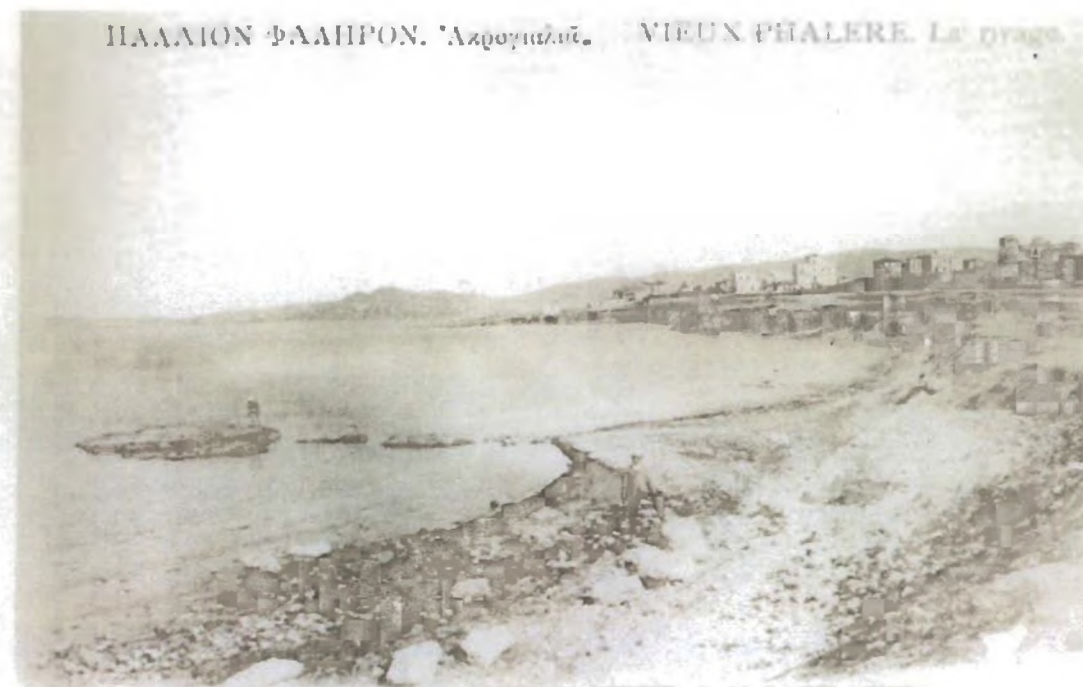
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ Νο1: Το Π. Φάληρο στα 1900

ΠΗΓΗ: Καραμανλή, (2004), Συλλεκτικό λεύκωμα «Παλαιό Φάληρο, όψεις της ιστορίας της πόλης και του Δήμου».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 2: Η ακρογιαλιά του Π. Φαλήρου, από Παλμύρα προς Τροκαντερό

ΠΗΓΗ: Γιάννης Ιωαννίδης, (1988), Παλαιό Φάληρο «Το χρονικό μιας όμορφης πόλης».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 3: Ο ζωολογικός κήπος του Π. Φαλήρου στα 1915

ΠΗΓΗ: Γιάννης Ιωαννίδης, (1988), Παλαιό Φάληρο «Το χρονικό μιας όμορφης πόλης».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 4: Αγιασμός υδάτων στην ξύλινη εξέδρα του Μπάτη (1928)

ΠΗΓΗ: Καραμανλή, (2004), Συλλεκτικό λεύκωμα «Παλαιό Φάληρο, όψεις της ιστορίας της πόλης και του Δήμου».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 5: Άποψη της παραλίας του Π. Φαλήρου

ΠΗΓΗ: Καραμανλή, (2004), Συλλεκτικό λεύκωμα «Παλαιό Φάληρο, όψεις της ιστορίας της πόλης και του Δήμου».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 6: Λεωφόρος Ποσειδώνος, διακρίνεται το ΤΡΑΜ (1937)

ΠΗΓΗ: Καραμανλή, (2004), Συλλεκτικό λεύκωμα «Παλαιό Φάληρο, όψεις της ιστορίας της πόλης και του Δήμου».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 7: Το Π. Φάληρο κατά τη δεκαετία του 1940

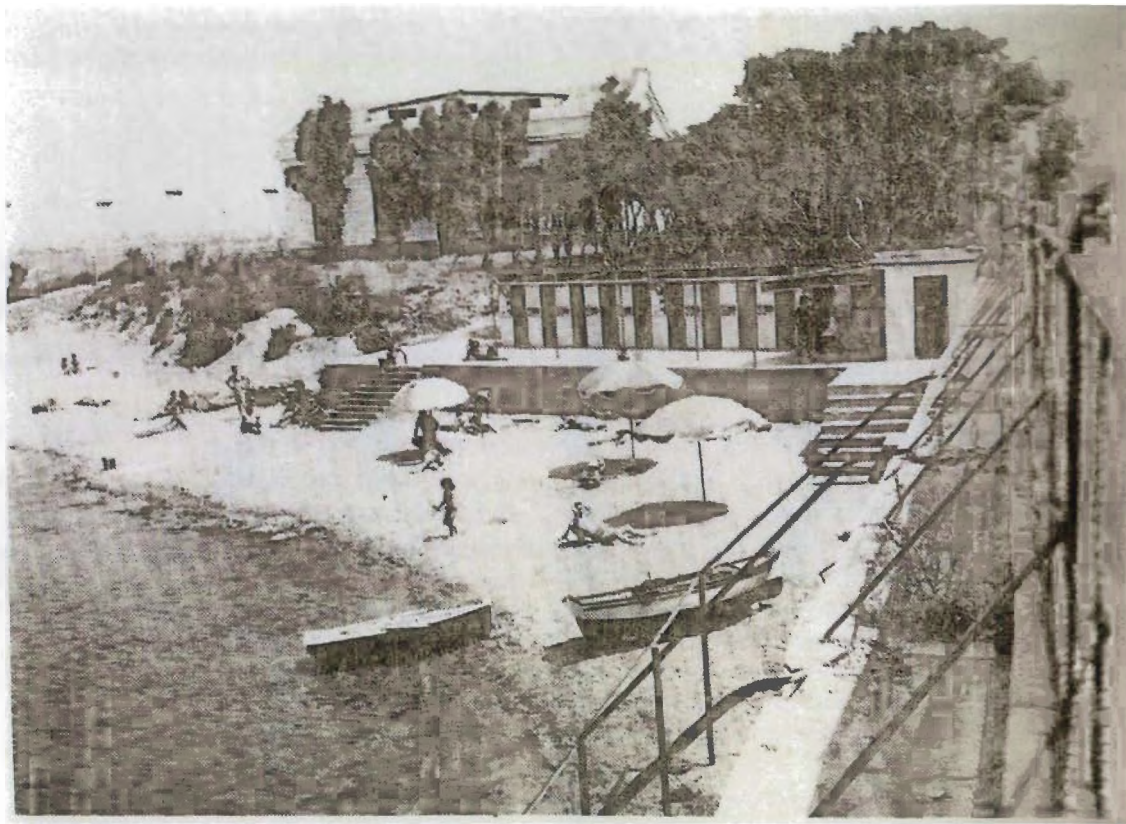
ΠΗΓΗ: Καραμανλή, (2004), Συλλεκτικό λεύκωμα «Παλαιό Φάληρο, όψεις της ιστορίας της πόλης και του Δήμου».

ΕΙΚΟΝΑ Νο8: Το «Λούνα Παρκ Πλάτων» στα 1920.

ΠΗΓΗ: Γιάννης Ιωαννίδης, (1988), Παλαιό Φάληρο «Το χρονικό μιας όμορφης πόλης».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 9: Τα λουτρά «γυναικών» της περιοχής ΟΥΛΕΝ. Στο βάθος φαίνεται το ΑΝΤΛΙΟΣΤΑΣΙΟ θαλασσινού νερού της τότε Εταιρείας Υδάτων Ούλεν, από το οποίο πήρε το όνομα της όλη η περιοχή.

ΠΗΓΗ: Γιάννης Ιωαννίδης, (1988), Παλαιό Φάληρο «Το χρονικό μιας όμορφης πόλης».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 10: Η παραλία του Μπάτη τη δεκαετία του 1950

ΠΗΓΗ: Καραμανλή, (2004), Συλλεκτικό λεύκωμα «Παλαιό Φάληρο, όψεις της ιστορίας της πόλης και του Δήμου».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 11: Το ξενοδοχείο ΚΑΡΛΤΟΝ στη Λ. Ποσειδώνος

ΠΗΓΗ: Γιάννης Ιωαννίδης, (1988), Παλαιό Φάληρο «Το χρονικό μιας όμορφης πόλης».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 12: Το ξενοδοχείο ΚΥΜΑΤΑ στη Λ. Ποσειδώνος

ΠΗΓΗ: Γιάννης Ιωαννίδης, (1988), Παλαιό Φάληρο «Το χρονικό μιας όμορφης πόλης».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 13: Φλοίσβος. Ένα από τα αρχιτεκτονικά δημιουργήματα της Μπελ Επόκ .

ΠΗΓΗ: Καραμανλή, (2004), Συλλεκτικό λεύκωμα «Παλαιό Φάληρο, όψεις της ιστορίας της πόλης και του Δήμου».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 14: Πρόσκληση του κέντρου Φλοίσβος

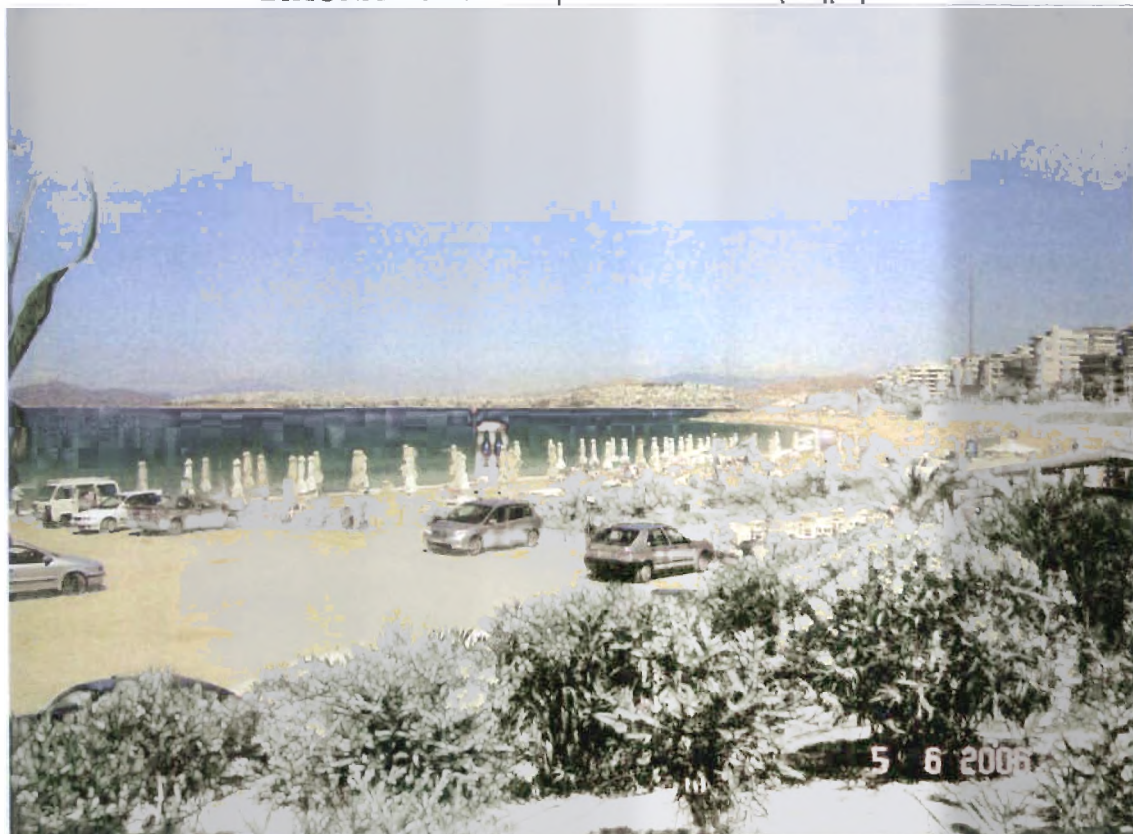
ΠΗΓΗ: Καραμανλή, (2004), Συλλεκτικό λεύκωμα «Παλαιό Φάληρο, όψεις της ιστορίας της πόλης και του Δήμου».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 15: Η παραλία του Μπάτη κατά τη δεκαετία του 1960

ΠΗΓΗ: Γιάννης Ιωαννίδης, (1988), Παλαιό Φάληρο «Το χρονικό μιας όμορφης πόλης».

ΕΙΚΟΝΑ Νο 16: Η παραλία του Μπάτη σήμερα

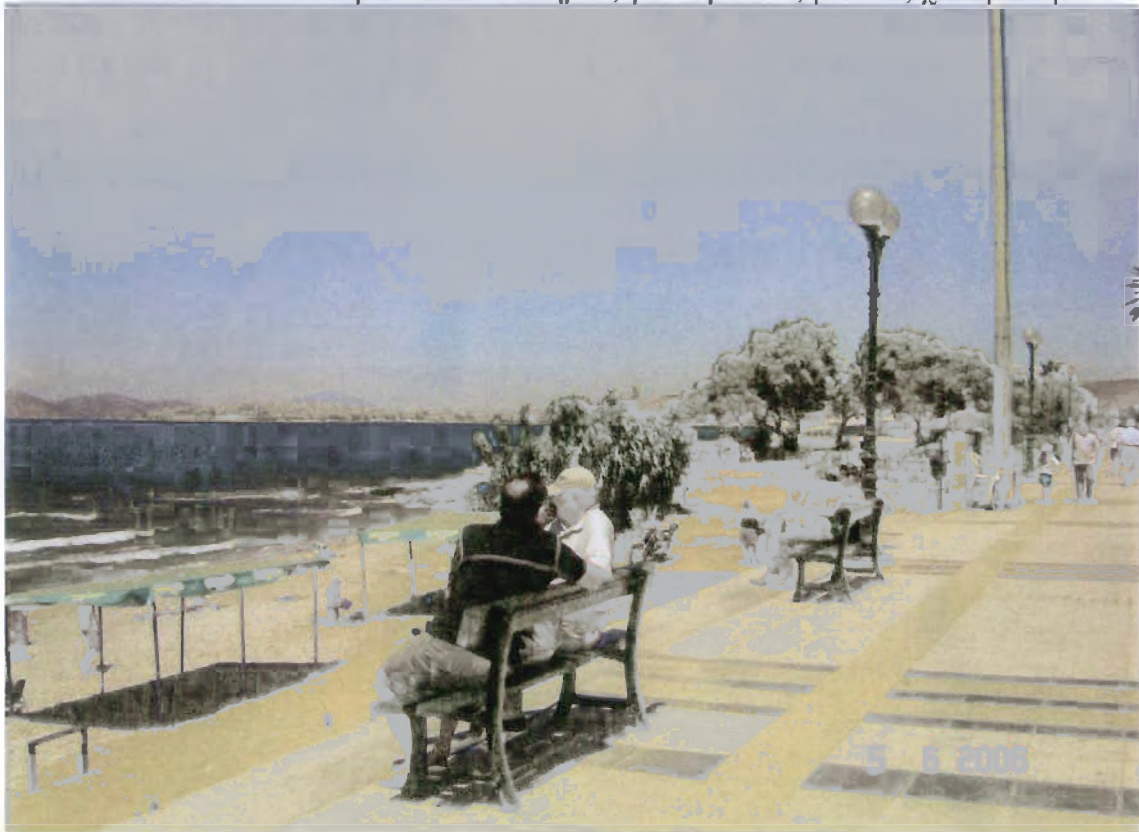
ΠΗΓΗ: Φωτογραφικό υλικό Δ/σης Περιβάλλοντος & Πρασίνου Δήμου Π. Φαλήρου

ΕΙΚΟΝΑ Νο 17: Άποψη της παραλίας του Π. Φαλήρου

ΠΗΓΗ: Φωτογραφικό υλικό Δ/σης Περιβάλλοντος & Πρασίνου Δήμου Π. Φαλήρου

ΕΙΚΟΝΑ Νο18: Παραλία του Φαλήρου, για περίπατο, μπάνιο, χαλάρωση

ΠΗΓΗ: Φωτογραφικό υλικό Δ/σης Περιβάλλοντος & Πρασίνου Δήμου Π. Φαλήρου